

**Kerronnallisen toimijuuden muutos Gioconda Bellin
romaanissa *Asuttu nainen***

Hilla Pohjalainen

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, Yleinen kirjallisuustiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2022

Turun yliopiston laatujaarjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, Yleinen kirjallisuustiede

Hilla Pohjalainen

Kerronnallisen toimijuuden muutos Gioconda Bellin romaanissa *Asuttu nainen*

82 s.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen kerronnallisen toimijuuden muutosta nicaragualaissyntyisen Gioconda Bellin romaanissa *La mujer habitada* (1988, suom. *Asuttu nainen* 1990). Teoksessa yläluokkainen nainen nimeltä Lavinia muuttaa toimintansa suuntaa henkilökohtaisesta identiteettiprojektista aseelliseen vallankumoukseen, jonka pyrkimyksenä on vallitsevan diktatuurin kaataminen. Suunnanmuutos ei ole yksinkertainen prosessi.

Lähestyn Lavinian läpikäymää prosessia Hanna Meretojan teoretisoiman kerronnallisen toimijuuden käsitteen ja Michael Rothbergin osallisen tekijän käsitteen avulla. Kerronnallinen toimijuus kuvaa, millaisten kertomusten mukaan eletään ja toimitaan. Osallisen tekijän käsite auttaa hahmottamaan positiota, josta käsin osallistutaan välillisesti riistävien rakenteiden ylläpitämiseen.

Narratiiviseen hermeneutiikkaan kytkeytyvässä tutkielmassani kysyn, mitkä seikat vaikuttavat Lavinian kerronnallisen toimijuuden muutokseen, millaisena muutos näyttäytyy ja miten muutos kerronnallisessa toimijuudessa kytkeytyy osallisuuteen. Kiinnostavaa on, miten Lavinia näkee voivansa toimia, kun hänen käsityksensä ympäröivästä maailmasta muuttuu, ja millaiset kertomukset ohjaavat hänen toimintaansa.

Tulkintani mukaan Lavinian ymmärrys osallisuudesta käynnistää hänen kerronnallisen toimijuutensa muutosprosessin, muttei vielä yksin riitä muuttamaan sitä. Varsinainen muutos on erilaisten kertomusten ehdollistama ja siihen vaikuttavat toiset henkilöahmot sekä heidän jakamansa tarinat. *Asuttu nainen* esittää, että olemme toimijoina menneeseen sidottuja ja ymmärryksemme meihin vaikuttavista kertomuksista vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten elämässämme toimimme.

Tutkielmassani käy ilmi, että osallisuuden muutos vaatii muutosta kerronnallisessa toimijuudessa. Lisäksi tutkielmani osoittaa, että kerronnallisen toimijuuden ja osallisen tekijän teorioiden yhdistäminen on hedelmällistä toimijuutemme yhteiskunnallisia ehtoja ja sitä määrittäviä valtasuhteita tarkastelevassa kirjallisuudentutkimuksessa.

Avainsanat: Gioconda Belli, *Asuttu nainen*, kerronnallinen toimijuus, kerronnallinen mielikuvitus, kerronnallinen tietoisuus, kerronnallinen dialogisuus, osallinen tekijä, solidaarisuus, kertomuksen tutkimus, narratiivinen hermeneutiikka

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	<i>Asuttu nainen</i> , sen konteksti ja siitä tehty aiempi tutkimus	5
1.2	Tutkimuskysymys ja teoreettinen viitekehys	13
2	Kerronnallinen mielikuvitus	21
2.1	Vakio- ja vastakertomus	21
2.2	Laajeneva mahdollisen taju	30
3	Kerronnallinen dialogisuus	39
3.1	Uudelleensuuntautuminen	39
3.2	Yhteen tulemisen ehdot	48
4	Kerronnallinen tietoisuus	57
4.1	Kerronnallinen tiedostamaton ja tiedostettu	57
4.2	Kohti uutta kertomusta	64
5	Päätäntö	73
	Lähteet	76

1 Johdanto

Pro gradu -tutkielmani primäärilähde on nicaragualaissyntyisen Gioconda Bellin (s. 1948) vuonna 1988 julkaisema teos *La mujer habitada*, jonka Auli Leskinen on suomentanut nimellä *Asuttu nainen* (1990). Teos on eräänlainen kasvutarina, jossa kuvataan, miten keskushenkilö Lavinian ymmärrys omista toimintamahdollisuuksista maailmassa muuttuu ja millaisia implikaatioita tällä muutoksella on hänen valintoihinsa ja toimijuuteensa. Tutkielmassani tarkastelen Lavinian kerronnallisen toimijuuden muutosta ja sen kytköstä osalliseen tekijyyteen. Näkökulmani auttaa hahmottamaan toimijuuden ehdollistuneisuutta ja tekee näkyväksi toimijuuden ja osallisuuden kytköksen.

Tutkielmani johdannossa esittelen ensin teoksen ja sen historiallisen syntykontekstin sekä käyn läpi teoksesta tehtyä tutkimusta ja tarkastelen sen kirjallisuushistoriallista kontekstia. Alaluvussa 1.2 perustelen tutkimuskysymykseni sekä määrittelen siihen liittyvät keskeiset käsitteet ja työni teoreettisen viitekehyksen.

1.1 *Asuttu nainen*, sen konteksti ja siitä tehty aiempi tutkimus

*Asuttu nainen*¹ -teoksessa eletään 1970-lukua kuvitteellisessa paikassa, Faguasissa, joka on osa espanjankielistä Amerikkaa. Maata hallitsee isältään vallan perinyt Suuri Kenraali, *el Gran General*, ja hänen johtamansa sotilasdiktatuuri, joka ylläpitää yhteiskuntajärjestystä väkivalloin. Kiduttaminen ja poliittiset murhat ovat Faguasissa arkipäivää. Maassa on pieni aristokraattinen yläluokka, joka on saanut säilyttää taloudellisen asemansa, mutta jolla ei ole poliittista valtaa. Valtaosa väestöstä kuuluu köyhälistöön ja elää surkeissa elinolosuhteissa joutomaille kyhättyissä slummeissa. Patriarkaalisen Faguasin sotilasdiktatuuria vastustamaan on syntynyt Liike, *el Movimiento*, joka yrittää aseellisen kamppailun keinoin syrjäyttää sotilasvallan ja päästä rakentamaan tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa.

Teoksen yhteiskunnallista tilannetta lähestytään pääasiallisesti yhden henkilöahmon, yläluokkaisen 23-vuotiaan arkkitehtinaisen Lavinia Alarcónin kautta. Teoksen alussa Lavinia kapinoi sukupuolensa luokkasidonnaisia vaatimuksia vastaan. Hänen on odotettu omistavan elämänsä vaimona ja äitinä toimimiselle, eikä hänen ole odotettu soveltavan arkkitehdin koulutustaan työelämässä. Lavinia kapinoi odotuksia vastaan asumalla yksin, käymällä töissä, kieltäytymällä avioliitosta ja halveksimalla aristokraattisen klubin debytanttitanssiaisia.

¹ Viittauksissa suomenkielinen käännös AN, espanjankielinen alkuteos LMH. Vaikka suomenkielinen käännös ei ole kaikilta osin täsmällinen, kuljetan luettavuuden vuoksi leipätekstissä lainauksia siitä. Alkuperäinen espanjankielinen teksti löytyy alaviitteestä, ellei käännöksessä ole jotakin erityistä huomioitavaa.

Teoksen alussa Lavinia aloittaa työn arkkitehtitoimistossa, jossa hän rakastuu kollegaansa Felipeen. Kun Felipe raahaa sotilaiden haavoittaman toverinsa Sebastianin Lavinian kotiin turvaan, paljastuu, että Felipe kuuluu Liikkeeseen. Lavinia suhtautuu ensi alkuun vallankumousliikkeeseen kielteisesti. Teoksen edetessä hän kuitenkin kiinnostuu siitä yhä enemmän. Hän keskustelee aiheesta Sebastianin ja toisen Liikkeen jäsenen, Florin, kanssa ja lopulta liittyy Liikkeeseen.

Lavinian ekstradiegeettis-heterodiegeettisen kerronnan rinnalla kulkee minämuotoinen tarina Itzásta, 1500-luvulla eläneestä alkuperäiskansaan kuuluneesta naisesta. Itzá on kuollut espanjalaisten väijytyksessä, mutta teoksen alussa Itzá herää uudelleen elämään Lavinian pihalla kasvavassa appelsiinipuussa. Itzá tarkkailee Laviniaa, kommentoi tämän valintoja ja tekee havaintoja 1970-luvun maailmasta. Samalla hän kertoo omaa tarinaansa sekä luo historiallista kamppailujen jatkumoa vallankäyttäjiä vastaan ja korostaa erityisesti naisten roolia näissä kamppailuissa.

Asuttu nainen päättyy kommandoiskuun, joka kohdistuu Kenraali Velan, Suuren Kenraalin armeijan pääesikunnan päällikön, kotiin. Lavinia on arkkitehtina piirtänyt Velalle talon, johon Lavinia ja muut Liikkeen jäsenet hyökkäävät. Lavinia saa hyökkäyksessä surmansa, mutta kommandoisku onnistuu tavoitteessaan, eli neuvotteluyhteyden avaamisessa hallinnon kanssa.

Faguasissa ja teoksen yksityiskohdissa on monia yhtäläisyyksiä 1970-luvun Nicaraguaan – yhteyksissä ei ole kyse vain Bellin synnyinmaasta, vaan monille teoksen yksityiskohdille ja henkilöhahmoille löytyy esikuva historiankirjoituksesta. Jotkut tutkijat ovat nähneet Lavinian Bellin alter egona (ks. esim. Alcocer 2010, 736; Stephens 2011, 29; Zvarová 2012, 7; vrt. Hood 1997, 109). Heillä on monia samoja piirteitä, kuten varakkaat vanhemmat, ulkomailla hankittu koulutus ja he molemmat osallistuivat vallankumousliikkeen toimintaan², mutta toisin kuin Lavinia, Belli meni nuorena naimisiin ja sai lapsia (Hood 1997, 109). Teoksen suomentaja Auli Leskinen näkee Lavinian esikuvana Nora Astorgan, nicaragualaisen vallankumouksellisen, jolle Belli on omistanut teoksensa (AN, 490). Teosta tutkinut Alana Reid (2010, 62–63) taas näkee Lavinian esikuvana Luisa Amanda Espinozan, jota tituleerataan ensimmäiseksi aseellisessa taistelussa kuolleeksi naississiksi Nicaraguan vallankumouksessa (ks. myös Suominen 1981, 99). Tutkielmassani en keskity tämänkaltaiseen vertaamiseen. Sen sijaan tutkimuskysymyksessäni nousee esiin yksilötoimijuuden yhteiskunnallinen sitoutuneisuus, jolloin Nicaraguan historiallisen kontekstin hahmottaminen voi auttaa ymmärtämään, millainen toimijuus tässä historiallisessa tilanteessa on ollut mahdollista.

² Belli osallistui Nicaraguan sandinistiliikkeen toimintaan vuosina 1970–1993. Toiminnan vuoksi hän joutui lähtemään maanpakoon vuonna 1975, mutta palasi maahan vallankumouksen jälkeen vuonna 1979 ja työskenteli valtion propagandaministeriössä. Myöhemmin hän on suhtautunut kriittisesti sandinistijohtoa kohtaan, jättänyt liikkeen ja 1990-luvun puolivälistä alkaen hän on asunut Yhdysvalloissa.

Nicaragua sijaitsee Väli-Amerikassa Hondurasin eteläpuolella ja Costa Rican pohjoispuolella. 1970-luvulla Nicaragua oli köyhä maa, jossa oli noin kaksi ja puoli miljoonaa asukasta. Eliniän odote oli maassa tuskin viittäkymmentä vuotta, lukutaidottomia oli noin puolet väestöstä ja jopa yli puolet kärsi puutteellisesta sanitaatiosta. Erot elinolosuhteissa korostuivat maaseudun ja kaupunkien välillä. Eriarvoisuuden perustuvaa yhteiskuntajärjestystä ylläpidettiin Nicaraguassa väkivallalla ja sotilasvoimiin investoimalla. (Eakin 2007, 317.)

Yhteiskuntajärjestyksen taustaa Nicaraguassa voi jäljittää 1800-luvulle, jolloin maassa käytiin lukuisia verisiä sisällissotia, jotka juontuivat vuonna 1821 päättyneestä espanjalaishallinnosta (Eakin 2007, 316). *Asuttu nainen* -teoksen kontekstissa merkittäväksi nousee vuosi 1937, kun Anastasio Somoza García (1896–1956) aloitti virkansa Nicaraguan presidenttinä (Valtonen 2001, 332). Tämä johti yli neljä vuosikymmentä kestäneeseen nepotismiin, josta alkoi ”Latinalaisen Amerikan historian pitkäaikaisin ja korruptoitunein diktatuurin kausi” (Suominen 1981, 39). Anastasio Somozaa seurasi vallankahvassa ensin hänen poikansa Luis Somoza Debayle (1922–1967) tai hänen käskyläisensä ja vuodesta 1967 Luis Somozan veli Anastasio ”Tacho” Somoza Debayle (1925–1980) (Eakin 2007, 317; Valtonen 2001, 334–335). Juuri Tacho Somozan voi nähdä *Asuttu nainen* -teoksen Suuren Kenraalin esikuvana jo ajallisen yhteneväisyyden tähden, mutta myös hallinnon räikeän korruption ja massiivisen sarron vuoksi (vrt. Valtonen 2001, 334–335). Kuten Faguasissa, myös Nicaraguan talouselämässä sotilasjuntan rinnalla vaikutti konservatiivinen yläluokkainen oikeisto-oppositio, joka ei koskaan todella kyseenalaistanut diktatuuria, sillä niin he varmistavat taloudellisen asemansa (Valtonen 2001, 334).

Tacho Somozan valta alkoi horjua vuonna 1974 lukuisten korruptiotapausten tullessa julkisuuteen. Tämä johti kansannousuihin vuosina 1977–1979, kun tyytymättömyys valtasi kansan. Tyytymättömiä olivat yhtäältä sosiaaliseen muutokseen uskovat Nicaraguan köyhät, toisaalta yrittäjät, joilta Somoza oli vallannut liiketoiminta-alaa. (Eakin 2007, 318.) Eri oppositioliikkeissä naisilla oli ennennäkemätön merkitys organisoimisessa ja taktiikoiden kehittämisessä (Chinchilla 1991, 296). Merkittävimmäksi yksittäiseksi tekijäksi varhaisessa vallankumouksessa nousivat marxilaiset, jotka tahtoivat syrjäyttää Somozan ja rakentaa uuden sosialistisen ja nationalistisen Nicaraguan. He kutsuivat itseään nimellä *Frente Sandinista de Liberación Nacional*, FSLN, eli Kansallisen vapautuksen sandinistisrintama. Sandinistit onnistuivat vallankumoushankkeessaan vuonna 1979. (Eakin 2007, 318.) Sandinistien voi nähdä toimivan *Asuttu nainen* -romaanin vallankumousliikkeen esikuvana.

Vaikka *Asuttu nainen* kietoutuu yhteen Nicaraguan historiankirjoituksen kanssa, en käsittele sitä tutkielmassani historiallisena romaanina, joka tähtäisi täsmälliseen historiallisten tapahtumien kuvaukseen. Teoksessa on reaalihistoriallisesti ajallisia epäkohtia, kuten sivumennen mainittu italialaisen poliitikon Aldo Moron kidnappaus ja murha, joka tapahtui vasta vuonna 1978, vaikka teoksen lopussa kerrotaan eletävän vuotta 1973. Teoksen fiktionaalisuutta korostaa tapahtumien sijoittaminen kuvitteelliseen paikkaan, minkä voi tulkita pikemminkin pyrkimykseksi yleistää kuin kommentoida partikulaarista tilannetta. Tämän on tulkittu painottavan, että sama tilanne voisi toistua missä tahansa Latinalaisessa Amerikassa (Reid 2010, 62), sillä Nicaraguan ohella muitakaan Latinalaisen Amerikan maita ei teoksessa mainita nimeltä. Yhdysvallat ja joitakin Euroopan maita teoksessa nimetään, mikä kuitenkin kiinnittää teoksen reaali maailmaan.

Nicaragualaisen kirjallisuuden kontekstissa *Asuttu nainen* -teosta vallankumouksesta kertovana romaanina voi kutsua lähes poikkeukseksi, sillä niitä on kirjoitettu vähän (Menton 2000, 18). Nicaragua on perinteisesti ollut runoilijoiden maa, mihin espanjankielisen modernismin (*el modernismo*³) merkittävällä hahmolla, nicaragualaissyntyisellä Rubén Daríolla (1867–1916), on eittämättä ollut huomattava vaikutus (Hood 1997, 108; Martin 1998b, 134; García Irlés 2001, 18). Myös Belli aloitti runoilijana. Hänen ensimmäinen teoksensa on vuonna 1974 ilmestynyt runoteos *Sobre la grama*, minkä jälkeen hän on julkaissut kaksitoista runoteosta tai antologiaa. Siinä missä runous on Nicaraguassa keskeinen kirjallisuuden laji, romaanikirjallisuus on maassa jäänyt paitsioon (Hood 1997, 108; García Irlés 2001, 22). Bellin tuotannossa runous ja romaanikirjallisuus kulkevat rinnakkain. Häneltä on kevääseen 2022 mennessä ilmestynyt yhteensä kahdeksan romaania, joista *Asuttu nainen* on ensimmäinen ja ainoa suomennettu. Vaikka vallankumouksellinen kamppailu ja uuden yhteiskuntajärjestelmän luominen on nähty jo Bellin runoudessa, romaaniin siirtymisen myötä niiden on tulkittu korostuvan entisestään ja kulkevan rinnakkain Bellin runoudelle keskeisen naisasian kanssa (Craft 1997, 160; Hood 1997, 109). Poliittisuus on läsnä myös *Asuttu nainen* -teoksessa, joka voitti vuonna 1989 Anna Seghers -palkinnon ja valittiin samana vuonna Saksassa parhaaksi poliittiseksi romaaniksi.

Tutkijoilla ei tunnu olevan yksimielisyyttä siitä, miten sijoittaa Bellin teoksia Latinalaisen Amerikan kirjallisuuden kenttään, vaan ne tuntuvat pakenevan kategorisointia (Williams 2003, 175). *Asuttu nainen* -teosta on vaikea sijoittaa yksiselitteisesti edes Latinalaisen Amerikan suuriin virtauksiin *boomiin* ja *post-boomiin*. *Boom* viittaa Latinalaisen Amerikan kirjallisuuden 1960-luvun

³ *El modernismo* 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun espanjankielisen maailman kirjallisenä liikkeenä, jonka alku usein paikannetaan Darion teoksen *Azul...* (1888) ilmestymiseen, ei tule sekoittaa eurooppalaiseen modernismiin. Espanjankielisen maailman modernismi kiinnittyy erityisesti runouteen ja jatkaa eurooppalaisen romantiikan perintöä (ks. esim. Shaw 1997, 560–561; Martin 1998a, 60–69).

nousukauteen, jolloin aiemmin periferiaksi käsitetty maanosa löi itsensä läpi maailmanlaajuisesti, mutta sen alku voidaan paikantaa jo 1930-luvulle (Williams 2007, 28; Leskinen 2014, 284). *Boom*-kirjallisuus ei varsinaisesti muodosta yhtenäistä kirjallista liikettä, mutta sen suurissa romaaneissa⁴ on tulkittu etsittävän Latinalaisen Amerikan identiteetin luonnetta ja tarjottavan käsitystä maanosan historiasta. Lisäksi niitä yhdistää kielellinen kokeilevaisuus. (Standish 1997, 133; Martin 1998b, 191.) Keskeisiä *boom*-teoksia yhdistäviä piirteitä, kuten lineaarisen aikakäsityksen murtuminen, fantasian yhdistyminen fiktion ja seksuaalisten tabujen kyseenalaistaminen (Leskinen 2014, 285), löytyy myös *Asuttu nainen* -romaanista, vaikka teos ei ajallisesti *boom*-kauteen sijoitukaan. Lisäksi teoksessa pyritään irrottautumaan metafysisestä pohdiskelusta, mikä myös lukeutuu *boomin* piirteisiin. Toisaalta romaanista puuttuu *boom*-kirjallisuudelle keskeinen pessimismi maailmankatsomuksellisenä pohjavireenä ja epäusko rakkauteen ihmisiä yhdistävänä voimana. (Vrt. *ibid.*)

Vaikka *Asuttu nainen* sisältää *boomin* piirteitä, ajallisesti se sijoittuu 1970-luvulla alkaneeseen *boomin* jälkeiseen aikaan, *post-boomiin*. Tutkijoiden on ollut vaikea löytää tarkkaa määritelmää tai yhteistä nimittäjää *post-boomin* monimuotoiselle kirjallisuudelle – olennaista tuntuu olevan lähinnä *boomin* konventioiden kyseenalaistaminen (Williams 2003, 165; Leskinen 2014, 288), mitä *Asuttu nainen* ei yksiselitteisesti tee. Yhteiseksi tekijäksi 1970- ja 1980-lukujen Latinalaisen Amerikan kirjallisuudelle on esitetty naiskirjailijoiden esiinmarssia. Modernia kirjallisuutta ja *boomia* alkoivat haastaa nimenomaan naiset ja vähemmistöryhmät, kuten seksuaalivähemmistöjen edustajat. (Williams 2003, 165, 176–177.) Heistä monet olivat poliittisesti sitoutuneita (*ibid.*, 171) ja heidän teoksissaan oli eksplisiittinen feministinen agenda (*ibid.*, 176), mikä näkyy myös *Asuttu nainen* -teoksessa. Lisäksi *post-boomissa* voidaan nähdä jonkinlainen paluu paikallisuuteen ja urbaanien suurkaupunkien miljöön kuvaus (Leskinen 2014, 288–289), mikä myös toteutuu *Asuttu nainen* -romaanissa. Vaikka *Asuttu nainen* ei yksiselitteisesti sijoitu suuriin kirjallisuusvirtauksiin, se kuitenkin kiinnittyy latinalaisamerikkalaiseen kontekstiin.

Asuttu nainen on innoittanut artikkeleita, opinnäytetöitä, vertailevaa tutkimusta sekä monografioita. Suomeksi tehtyä tutkimusta teoksesta ei löydy, mutta maailmalla tutkimusta on kertynyt paljon⁵. Esittelen seuraavaksi keskeisimmät ja oman työni kontekstualisoinnin kannalta merkittävimmät

⁴ *Boom*-kaanon vaihtelee lähteestä riippuen, mutta neljä teosta mainitaan aina. Ne ovat Carlos Fuentesin *Artemio Cruzin* kuolema (*La muerte de Artemio Cruz*, 1962), Julio Cortázarin *Ruutuhyppelyä* (*Rayuela*, 1963), Mario Vargas Llosan *Vihreä talo* (*La casa verde*, 1965) ja Gabriel García Márquezin *Sadan vuoden yksinäisyys* (*Cien años de soledad*, 1967).

⁵ Jo Google Scholar tuotti hakusanalla ”La mujer habitada” 753 tulosta ja hakusanalla ”The Inhabited Woman” 124 tulosta. ProQuest tuotti hakusanalla ”La mujer habitada” 266 tulosta ja hakusanalla ”The Inhabited Woman” 131 tulosta. (tiedot haettu 14.3.2021.)

tutkimukset ja näkökulmat. Latinalaisen Amerikan tyyliuuntauksista relevanteimpia työni kannalta ovat maaginen realismi ja *testimonio*-romaani.

Maaginen realismi on *boomin* tunnetuin tyyliuuntaus (Leskinen 2014, 286). Vaikka käsitteen nimi periytyy saksalaisesta 1920-lukulaisesta taidekriitikistä, Latinalaisen Amerikan kontekstissa maagisen realismin ominaispiirteeksi on ehdotettu kuubalaisen Alejo Carpentierin (1904–1980) teoksen *Valtakunta tästä maailmasta* (*El reino de este mundo*, 1949) perusteella eurooppalaisen ja alkuperäiskansojen tai Mustan (*black*) näkökulman sekoittumista (Rowe 1997, 506; Walter 1999, 64–65). Kyse ei siis ole maagisten ja realististen elementtien tai maailmankäsitysten välisestä kamppailusta, vaan nimenomaan niiden limittymisestä, jolloin maagisen olemassaoloa ei voi selittää tieteellisrationaalisin keinoin, vaan se nähdään osana reaalimaailmaa siinä missä empiirisestikin havaitut seikat (Norridge 2016, np). Tällöin (alkuperäis)kansanuskomuksiin suhtaudutaan totena, ei ”eksoottisena folklorena”⁶ (Rowe 1997, 506). Kaikessa kirjallisuudessa, jossa käsitellään alkuperäiskansoja ei ole kyse maagisesta realismista (ibid., 507), mutta *Asuttu nainen* -teoksen kontekstissa maagisrealististen elementtien huomioiminen on nähdäkseni perusteltua. *Asuttu nainen* -teoksen maaginen elementti liittyy Itzáan, alkuperäiskansanaiseen, joka herää teoksen alussa eloon Lavinian pihalla kasvavassa appelsiinipuussa ja joka alkaa asuttaa Laviniaa tämän juotua appelsiinipuun hedelmästä puristettua mehua. *Asuttu nainen* -teosta ovat tulkinneet maagisen realismin kontekstissa Roland Walter (1999, 69) ja María Luciana Beltramo (2015, 71), jotka perustellusti liittävät maagisen muistamiseen. Muistamisen korostaminen on tyypillistä Bellin teoksille, joissa kuvataan usein naisia, joilta puuttuu historia ja jotka voimaantuakseen yrittävät luoda yhteyden menneisyyteensä (Barbas-Rhoden 2003, 49).

Toinen tärkeä *Asuttu nainen* -teosta kontekstualisoiva muistamiseen kytkeytyvä kirjallisuuden alalaji on 1970-luvulla Latinalaiseen Amerikkaan vakiintunut *testimonio*-kirjallisuus⁷, *la novela testimonio*, josta Leskinen käyttää suomennosta todistus- tai silminnäkijäkirjallisuus (Leskinen 2014, 287–288). *Testimonio* on kirjoitus, joka haastaa valtaapitävien näkökulmasta kirjoitetun historian ja kerrotut tarinat. Siinä yhteiskunnan alistettu (*subaltern*) muuttuu kerronnan kohteesta kertovaksi toimijaksi. (Gugelberger & Kearney 1991, 3–4.) *Testimonio*ssa subjektiivinen kokemus ja fiktio yhdistetään historiankirjoitukseen, miltä osin sen voi ymmärtää postmodernistisena kirjallisuutena. Yleisesti

⁶ ”as exotic folklore” (Rowe 1997, 506).

⁷ Keskeisiä Latinalaisen Amerikan *testimonio*ita ovat esimerkiksi vielä suomentamattomat Elena Poniatowskan *Hasta no verte Jesús mío* (1969) ja *La noche de Tlatelolco* (1971) sekä Moema Viezzerin toimittama Domitila Barriosin elämästä kertova *Si me permiten hablar...* (1976). Suomennettuna löytyy Elizabeth Burgosin toimittama *Nimen on Rigoberta* (*Me llamo Rigoberta Menchú y así me nació la conciencia*, 1983), jossa Nobelin rauhanpalkinnon saanut Rigoberta Menchú kertoo elämästään.

ottaen se ei kuitenkaan pyri uudistamaan kerrontatekniikkaa, eikä esitä historiallista todellisuutta postmodernin kirjallisuuden tavoin pirstaleisena tai moniselitteisenä. (Leskinen 2014, 287.) *Testimonion* suhde totuuden käsitteeseen eroaakin postmodernin totuuskäsityksestä, sillä *testimonioissa* etsitään ”ehjää historiallista totuutta” (ibid.), joka kytkeytyy koettuun traumaattisen tapahtumaan, esimerkiksi ihmisoikeuksien loukkaamiseen (Gugelberger & Kearney 1991, 11). Ehjän totuuden saavuttaminen on toki kyseenalaista, sillä totuus on aina sidonnainen kertojan näkökulmaan (vrt. Meretoja 2019, 63). *Testimonioissa* totuudellisuus ei kuitenkaan pyri universaaliin totuuteen, vaan tavoitteena on pikemminkin riiston ja sorron julkituominen, jotta virallinen historia voitaisiin oikaista (Yudice 1991, 17). Erityisesti Väli-Amerikan *testimonioissa* kyse ei olekaan vain tapahtuneen todistamisesta, vaan *testimonion* tärkeänä päämääränä on oppimisprosessi, jossa pyritään sosiaalisia suhteita kehittävään toimintaan (Gugelberger & Kearney 1991, 9).

Asuttu nainen -teosta ovat lukeneet *testimonio*-kirjoituksena Craft (1997), Barbas-Rhoden (2003), Smith (2010–2011), Zvarová (2012) ja Margaux (2018). Barbas-Rhoden (2003, 69) kiinnittää *Asuttu nainen* -teoksen *testimoniaalisuuden* marginalisoidun subjektin perspektiiviin, jolla hän viittaa sekä Itzään että Laviniaan. Myös Kathryn M. Smith (2010–2011, 24) näkee Lavinian tulevan kahden eri tahon – diktatuurin ja patriarkaatin – marginalisoimaksi. Smith (ibid, 26, 34) korostaa *testimonion* luonnetta vastarintakirjoituksena, mikä *Asuttu nainen* -teoksessa näyttäytyy kahtaalla. Yhtäältä naishahmo nousee kamppailemaan diktatuurihallintoa vastaan, toisaalta saman hahmon täytyy nousta vastarintaan sovinnollisen vallankumousliikkeen sisällä. Ymmärrän sekä Smithin että Barbas-Rhodenin näkökulmat, mutta Lavinian hahmon tulkitseminen marginalisoiduksi toimijaksi on mielestäni yksinkertaistavaa ottaen huomioon hänen yläluokkaisen asemansa. Linda J. Craft (1997, 163) tunnistaakin Lavinian etuoikeutetun aseman. Hänen mukaansa *testimonio*-diskurssi teoksessa syntyy, kun henkilökohtainen kokemus muuttuu kollektiiviseksi (ibid., 160). Oma tutkielmani sivuaa *testimonion* kysymystä todistamisesta ja silminnäkijyydestä osallisuuden kautta.

Latinalaisen Amerikan kirjallisuuden ominaispiirteiden lisäksi *Asuttu nainen* -teosta on luettu eurooppalaisessa kontekstissa *Bildung*- eli kehitysromaanina (ks. esim. Barbas-Rhoden 2003; de Fays 2005; Stephens 2011; de Inés Anton 2017). *Bildung*-romaanin keskiössä on päähenkilön kasvutarina, jossa lähtökohtana ei ole ennalta määrätyn norminmukaisen päämäärän saavuttaminen, vaan päähenkilön pyrkimys löytää oma tavoitteensa autonomisena toimijana. Kehitysromaanitradition lähtökohtana pidetään J.W. Goethen (1749–1832) romaania *Wilhelm Meisterin oppivuodet* (*Wilhelm Meisters Lehrjahre*, 1795–1796). (Steinby & Mäkikalli 2013, 145.) *Bildung*-romaanin juurista huolimatta sitä on hyödynnetty Latinalaisen Amerikan ja Karibian kirjallisuusperinteissä 1980-

luvulta alkaen (ks. esim. Doub 2010, Ilmonen 2017), mutta tällöin luokka, sukupuoli ja ”rotu”⁸ asettautuvat monimutkaisempaan suhteeseen kuin perinteisessä eurooppalaisessa *Bildung*-romaanissa, jossa ne eivät nouse keskiöön (Doub 2010, 2–3). *Asuttu nainen* -teoksen on todettu ottavan haltuun eurooppalaisen muodon, mutta muokkaavan sitä nostamalla toimijaksi naishahmon (de Inés Anton 2017, 75) ja käyttämällä sitä oman ideologisen päämääränsä saavuttamiseen (Barbas-Rhoden 2003, 60–61). Tutkielmassani *Bildung*-genreen kytkeytyvä päähenkilön läpikäymä muutos (vrt. Steinby & Mäkikalli 2013, 145) on keskeisessä osassa.

Asuttu nainen -teoksen tutkituimpia teemoja on sen feministinen agenda (ks. esim. March 1993; Craft 1997; Barbas-Rhoden 2003; Stephens 2011; Muñoz 2014). Juuri naisnäkökulman ja naisten ongelmien painottamisen vallankumousyhteisöissä on nähty tekevän *Asuttu nainen* -teoksesta erityisen (Barbas-Rhoden 2003, 58). *Asuttu nainen* -teoksen on nähty tietoisesti luovan siltoja kahden aikakauden – Lavinian 1900-luvun ja Itzán 1500-luvun – väliin (Walter 1999, 68; Barbas-Rhoden 2003, 62; Muñoz 2014, 162), jolloin näkyväksi tulevat paitsi se jatkuvuus, joka naisten alistamiseen liittyy, myös ne kamppailut, joita naiset ovat käyneet alistamistaan vastaan (Barbas-Rhoden 2003, 57).⁹ Teoksen on ehdotettu pyrkivän luomaan uutta myyttistä esikuvaa naisille, jotka kamppailevat emansipaationsa puolesta (ibid., 58). Lavinian hahmon on ajateltu symboloivan ”Latinalaisen Amerikan uutta naista”¹⁰ (March 1993, 152) ja Itzán tuomaa mytologista ainesta Lavinian kamppailuun on verrattu siihen, mitä Sandino¹¹ toi sandinisteille (Barbas-Rhoden 2003, 63).

Feministisen agendan ohella teoksesta nousee esiin sen poliittisuus. Nicaraguan Sandinistien tausta on marxilaisuudessa (Eakin 2007, 318), mutta teoksessa ei, kuten Craft (1997, 173) huomauttaa, toisteta ”perinteistä marxilaista metanarratiivia”¹², vaan suhtaudutaan myös vallankumoukseen kriittisesti (Barbas-Rhoden 2003, 56–57). Lisäksi teoksessa esitetyt poliittiset vaatimukset jäävät epämääräisiksi ja yleisluontoisiksi, minkä voi ymmärtää paikan häivyttämisen ohella pyrkimyksenä yleistettävyyteen. Vaikka tutkimuksen aiheena ei ole poliittinen naistoimijuus, poliittisuus ja feministinen agenda kytkeytyvät Lavinian kerronnalliseen toimijuuteen elimellisesti määrittäen hänen mahdollisuuksiaan yläluokkaisena naisena Faguasissa.

⁸ Viitataan tutkielmassani sanalla ”rotu” sosiaaliseen konstruktion ja englanninkielisen sanan *race* käännökseen, en biologiseen kategoriaan.

⁹ Teoksen esittämä jatkumo on myös problemaattinen, sillä siinä alkuperäiskansaintiteetti omitaan osaksi yhtenäistä kansallista identiteettiä, jolloin alkuperäiskansaintiteettiin liittyvät erikoispiirteet häivytyvät. Kuten Barbas-Rhoden (2003, 66) huomauttaa, teos unohtaa alkuperäiskansojen olemassaolon teoksen nykyisyydessä.

¹⁰ ”the new woman of Latin America” (March 1993, 152).

¹¹ Sandinistit ottivat nimensä Augusto César Sandinolta (1895–1934), joka johti anti-imperialistista sissisotaa Nicaraguua miehittäneitä yhdysvaltalaisjoukkoja vastaan 1920- ja 1930-luvuilla. Kansalliskaartin johtaja ja tuleva presidentti Anastasio Somoza García järjesti Sandinon kidnappauksen ja murhan vuonna 1934. (Valtonen 2001, 331.)

¹² ”a traditional Marxist metanarrative” (Craft 1997, 173).

Poliittisuuteen ja feministiseen agendaan kytkeytyy teoksen moniäänisyys (ks. esim. Craft 1997; de Fays 2005). Keskeisen moniäänisyyden teoretikon Mihail Bahtinin mukaan dialogisissa romaaneissa kuullaan *vieraita sanoja*, jotka tuovat teokseen erilaisia näkökulmia ja arvoja (Bahtin 1991, 276). Hélène de Fays näkee teoksen bahtinlaisittain polyfonisena eli moniäänisenä. Monet näkökulmat tarjoavat laajemman kokonaiskuvan Faguasin yhteiskunnasta kuin mitä yksi tai kaksi ääntä voisi esittää, jolloin polyfoninen ja dialoginen lähestymistapa paljastaa yhteiskunnan ristiriitoja ja jännitteitä. Keskeiseksi teoksessa kuulluiksi ääniksi de Fays, jonka oma tutkimus tarkastelee luonnon ääntä teoksessa, nostaa yläluokan, vallankumousliikkeen ja diktatuurin äänet. (de Fays 2005, 7–8/13.) Craft (1997, 171) taas korostaa moniäänisyydessä erilaisia naisnäkökulmia ja Mary O’Connorin (1991, 213) lainaten huomauttaa, että moniäänisyydessään teos ei esitä naisia keskenään tasa-arvoisina, vaan tuo esiin heidän yksilöllisyytensä. Tutkielmassani moniäänisyys kytkeytyy dialogisuuteen ja kysymykseen siitä, miten tulemme itseksemme yhdessä toisten kanssa.

Toinen poliittisuuteen ja feminismiin linkittyvä näkökulma liittyy Itzán rooliin teoksessa (ks. esim. Barbas-Rhoden 2003; Alcocer 2010; Navarro 2012). Itzá on ajateltu voimana, joka lisää tietoisuutta siitä, mikä naisten kontribuutio sosiaalisiin olosuhteisiin on ja pitäisi olla (March 1993, 145). Barbas-Rhoden (2003, 67) ei näe Itzáa minäkertojapositiona huolimatta itsenäisenä subjektina, vaan väittää tämän olevan teoksessa mukana ”palvelemissa poliittista ohjelmaa”¹³, joksi hän ehdottaa feminismiä tai kansallista vapautusta. Itzán läsnäolon teoksessa voi tulkita tällä tavoin funktionaalisenä, mutta se ei mielestäni tee täysin oikeutta Itzán hahmolle. Omassa tutkielmassani Itzán rooli kytkeytyy lähinnä muistamiseen ja itseksi tulemiseen yhdessä menneisyyden kanssa, mutta tiedostan, että Itzá on teoksessa paljon muutakin. Márcia Hoppe Navarro (2012, 462) huomauttaa, että Itzán minämuotoinen kerronta aloittaa ja lopettaa teoksen, eli Lavinian kertomus sijoittuu Itzán kertomuksen sisään eikä toisinpäin, jolloin hänen mukaansa Laviniaa ei voi yksiselitteisesti tulkita teoksen päähenkilöksi. Vaikka Navarron huomautus on perusteltu ja tuo uuden näkökulman teokseen, tutkielmassani pysyn siinä lähtökohdassa, että Lavinia on teoksen keskushenkilö, sillä Itzán asettaminen teoksen keskiöön näkemykseni mukaan kyseenalaistaa Lavinian aseman kokonaisena henkilöhahmona ja johtaa tulkintaan, jossa teoksessa kuvattu ja keskeisenä pitämäni yhteiskunnallinen tilanne jää taka-alalle.

1.2 Tutkimuskysymys ja teoreettinen viitekehys

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen teoksen päähenkilö Lavinian kerronnallisen toimijuuden muutosta. Kysyn, mitkä seikat vaikuttavat Lavinian kerronnallisen toimijuuden muutokseen,

¹³ “to serve a political program” (Barbas-Rhoden 2003, 67).

millaisena muutos näyttäytyy ja miten muutos kerronnallisessa toimijuudessa kytkeytyy osallisuuden tunnistamiseen. Kerronnallisen toimijuuden (*narrative agency*) määrittelyssä nojaan Hanna Meretojan teoretisointiin, jota hän on kehitellyt teoksessaan *The Ethics of Storytelling* (2018) sekä artikkeleissaan ”Metanarratiivisuus ja kerronnallinen toimijuus” (2019) ja ”Implicit Narrative and Narrative Agency: Evaluating Pandemic Storytelling” (2022). Osallisuutta lähestyn Michael Rothbergin (2019) osallisen tekijän¹⁴ (*implicated subject*) käsitteen avulla. Tutkielmani on uuden äärellä yhdistäessään kerronnallisen toimijuuden ja osallisen tekijyyden teorioita.

Seuraavassa käyn läpi, miten ymmärrän kerronnallisen toimijuuden ja osallisen tekijän käsitteet, kartoitan käsitteiden taustoja ja perustelen, miksi nämä käsitteet auttavat meitä ymmärtämään jotakin uutta *Asuttu nainen* -teoksesta. Lopuksi esittelen työni kulun sekä muita työni kannalta keskeisiä ajattelijoita ja heidän työhöni kytkeytyviä näkemyksiään. Aivan ensimmäiseksi on kuitenkin tarkasteltava narratiivista hermeneutiikkaa, joka vaikuttaa työni taustalla, erityisesti sen näkemystä meidän ja meitä ympäröivän maailman suhteesta sekä kertomusten roolista siinä.

Narratiivisessa hermeneutiikassa meidän ja meitä ympäröivän maailman suhde ajatellaan dialogiseksi. Tällöin kulttuuri ja historia eivät ole muuttamattomia luonnonlakeja, vaan muovaamme niitä toiminnallamme jatkuvasti (Brockmeier 2015, 177). Toiminnallamme muovaamamme ja tuottamamme jokapäiväinen elämismaailmamme taas vastavuoroisesti vaikuttaa meihin konstituomalla ja ehdollistamalla meitä (Berger & Luckmann 1994, 74). Osallistumme tekojemme ja omissioidemme eli tekemättä jättämistemme kautta omaa toimijuuttamme konstituiviin käytäntöihin sekä vahvistamalla että kyseenalaistamalla niitä (Meretoja 2019, 62). Toisin sanoen samalla kun konstituimme elämismaailmaamme, elämismaailmamme konstituoi meitä (ibid. 2018, 12). Narratiivisessa hermeneutiikassa kokemukset nähdäänkin aina jo välittyneinä, sillä erilaiset kulttuuriset kertomusten verkot (*cultural webs of narrative*) muovaavat sitä, miten asioita koetaan (ibid., 8–9; verkon metaforasta ks. Taylor 1989, 36; Arendt 2017, 188; Meretoja 2018, 74–75).

Hermeneuttisessa teoriaperinteessä kertomukset saavat keskeisen roolin yhtenä meitä ehdollistavana ja konstituivana piirteenä (Taylor 1989, 47), sillä ne muovaavat intersubjektiivista todellisuutta ja yksilöiden moraalista toimijuutta (Meretoja 2018, 26). Kyse ei ole siitä, että kerronnalliset mallit eksplisiittisesti määrittäisivät, miten yksilöt ymmärtävät itsensä tai miten he kohtaamissaan tilanteissa toimivat, vaan ne pikemminkin asettavat ehtoja yksilölle (ibid., 303). Näin ollen uusien kertomusten ja tulkintatapojen löytyminen voi laajentaa ymmärrystä todellisuudesta ja mahdollisuuksista siinä

¹⁴ Rothbergin käsitteelle ei ole vielä vakiintunutta suomennosta. Kääntäessäni sanan *subject* tekijäksi haluan painottaa käsitteeseen sisältyvää tehtyjen asioiden luonteesta riippumatonta vastuuta.

(ibid., 98). Kaikki ei siis ole tietyissä partikulaarisissa tilanteissa mahdollista, vaan tulkitsemme partikulaarisia tilanteita kulttuuristen kerronnallisten mallien valossa. Meillä on mahdollisuus tulkita toisin ja haastaa näitä malleja, mutta emme voi irrottautua niistä täysin.

Toiminnassamme maailmassa ei ole kyse autonomisen yksilötoimijan irrallisista valinnoista partikulaarisissa tilanteissa, vaan, kuten Meretoja (2019, 62) esittää, toimijuudellamme on meitä ehdollistava kerronnallinen ulottuvuus, jota kerronnallisen toimijuuden käsite kuvaa. Se nostaa esiin toiminta- ja vaikutustapojemme ehdollistuneisuuden sekä toimijuutemme konstitutiivisuuden yhtäaikaisuuden (ibid.) ja kytkeytyy kykyyn päättää itse elämästämme, jossa omalla toiminnallamme määritämme, millaisia kulkusuuntia elämässämme alamme kulkea (ibid., 65). Tällöin on tärkeää huomioida myös toimijuuden suhde toisiin; miten kohtaamme heidät ja miten kohtelemme heitä (ibid.). Erilaiset kulttuurisesti välittyneet kerronnalliset itsetulkinnat, jotka konstituivat toimijuuttamme, eivät kuitenkaan deterministisesti määritä toimintaamme, vaan pikemminkin osoittavat toiminnan mahdollisuuksia ja rajoja sekä asettavat toiminnallemme ehtoja (Brockmeier 2009, 222; Meretoja 2018, 11–12). Kulttuurisesti vallalla olevia kerronnallisia malleja voidaan haastaa ja vastustaa tekemällä niistä uusia tulkintoja (Meretoja 2018, 11).

Meretoja (2019, 62) erottaa kolme ulottuvuutta: kerronnallisen mielikuvituksen (*narrative imagination*), kerronnallisen dialogisuuden (*narrative dialogicality*) ja kerronnallisen tietoisuuden (*narrative awareness*), joiden avulla kerronnallista toimijuutta voi tarkastella. Nämä ulottuvuudet hän kytkee teoksessaan *The Ethics of Storytelling* hahmottelemaansa malliin, joka auttaa arvioimaan kertomusten eettistä potentiaalia ja vaaroja kuuden mittapuun avulla (Meretoja 2018, 89; 2019, 74–75n4; 2022). Kuuden mittapuun avulla tarkasteltuna kerronnallinen mielikuvitus sisältää ymmärryksen mahdollisen tajusta ja kyvystä kerronnalliseen epädogmaattisuuteen. Kerronnallinen dialogisuus tarkastelee, miten toiset kohdataan ja millaisten kerronnallisten välitilojen rakentamiseen osallistutaan. Kerronnallinen tietoisuus taas kytkeytyy kerronnalliseen itseymmärrykseen ja näkökulmatietoisuuteen, jolla viitataan kykyyn tarkastella maailmaa eri näkökulmista. (Meretoja 2018, 89–90; 2019, 62–65.) Olen nimennyt tutkielmani analyysiluvut kerronnallisen toimijuuden kolmen ulottuvuuden mukaan ja avaan ulottuvuuksien sisältöä tarkemmin analyysini yhteydessä. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että kerronnallisen toimijuuden ulottuvuudet risteävät. Kuten analyysissäni käy ilmi, erityisesti tietoisuus itseän vaikuttavista kertomuksista on likeinen mahdollisen tajun kanssa.

Meretoja rakentaa ajatustaan kerronnallisesta toimijuudesta Catriona Mackenzien ajattelulle. Mackenzien mukaan kerronnallisten lähestymistapojen keskeinen väite toimijuudesta on, ettei

ihmiselämää voi ajatella irrallisista kokemuksista tai tapahtumista koostuvaksi sarjaksi, vaan ihmisenä olemisessa on keskeistä kerronnallinen itsetulkintakyky, jonka avulla elämän hajanaiset elementit yhdistetään kertomusmuotoon¹⁵. Kertomus toimii siis elämää organisoivana ja tulkitsevana rakenteena, joka muovaa elämän ymmärrettävyyttä. Mackenzien mukaan voimme kehittää ajan myötä yhtenäisen minän (*self*) tuottavan käsityksen ottamalla haltuun menneisyytemme, ennakoimalla tulevaa toimintaamme ja samaistumalla tai erottautumalla tietyistä piirteistä, tunteista, haluista ja arvoista. (Mackenzie 2008, 11–12.) Tällöin kerronnallinen toimijuus koskee vain tulkintaa itsestä, mitä Meretoja (2018, 99) ei näe vielä riittäväksi ehdoksi vastuulliselle toiminnalle, mutta mahdollisesti välttämättömäksi ehdoksi. Meretoja ymmärtää kerronnallisen toimijuuden Mackenzieta laiveammin ja huomauttaa, että toimijuuden kerronnallinen ulottuvuus on laajempi moraalisen toimijuuden konstitutiivinen aspekti, sillä itsetulkinnan lisäksi omalla toiminnallamme osallistumme sosiaalisten rakenteiden uusintamiseen ja niiden haastamiseen (Meretoja 2018, 11–12; 2019, 62).

Kerronnallinen toimijuus on sukua kerronnallisen identiteetin (*narrative identity*) käsitteelle. Siinä missä kerronnallinen toimijuus kysyy, miten toimimme ja vaikutamme maailmassa, kerronnallinen identiteetti keskittyy vastaamaan kysymykseen ”kuka”. (Meretoja 2019, 62.) Charles Taylorin (1989, 27) mukaan identiteettiä määrittävät sellaiset sitoumukset, jotka muodostavat horisontin, josta käsin voimme tehdä elämäämme koskevia päätöksiä. Näin ollen identiteetti tarjoaa kehykset maailmassa toimimisellemme ja vaikuttamisellemme. Tällöin kysymys ”mitä minä teen” tai ”miten minä toimin” on vaikea erottaa kysymyksestä ”kuka minä olen”. Omassa tutkielmassani kysymys kerronnallisesta toimijuudesta sivuaa kysymystä kerronnallisesta identiteetistä erityisesti kolmannessa luvussa, jossa palataan myös tarkemmin Taylorin ajatteluun.

Asuttu nainen -teoksen tarkastelu kerronnallisen toimijuuden näkökulmasta on relevanttia, sillä vaikka teoksen keskushenkilö Lavinia yhdistää kohtaamansa ristiriidat nimenomaan identiteetikysymyksiin, teos tuntuu ehdottavan, että identiteetistä riippumatta keskeistä on se, miten maailmassa toimimme. Identiteetti on toki kysymyksenä tärkeä, sillä kuten edellä tuli ilmi, sen voi ajatella toimivan toiminnan horisonttina. Samasta horisontista voi kuitenkin toimia tai olla toimimatta monella eri tavalla. Kiinnostavaa onkin, miten Lavinia näkee voivansa toimia, kun hänen

¹⁵ Kertomusmuoto lisää tapahtumien ymmärrettävyyttä luodessaan merkityksellisiä yhteyksiä asioiden välille (Meretoja 2009, 207). Kertomuksentutkijoiden keskuudessa erimielisyyttä aiheuttaa kysymys siitä, minkä – tapahtumien vai kokemusten – suhteen kertomusta jäsennetään. Hermeneuttisesti suuntautunut kirjallisuudentutkimus nojaa kokemuksen jäsennyksen perustana. (Steinby 2009, 254.) Kokijakeskeisessä jäsennostavassa erimielisyyttä tutkijoissa aiheuttaa kysymys siitä, millainen on kokijan ja todellisuuden suhde (Meretoja 2009, 207). Jos todellisuus ajatellaan kaoottisena, ei-narratiivisena ja katkonaisena virtana, tällöin kokija päätyy pakottamaan itsessään merkityksellisen todellisuuden omaan merkityksenannon malliinsa (ibid., 209, 211). Vastakkainen, hermeneuttiseen ajatteluperinteeseen sitoutuva näkemys ehdottaa, että kerronnallisuus on ihmistä konstituiva piirre (Taylor 1989, 47), eikä ”mitään puhdasta tulkinnasta riippumatonta ihmiselämää” edes ole olemassa (Meretoja 2009, 215).

käsityksensä ympäröivästä maailmasta muuttuu, miten hän toimii suhteessa toisiin henkilöihän ja millaiset kertomukset ohjaavat hänen toimintaansa. Keskeistä näkemykseni mukaan on, miten sitoutunutta ja ehdollistunutta muutos hänen toiminnassaan on.

Työni toinen keskeinen käsite on Michael Rothbergin teoretisoima osallisen tekijän käsite. Osallisella tekijällä Rothberg tarkoittaa toimijaa, joka ei itse ole välittömästi vahingontekijä tai vallankäyttäjää, mutta joka toiminnallaan edistää hallitsevan järjestelmän olemassaoloa ja hyötyy siitä (Rothberg 2019, 1). Osallinen tekijä ei useinkaan toimi ilkeiden intentioiden motivoimana tai edes tietoisena omasta osallisuudestaan, mutta tästä huolimatta hänen toimintansa kytkeytyy poliittista ja taloudellista epäoikeudenmukaisuutta tuottaviin rakenteisiin (ibid., 33). Osallisesta tekijyydestä puhutaan etenkin silloin, kun etuoikeuksista on mahdollista nauttia ilman historiallisten painolastien taakkaa (ibid., 41–42).

Käsitteellään Rothberg pyrkii purkamaan vahingontekijän (*perpetrator*) ja uhrin (*victim*) välistä dikotomiaa, sillä suurin osa ihmisistä ei eksplisiittisesti näihin kategorioihin sovi (Rothberg 2019, 1). Vaikka toki on sellaisia ihmisiä, jotka ovat monilla eri osa-alueilla (epä)etuoikeutettuja, suurin osa ihmisistä sijoittuu valtarakenteissa monimutkaisempiin ja epäselvempiin positioihin (ibid., 48). Vaikka osallinen tekijä on monitulkintaisempi kuin uhrin tai vahingontekijän positio, se auttaa hahmottamaan, millaista vahinkoa valinnat tuottavat ja miten vastuullisuutta tulisi ajatella historiallisten ja ajankohtaisten epäoikeudenmukaisuuksien edessä. Lisäksi osallisuuden teoretisointi auttaa ymmärtämään, miten väkivalta eri muodoissaan on niin hankalasti kitkettävissä. (ibid., 33–34.) Monimutkaisista vahingontekijän ja uhrin kategorioiden kyseenalaistavista valtarakenteista huolimatta näkemykseni mukaan *Asuttu nainen* -teoksen sotilashallintoa voi lähestyä vahingontekijänä, työväenluokkaa uhrina ja aristokraatteja osallisena, vaikka tulkinta yksinkertaistaakin erityisesti työväenluokan asemaa. Rothberg (ibid., 8) huomauttaakin, että vahingontekijän, uhrin ja osallisen käsitteet ovat abstraktioita, jotka toimivat analyttisissä tarkoituksissa, eivätkä kuvaa ihmisolemusta. Lisäksi osallinen tekijä ei ole identiteetti, vaan osallisena tekijänä oleminen on tietynlaisen toimijaposition omaamista epäoikeudenmukaisuuden ja rakenteellisen eriarvoisuuden historiassa (ibid., 48). Tällöin sen painopiste on nimenomaan toiminnassa, mikä on työni kannalta keskeistä.

Rothberg näkee intersektionaalisuuden teorian, jonka varhaisimpia käsitteellistäjiä Combahee River Collective on ollut, välttämättömäksi osallisen tekijän käsitteelle, sillä juuri risteävän sorron vuoksi suurin osa ihmisistä päätyy asemaan, josta käsin on mahdollista olla sekä uhri että vallankäyttäjää

(Rothberg 2019, 37).¹⁶ Combahee River Collective (2014, 274) korostaa myös analyysissään sosiaaliekonomista tasa-arvoa, mikä tuo osallisen käsitteeseen taloudellisen ulottuvuuden.¹⁷ Intersektionaalisen teorian pohjalta Rothberg lähtee jäljittämään osallista tekijää Auschwitzissa vankina olleen Primo Levin kuvaamasta “harmaasta vyöhykkeestä” (*zona grigia, gray zone*) käsin. Harmaa vyöhyke viittaa keskitysleiriolosuhteisiin, joissa vangit eivät ole vain vahingontekijöitään vastustavia uhreja, vaan leirien roolijako pakottaa kaikki moraalisesti ja juridisesti vaikeasti paikannettavaan osallisuuteen (Levi 2009, 38, 40; Rothberg 2019, 39). Rothberg huomauttaa, että Levin ajatusten soveltaminen pakko-olosuhteiden ulkopuolella ei ole yksiselitteistä. Hän kuitenkin omaksuu Levin ajattelusta osallisen tekijän käsitteeseen käsityksen, jonka mukaan valta sulauttaa vallankäytön kohteen itseensä. Toimijat voivat myös olla yhtäaikaaisesti tai ajallisesti perättäin sekä uhreja että vahingontekijöitä, mikä näkyy jo Combahee River Collectiven tekstissä. Lisäksi Rothberg korostaa Leviä mukaillen, että uhrien ei tarvitse olla viattomia, jotta voivat vaatia oikeutta. (Rothberg 2019, 41.)

Rothberg jatkaa osallisen tekijän hahmottamista Karl Jaspersin ja Hannah Arendtin ajattelulla syyllisyydestä ja kollektiivisesta vastuusta, jota molemmat ovat pohtineet toisen maailmansodan jälkeisen Saksan kontekstissa. Osallisuuden näkökulmasta yksilöiden ajattelemisen kollektiivina on tärkeä ennakkoehto (Rothberg 2019, 43). Rothberg (2019, 44–45) nojaa erityisesti Arendtin ajatteluun, jossa vastuu ja syyllisyys erotetaan toisistaan. Arendtin (2003, 147) mukaan voimme olla vastuussa asioista, joita emme ole itse tehneet, mutta emme voi tuntea syyllisyyttä sellaisista asioista, joihin emme ole ottaneet aktiivisesti osaa. Rothberg (2019, 49) huomauttaa, että Jaspersin ja Arendtin tarkastelussa vastuullisuutta tarkastellaan vain kansallisvaltion kuulumisen kontekstissa, jolloin vastuu yhtäältä koskee kaikkia kansalaisia ja toisaalta rajoittuu valtion rajojen sisälle.

Arendtia tutkinut Iris Marion Young allekirjoittaa Arendtin ajatuksen kollektiivisesta vastuusta, mutta hänen mukaansa vastuu syntyy vasta silloin, kun toiminnallaan tai toimimattomuudellaan vähintään epäsuorasti kontribuoi vääryyksien toteutumiseen (Young 2011, 79–80). Rothberg (2019, 50) suhtautuu osallisen tekijän teoretisoinnissa Youngin tavoin Arendtia suppeammin siihen, mistä voidaan olla vastuussa. Rothberg (ibid.) näkee Youngin (2011, 96) tavoin, että yksilöiden toiminta ei

¹⁶ Intersektionaalisuuden käsitettä käytettiin ensimmäisen kerran – muussa kuin geometrian ja maantieteen yhteydessä – vasta vuonna 1989, kun Kimberlé Crenshaw kuvasi, kuinka mustien naisten kokemana syrjintä ei ollut selitettävissä pelkästään sukupuolisyrynnällä tai rasismilla, vaan molemmat sironn aspektit täytyy ottaa analyysissä huomioon (ks. Crenshaw 1989). Combahee River Collectiven “A Black Feminist Statement” ilmestyi jo vuonna 1978.

¹⁷ *Asuttu nainen* -teoksessa risteävät sironnmuodot kytkeytyvät pääosin sukupuolen ja luokan kytköksiin. Teoksen nykyaika ei käsittele kysymystä ”rodusta”. Tämä johtunee Nicaraguassa korostetusta *mestizaje*-identiteetistä, jonka avulla on eri aikoina pyritty luomaan rodullistetusti yhtenäisen Nicaragua (ks. esim. Hooker 2005). *Mestizaje* -identiteetistä *Asuttu nainen* -teoksessa ks. Alcocer 2010.

välttämättä eksplisiittisesti aiheuta epäoikeudenmukaisuutta, vaan kyse on pikemminkin epäsuorasti, kollektiivisesti ja kumulatiivisesti tuotetuista rakenteellisista rajoituksista, jotka haittaavat monia, mutta samalla tuottavat etuoikeuksia toisille. Rothbergin (2019, 53) mukaan Young tarjoaa onnistuneen selityksen rakenteellisesta epäoikeudenmukaisuudesta, jossa epäoikeudenmukaisuuden tuottaminen ei vaadi tahallisia pahoja intentioita, vaan kyse on usein erillisten toimien kumuloitumisesta. Ymmärtääkseen, miksi osalliset toimijat toimivat niin kuin toimivat, Rothberg kääntyy Simona Fortin puoleen, jonka hahmottelut vallan ja väkivallan teoriaksi nostavat toiminnan keskiöön halun totella sääntöjen rikkomisen sijaan (Forti 2015, 226–227; Rothberg 2019, 53–54).

Osallisen tekijän käsite auttaa hahmottamaan Lavinian positiota *Asuttu nainen* -teoksessa. Laviniaa ei hänen yläluokkaisen asemansa vuoksi voi tarkastella uhrina, mutta vaikka hän hyötyy vallitsevasta yhteiskuntajärjestyksestä, hänen ei suoraan kerrota haluavan edistävää sen olemassaoloa, jolloin häntä ei voi pitää vahingontekijänäkään. Varsinkaan teoksen alkupuolella Lavinia ei tunnista omaa osallisuuttaan. Kiinnostavaa on, mitkä seikat saavat Lavinian havahtumaan omaan osallisuuteensa ja miten hän teoksessa pyrkii sitä muuttamaan. Keskeiseksi seikaksi nousee, miten osallisuuden tunnistaminen ja kerronnallisen toimijuuden muutos asettuvat dialogiseen suhteeseen.

Tutkielmani pyrkii etenemään *Asuttu nainen* -teosta kronologisesti seuraten erityisesti ajatellen sellaista lukijaa, joka ei teosta tunne. Työni jakautuu kolmeen analyysilukuun, josta jokainen on nimetty yhden kerronnallisen toimijuuden ulottuvuuden mukaan. Tällöin kerronnallisen toimijuuden ulottuvuudet korostuvat teoksen eri vaiheissa eri tavoin, mikä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö kaikki ulottuvuudet läpäisisi koko teosta.

Luvussa 2 tarkastelen kerronnallista mielikuvitusta. Ensimmäisessä alaluvussa syvennyn pohtimaan, millainen on *Asuttu nainen* -teoksen maailman kulttuurisesti hallitseva yhteiskunnallinen vakiokertomus ja millaisia vastakertomuksia sille on tarjolla.¹⁸ Tarkastelen, miten kulttuuriset ja yhteiskunnalliset kertomukset konstituivat Lavinian toimijuutta ja ymmärrystä omista mahdollisuuksista maailmassa. Alaluvussa syvennetään narratiivisen hermeneutiikan käsitystä itsen ja maailman dialogisesta suhteesta sekä tarkastellaan johdantoa tarkemmin, miten Rothbergin osallisen tekijän käsite näyttäytyy Lavinian henkilöahhossa teoksen alussa. Luku 2.2 keskittyy mahdollisen tajuun, joka on Meretojan keskeisiä käsitteitä, ja tarkoittaa ”kykyä nähdä, miten asiat voisivat olla toisin” (Meretoja 2019, 64). Luvussa tarkastellaan, mitkä ehdot vaikuttavat Lavinian

¹⁸ Vakio- ja vastakertomukset eivät viittaa vain tekstuaalisiin selostuksiin, vaan myös niin kutsuttuihin implisiittisiin kertomuksiin, jotka toimivat yhteiskunnassa merkityksenannon malleina (Meretoja 2021, 37).

mahdollisen tajun laajenemiseen, jolloin Hans-Georg Gadamerin ajattelu ja erityisesti hänen käsityksensä kokemuksesta korostuu.

Luku 3 on omistettu kerronnalliselle dialogisuudelle. Luvussa 3.1 tutkin, miten toiset henkilöahmot ja heidän kertomuksensa vaikuttavat Lavinian vallankumoukselliseksi tulemiseen. Tätä itseksi tulemistä lähestyn Taylorin teoksessaan *Sources of the Self* (1989) käyttämien viitekehyksen (*framework*) ja suuntautumisen (*orienting*) metaforien avulla. Lisäksi tarkastelussa nousee esiin Mihail Bahtinin teoksessaan *Dostojevskin poetiikan ongelmia (Problemy poetiki Dostojeskogo, 1929/1963)* esittämä kysymys ”kenen kanssa minä olen?” (1991, 342). Luku 3.2 pureutuu tarkastelemaan niitä ehtoja, jotka tuovat ihmisiä yhteen ja näin mahdollistavat toiminnan. Luvussa tarkastellaan kerronnallisia välitiloja, jotka paikannan Meretojan tavoin Arendtin ajatteluun. Lisäksi tässä luvussa korostuvat identiteettikysymykset, joita pohdin Lois McNayn ajattelun valossa.

Viimeisessä käsittelyluvussa tarkastelen kerronnallista tietoisuutta Alasdair MacIntyren (2004, 253) kysymyksen ”millaisiin kertomuksiin kuulun” siivittämänä. Luvussa 4.1 tarkastelen, miten kertomus menneestä ja erilaiset tarinat – lähinnä sankarikertomukset – vaikuttavat Lavinian kerronnallisen toimijuuteen. Menneisyyden vaikutuksen yhteydessä nousee esiin kysymys kerronnallisesta tiedostamattomasta, jota taustoitan Gadamerin vaikutushistorian (*Wirkungsgeschichte*) käsitteen ja Mark Freemanin artikkelin ”The Narrative Unconscious” (2012) avulla. Luvussa 4.2 käyn läpi Lavinian kerronnallisen toimijuuden muutosta, jolloin korostuu Taylorin käsitys modernista ihmisestä. Lisäksi tarkastelen kertomusta, jota *Asuttu nainen* ehdottaa elettäväksi, ja sen suhdetta Emmanuel Levinasin ajatteluun.

2 Kerronnallinen mielikuvitus

Tutkielmani ensimmäisessä käsittelyluvussa tarkastelen kerronnallista mielikuvitusta, joka kuvaa kriittistä suhtautumiskykyä kulttuuriin kertomusmalleihin (Meretoja 2019, 63). Ensimmäisessä alaluvussa, joka keskittyy Faguasin vakio- ja vastakertomuksiin, kysyn, mitkä ehdot määrittävät vastakertomuksia sekä yksilöllisesti että yhteiskunnallisesti, ja millaisia implikaatioita yhteiskunnallisilla kertomuksilla on henkilöahmojen toimijuuteen. Kerronnallinen mielikuvitus kuvaa myös kykyä kuvitella vaihtoehtoja ilmeisenä pidetylle (ibid.). Käsittelyluvun toisessa alaluvussa tarkastelen, millainen mielikuvitus on teoksen henkilöahmoille mahdollista ja kuinka valmis teoksen keskushenkilö Lavinia on muuttamaan sitä kertomusta, jota hän omasta elämästään kertoo.

2.1 Vakio- ja vastakertomus

Kertomuksessa, joka määrittää *Asuttu nainen* -teoksen alussa keskushenkilö Lavinian yhteiskuntaluokan¹⁹ naisten elämää, naisten mahdollisuudet on rajattu kodin piiriin, jossa he voivat toteuttaa itseään vaimoina ja äiteinä. Aristokraattisessa maailmassa, jossa Lavinia on kasvanut, nuoret naiset esitellään seurapiirikerhon eli Klubin jäsenille debytointitanssiaisissa, joissa ”neitsytvaimojen palvonta alkoi ja päättyi sittemmin pyhittämään heidät ylellisen elämän ja suvunjatkamisen siunatuille tehtäville” (AN, 268)²⁰. Tällaiset kertomukset ja niistä tehdyt tulkinnat konstituivat tapoja hahmottaa todellisuutta ja olemista maailmassa (Meretoja 2009, 216). Ne ehdollistavat toimijuutta (Meretoja 2019, 61) eli ohjaavat ihmisten haluja, toiveita, odotuksia ja valintoja. Debytanttianssiaisten riitti on ohjannut Lavinian parhaan ystävän Saran toimijuutta.

Teoksen alussa Sara on juuri mennyt naimisiin. ”Olen ihan hyvä vaimo – ja minusta se on mukavaa. Se tuottaa eräänlaista onnea; puuhastella kotona” (AN, 214)²¹, Sara kertoo. Hän kuitenkin viihtyy yläluokkaisen vaimon roolissa lähinnä silloin, kun aviomies, Adrian, ei ole kotona.

Kun Adrian tuli iltaisin ja kertoi kuulumiset töistä ja maailmalta, Sarasta tuntui vaikealta vaihtaa roolia –. Silmiinpistäväntä oli, että tilanne näytti olevan yhteinen muillekin samoissa puitteissa eläville naisille. He omistivat päivittäiset puuhansa aviomiehen

¹⁹ Käytän käsitettä luokasta väljästi, enkä kiinnitä käsitettä tiettyyn luokkateoriaan, sillä tutkielmassani ei ensisijaisesti ole kyse luokkatutkimuksesta, vaikka luokan käsite toistuu läpi työn. Faguasista voi tulkinnasta ja luokkakäsityksestä riippuen löytää kahdesta neljään eri yhteiskuntaluokkaa. (1) Yläluokkaiset aristokraatit, joihin Lavinia kuuluu ja (2) uusrikkaat sotilaat, jotka ylläpitävät Faguasin diktatuuria, muodostavat yhdessä omistavan luokan, jotka hyötyvät diktatuurista. Tarkastelukulmasta riippuu muodostavatko he yhden vai kaksi yhteiskuntaluokkaa. Työväenluokkaan kuuluvat (3) työtekevät ei-aristokraatit, jotka eivät hyödy sotilasdiktatuurista, mutta myös slummeissa asuva (4) ryysyköyhälistö, jonka voi tarkastelukulmasta riippuen erottaa omaksi yhteiskuntaluokakseen.

²⁰ “iniciación de aquellas vestales consagradas al lujo y a la perpetuación de la especie” (LMH, 222).

²¹ “Soy una buena esposa –. Y me gusta serlo. Es una felicidad como cualquier otra: arreglar la casa” (LMH, 179).

onnellisuuden parhaaksi, mutta nuo iltaisin ovesta ilmestyvät ja aamuisin samasta ovesta katoavat miehet olivat täysin vieraita kodin sisäiselle piirille. (AN, 214–215.)²²

Kotiäidin ja seurapiirivaimon rooli, vaikka se roolin kantajasta tuntuisikin kummalliselta, on Lavinian yhteiskuntaluokassa naisten vakiokertomus.

Vakiokertomuksella (*master narrative*) tarkoitetaan kulttuurisesti hallitsevia kertomuksia, jotka toimivat yhteiskunnassa merkityksenannon malleina (Meretoja 2019, 62). Vakiokertomusten taustalla voi nähdä vaikuttavan institutionalisoituneen totunnaistumisen, jolla tarkoitetaan tavanmukaisten ja rutiininomaisten toimintatapojen vakiintumista lukuisten eri mahdollisten toimintatapojen sijaan. Totunnaistumisen etuna on, että jokaista kohdattua tilannetta ei tarvitse määritellä aina uudestaan, vaan elämässä kohdattuihin tilanteisiin on olemassa vakionomainen totunnainen intersubjektiivisesti tunnustettu vastaus. (Berger & Luckmann 1994, 66–67.) Yksi vakiokertomusten keskeisistä funktioista onkin tarjota tapoja identifioitua oletettuun normatiiviseen kokemukseen (Andrews 2004, 1). Samalla vakiokertomukset konstituivat normatiivisia kokemuksia ja näin ollen ylläpitävät hallitsevia valtasuhteita (Lueg & al. 2021, 4).²³ Totunnaisten vakiokertomusten varjopuolena onkin usein niiden subsumptiivisuus. Subsumptiivisella (*subsumptive*) viitataan sellaisiin kerronnallisiin käytäntöihin, jotka vahvistavat ongelmallisia, stereotyyppisiä merkityksenannon käytäntöjä. Subsumptiivisten käytäntöjen värittämässä kohtaamisessa toisen ihmisen ainutlaatuisuus hukkuu yleisluontoisiin sulauttaviin ja haltuun ottaviin kategorioihin ja hän näyttäytyy viiteryhmiensä edustajana. Ei-subsumptiiviset (*non-subsumptive*) kerronnalliset käytännöt taas kyseenalaistavat kokemusten, ihmisten ja ihmissuhteiden kategorisoinnin sekä korostavat ihmisen singulariteettia. (Meretoja 2018, 112–113.) *Asuttu nainen* -teoksen kontekstissa odotus äidiksi ja seurapiirivaimoksi tulemisesta näyttäytyy stereotyyppisenä käytäntönä, jossa ihmistä ei kohdata yksilönä, vaan viiteryhmänsä – teoksen tapauksessa yläluokkaisen naisen – edustajana.

Lavinia on kuitenkin jo teoksen alussa kyseenalaistanut luokkansa vakiokertomuksen. Vaimona ja äitinä olemisen sijaan hän on omasta tahdostaan ”yksin asuva, nuori, itsenäinen nainen” (AN, 11)²⁴, vaikka Faguasissa naimattomien naisten yksin eläminen nähdään kunniaattomana, ”vainoavia juoruja,

²² “Cuando él llegaba por las noches, con sus noticias del trabajo y los acontecimientos mundiales, a ella le costaba cambiar el rol –. Lo que más le llamaba la atención, agregaba, era que la sensación parecía ser común a las mujeres en su misma situación: pasaban el día dedicadas aparentemente a la felicidad del marido, pero aquellos hombres apareciendo de noche y saliendo por la mañana, eran extraños en el entorno.” (LMH, 179–180.)

²³ Englanninkielinen käsite *master narrative* tuo suomennosta paremmin näkyviin vakiokertomukseen kytkeytyvän valta-asetelman (ks. myös Andrews 2004, 1–2; Lueg & al. 2021, 2–4; Meretoja 2022).

²⁴ “Era mujer sola, joven e independiente” (LMH, 12).

[ja] panettelua” herättävänä (AN, 59)²⁵. Lavinia asuu tädiltään perimässään talossa, eikä hän ole ”kulkenut suoraan isän sylistä aviomiehen syliin” (AN, 24–25)²⁶, kuten Sara, vaan kyseenalaistaa avioliiton autuuden: ”Avioituminen merkitsi itsensä rajoittamista, alistumista” (AN, 25)²⁷. Yksinasumisen ja avioliittohaaveiden kiistämisen ohella Lavinia on aloittamassa palkkatyön miehisenä pidetyllä alalla arkkitehtinä, eikä opiskellut ”kielitaitoiseksi sihteeriksi” (AN, 11)²⁸. Lavinia elää vakiokertomuksen sijaan vastakertomusta.

Vastakertomukset (*counter-narratives*) kerrottuina ja elettyinä tarinoina toimivat vastarintana kulttuurisesti hallitseville kertomusmalleille (Andrews 2004, 1). Ne haastavat hallitsevia malleja ja parhaimmillaan tarjoavat välineitä nähdä stereotyyppisten käytäntöjen ja totunnaisten roolien sijaan yksilöiden elämän ainutlaatuisuus (Meretoja 2019, 62, 64). Kaikkia vastakertomuksia ei voi pelkistää emansipaatioon tähtääviksi kertomuksiksi, joihin olisi sisäänkirjoitettu yhteiskunnallisen muutoksen edistäminen (Lueg & al. 2021, 4). Vastakertomukset voivat kuitenkin tarjota stereotyyppisten elämänpolkujen sijaan mahdollisuuden jonkinasteiseen autonomiaan elämää koskevien päätösten suhteen (Meretoja 2018, 72). Koska ajattelu ja toiminta on mahdollista vain kulttuuristen kerronnallisten käytäntöjen asettamissa puitteissa (ibid., 303), ei täysin autonominen vastakertomus ole edes mahdollinen. Lavinian vastakertomus onkin myös eräänlainen vakiokertomus.

Yhtäältä Lavinian pyrkimys itsenäiseen elämään näyttäytyy kontekstista riippuen normatiivisena. Esimerkiksi pohjoisamerikkalaisessa individualismissa kodin jättäminen nuorella iällä on traditionaalista. Traditiossa nuorten odotetaan muuttavan pois perheensä luota ja etsivän itse paikkansa maailmassa ilman vanhempiensa apua ja tukea. (Taylor 1989, 39.) Faguasissa tällainen itsenäisyys ei ole vakiokertomus, jolloin pohjoisamerikkalaisen vakiokertomuksen performointi saa Faguasissa vastakertomuksen luonteen. Kertomusmallien hakeminen pohjoisamerikkalaisesta traditiosta ei Faguasissa ole poikkeuksellista, sillä teoksessa Yhdysvallat nimetään usein maan modernisointipyrkimysten esikuvaksi, oli kyseessä tapa elää, säilöä ruokaa tai sisustaa.

Toisaalta Lavinian vastakertomuksen voi tulkita ammentavan Faguasin yläluokkaisten miesten vakiokertomuksesta, sillä hänen tapansa elää ja organisoida arkensa toistaa miehisen maailmaan rakenteita. Lavinia on miehiseen tapaan ulkoistanut kaikki kotityöt, jotka lankeavat taloudenhoitaja Lucrecialle. Lavinian ei tarvitse, eikä hän edes osaisi hoitaa kotitöitään:

²⁵ “el chisme, la maledicencia” (LMH, 50).

²⁶ “Sara había pasado del padre-padre al padre-marido” (LMH, 22).

²⁷ “Casarse era limitarse, someterse” (LMH, 23).

²⁸ “para secretaria bilingüe” (LMH, 12).

Vain kolmena päivänä viikossa jolloin Lucrecia kävi, talo tyhjjeni pölystä. Silloin syötiin lämmintä ruokaa. Muina aikoina Lavinia tyytyi kerrosvoileipiin, juustoon, kinkkuun, salamimakkaraan ja pähkinöihin, sillä itse hän ei osannut laittaa ruokaa. (AN, 12.)²⁹

Työssäkäynti kuuluu Lavinian yhteiskuntaluokassa miesten maailmaan, mutta itse työssäkäynnin lisäksi Lavinia on suuntautunut miehiseen alalle. Hän on arkkitehtitoimistonsa ainoa naisarkkitehti – muut toimiston naiset, joiden kanssa Lavinia ei jaa aristokraattista taustaansa, työskentelevät avustavissa ja uusintavissa tehtävissä sihteereinä tai siivoojina. Uusintamisen sijaan Lavinia unelmoi uudistamisesta: ”[K]enties hän saisi vielä korvata maisemaan paremmin istuvilla rakennuksilla Trumanin valtakadun – New Yorkin pilvenpiirtäjien typistetyt jäljitelmät” (AN, 15)³⁰. Lavinia ei siis suuntaudu kotiin ja yksityiseen elämään kuten hänen yhteiskuntaluokkansa naiset, eikä jaa työelämässä muiden naisten kanssa samaa positiota. Hänen olemisensa fokus on suuntautunut ulospäin ja hän pyrkii näkymään julkisessa maailmassa, minkä voi historiallisesti tietyin³¹ varauksin tulkita varakkaiden miesten elämänihteiden jäljittelyä (vrt. Arendt 2017, 25).

Työssäkäynti ei ole yksinomaan vakiokertomuksen kyseenalaistavien yläluokan naisten kapinointimekanismi, vaan teoksessa työväenluokkaiset naisetkin käyvät töissä. Heidän työssäkäynnissään ei kuitenkaan ole kyse kapinoinnista, eikä se mahdollista taloudellista itsenäisyyttä, vaan kyse on pikemminkin selviämisestä. Näin ollen työssäkäynti ei heidän näkökulmastaan ole vastakertomus. Työväenluokkaisille naisille, kuten Lavinian taloudenhoitajalle Lucrecialle, ei minkäänlaista vastakertomusta tunnu olevan tarjolla. Hänelle jopa yläluokan naisten vakiokertomus äitiedestä näyttäytyy saavuttamattomana: ”Ei hän voisi lasta elättää. Ei hän halunnut lasta joka joutuisi yksin värjötteleämään, huonosti hoidettuna, nälissään.” (AN, 207.)³² Vastakertomukset ovatkin sidoksissa yhteiskunnalliseen asemaan, ja yhteiskunnallisesti etuoikeutetuilla on usein laajemmat mahdollisuudet määrittää, minkä kertomusten mukaan he elävät (Meretoja 2019, 62). Silvia Lorente-Murphy (2002, 5) on tulkinnut Lavinian vastakertomuksen ”virginiawoolfmaiseksi”, jolla hän tarkoittaa sellaista naisten emansipaatiota, jossa tavoitellaan omaa tilaa ja taloudellista itsenäisyyttä. Tällaiset emansipaatiopyrkimykset ovat historiallisesti olleet mahdollisia lähinnä keskiluokkaisille, valkoisille naisille (vrt. esim. hooks 2000, 1) ja lähestyvät usein keskiluokkaisten miesten vakiokertomuksia.

²⁹ “Sólo cuando llegaba Lucrecia, tres días a la semana, la casa se desalojaba de polvo y se comía caliente. El resto del tiempo, Lavinia se contentaba con emparedados, queso, jamón, salami, cacahuets, porque no sabía cocinar.” (LMH, 13.)

³⁰ “sustituir las imitaciones de truncados rascacielos neoyorquinos en la avenida de Truman – por diseños acordes con el paisaje” (LMH, 16).

³¹ Antiikin Kreikassa, jossa julkinen elämä oli kokonaisvaltaisen ihmisyyden ehto ja kodin piiriin jättäytyminen ”idioottimaista”, työnteko ei kuulunut vapaiden miesten elämään (Arendt 2017, 24; 47–48).

³² “No podía mantener un hijo. No quería un hijo para tener que dejarlo solo, mal cuidado, mal comido.” (LMH, 173.)

Vakio- tai vastakertomuksia ei tuoteta itse tyhjästä, vaan ne syntyvät ja elävät intersubjektiivisessä dialogissa (vrt. Berger & Luckmann 1994, 206; Meretoja 2018, 92), tai kuten teoksessa todetaan: ”Muut antavat malleja joita matkia” (AN, 180)³³. Lavinian kohdalla virginiawoolfmaisuuuden voi tulkita juontuvan siitä, ettei yläluokkaisille naisille vastakertomuksia kerrota olleen tarjolla. Vaikka Lavinian Inés-täti on eläessään ollut Lavinian tavoin yksinasuva nainen, teoksen kertoja implikoi, ettei täti ole voinut elää haluamaansa elämää vaan oli pikemminkin ”elänyt hänen [Lavinian] kauttaan omat unelmansa, joita Inés-tädin ajan elintavat eivät sallineet hänen toteuttaa” (AN, 13)³⁴. Täti, vaikka onkin mahdollistanut Lavinialle itsenäisen naisen elämän materiaaliset puitteet ja istuttanut häneen itsenäisyydenkaipuun siemenen, ei ole antanut mallia itsenäisenä naisena elämisestä.

Itsenäisen naisen malleja etsiessään Lavinia pitäytyy teoksen alussa yhteiskuntaluokkansa sisällä, vaikka kapinoikin monia sen naisille asettamia vaatimuksia vastaan. Yksi kapinointikohteista on hänen ulkonäkönsä, johon hän ulottaa vastakertomuksensa: ”Ei hän todellakaan olisi tahtonut olla samaa tyyppiä kuin – – Sara; Saralla oli posliininuken kasvot. Epätäydellisyys oli viehättävää.” (AN, 10.)³⁵ Tulkintani mukaan Lavinia pystyy jo teoksen alussa kyseenalaistamaan hänelle tarjotut vakiokertomukset naiseudesta, mutta pysyy vastakertomuksissaan maltillisissa puitteissa – mitä tulee hänen ulkonäköönsä, ”salaisuus oli jättää ne [hiukset] kampaamatta” (AN, 11)³⁶.

Lavinia ei etsi vastakertomuksia esimerkiksi työväenluokkaisten naisten elämästä, eikä teoksen alussa edes ehdoteta mahdollisuutta jakaa kertomuksia työväenluokan kanssa. Kun hän myöhemmin teoksessa yrittää samaistua työväenluokkaan, hän törmää ylitsepääsemättömältä vaikuttavaan eroon:

Lavinia katsoi vieressä olevia jalkoja. Nuorempi nainen. Korkeintaan kolmekymppinen. Sandaalit, jotka joskus olivat olleet valkoiset. Tummaihoiset jalat. Karhea iho. Kynnet komeilivat lähes violetin punaisina, mutta lakka oli lohkeillutta, vanhaa. Suonet pullistuneita. Ja vähän tuonnempana miesten kenkien kuluneet pohjat. Lyhyet sukat. Jo löystynyttä joustavaa kangasta. Sukan reunassa reikä. Kuin hypnotisoituna hän antoi katseen edetä pitkin murheellista jalkarivistöä. – –. Sitten olivat vuorossa hänen omat jalkansa. Hienot valkoiset jalat, jotka kurkistivat korkeakorkoisista sandaaleista, ruskeasta pehmeänahkaisesta sandaalista. Italialaista nahkaa, punaiseksi lakatut kynnet. Hänen jalkansa olivat kauniit. Aristokraattiset. (AN, 210.)³⁷

³³ “Hay modelos que imitamos” (LMH, 149).

³⁴ “viviendo en ella los sueños que su época no le permitió realizar” (LMH, 13).

³⁵ “No le habría gustado ser como Sara – –; tener rasgos de muñeca de porcelana. La imperfección tenía sus atractivos.” (LMH, 12.)

³⁶ “el secreto era no peinarse” (LMH, 12).

³⁷ “Lavinia miró los de al lado. Mujer más joven. Tendría a lo sumo treinta años. Sandalias que en algún tiempo fueron blancas. Pies morenos. Asperos. Las uñas exhibían esmalte casi púrpura descascarado, viejo. Venas protuberantes. Y más allá, las suelas gastadas de zapatos masculinos. Calcetines cortos. El elástico ya flojo. Una rotura asomaba por el borde. Recorrió hipnotizada la hilera de pies tristes. – –. Sus pies entraron en foco. Sus pies finos, blancos asomando por la

Ero työväenluokan ja aristokratian välillä näyttäytyy lainauksessa ruumiillisena ja pysyvänä, muttei kuitenkaan luonnollisena. Ero on olosuhdesidonnainen. Lavinia on aristokraattisesta asemastaan johtuen kasvanut erilaiseksi, etuoikeutetuksi oikeankokoisine jalkineineen ja lakattuine kynsineen. Vaikka ruumiillinen ero ei ole luonnollinen, se näyttäytyy sellaisena, jolloin vastakertomusten etsiminen työväenluokasta näyttäytyy mahdottomana.

Lavinian vastakertomus saa ensimmäisen kolauksen, kun hänen kollegansa Felipe kehottaa häntä menemään katsomaan tonttia, jolle on määrä rakentaa uusi kauppakeskus.

Hän nosti katseensa ja katsoi vielä kerran pahvista ja laudanpätkistä kyhättyjen asumusten rivistöä. Tällaisia asuinalueita oli kaupungin laitamilla ja paikoitellen ne ulottuivat jopa lähelle keskustaa. Tuolla täytyisi asua ainakin viitisentuhatta ihmistä. Slummi kyyhötti kaikessa rauhassa paikoillaan. Köyhyydestä huokuvassa mitänsanomattomuudessa. Alastomia lapsia. Polvihousuihin puettuja lapsia leikkimässä vesisaaveissa yleisellä vedenottoaikalla. (AN, 29.)³⁸

Lavinia on järkyttynyt joutuessaan kasvotusten Faguasin eriarvoisuuden kanssa ja osallisuudestaan tapahtumiin: ”Entä ihmiset? Mitä heille tapahtuisi? hän kysyi. Useammin kuin kerran hän oli lukenut lehdestä, että ihmisiä oli häädetty kodeistaan, mutta koskaan hän ei ollut ajatellut joutuvansa itse mukaan sellaiseen.” (AN, 30.)³⁹

Lavinian osallisuus näyttäytyy vähäisenä verrattuna aristokraattiluokan asenteeseen: ”Oli ylen tavallista, että [aristokraattiset] ihmiset kritisoiivat ja haukkuivat hallitusta, vaikka salassa tiesivätkin olevansa hallituksen hiljaisia liittolaisia. Sen kun vain kritisoidaan vaan ei vaihdeta, tuntui olevan heidän mottonsa.” (AN, 275.)⁴⁰ Forti (2015, 292) kuitenkin huomauttaa, että vaikka teot nähtäisiin viattomina, ne ylläpitävät järjestelmää. Osallisen tekijän ei siis tarvitse uskoa järjestelmään, jotta voi ylläpitää sitä (ibid., 286–287), eikä hänellä tarvitse olla pahat mielessä siihen osallistuessaan (Rothberg 2019, 33). Osallisuudessa onkin usein kyse tiedostamatta tehdyistä kompromisseista, jotka kiinnittyvät poliittiseen ja taloudelliseen dynamiikkaan (ibid.).

Vaikka Lavinia tunnistaa osallisuutensa vasta slummissa käytyään, tämä ei tarkoita, etteikö hän olisi ollut osallinen jo aiemmin, sillä kuten Rothberg (2019, 8) huomauttaa, osallisuus ei vaadi tietoisuutta

sandalia de tacón, la sandalia marrón suave, cuero italiano, las uñas rojas. Eran lindos sus pies. Aristocráticos.” (LMH, 175.)

³⁸ “Levantó la vista y miró de nuevo la sucesión de viviendas de cartón y tablas. Barrios como aquel ocupaban la periferia de la ciudad y, en ocasiones, lograban infiltrarse a zonas más céntricas. Al menos 5.000 personas debían vivir allí, se dijo. La barriada lucía tranquila. Tranquilidad de la pobreza. Niños desnudos. Niños de pantaloncitos cortos llenando baldes de agua en un grifo común.” (LMH, 26.)

³⁹ “¿Y la gente? ¿Qué pasaría con la gente?, se preguntó. Más de alguna vez había leído de desalojos en el periódico. Jamás pensó que le tocaría participar en uno.” (LMH, 26.)

⁴⁰ “Lo normal era criticar y quejarse del régimen aun cuando tácticamente se supieran aliados. Critiquémoslo pero lo no cambiemos, era la consigna.” (LMH, 228)

siitä. Myöhemmin Lavinia havaitseekin, miten hän on ollut osallisena Faguasissa vallitsevaan väkivaltaan jo pitkään: ”Väkivalta oli tunkeutunut hänen kotiinsa. Ensin palvelijan pidossa –” (AN, 162.)⁴¹ Toisaalta, vaikka osallisuuden tunnistaisikin, se ei automaattisesti tee ihmisestä parempaa (Rothberg 2019, 19), vaan ainoastaan osoittaa ongelmakohdan (ibid., 200), kuten Lavinian esimiehen suhtautuminen osoittaa:

- Aiommeko hyväksyä heidän likaiset rahansa?
- Äläpäs nyt romantisoi liikoja, vastasi Julian – – Suurin osa saamistamme rahoista on likaista rahaa. Heidän rahansa tekevät poikkeuksen vain siinä, että sen likaisuus on kaikkien tiedossa. – –.
- Eli olet valmis ottamaan irti kaiken mahdollisen hyödyn? – –.
- Älä vaan heittäydy kesken kaiken moralisoimaan, sanoi Julian. – Sillä jos he kerran haluavat päästä rahoistaan eroon, niin autetaan heitä kaikin mokomin. Viime kädessä onkin parempi että ne kilisevät meidän tilipussiimme. Olemmehan sentään kunniallisempaa väkeä. – –.
- En vain ole ollenkaan varma, huvittaako auttaa heitä tuhlaamaan rahansa.
- Ne rahat tullaan tuhlaamaan joka tapauksessa. Jos me emme ota työtä vastaan, niin on tarjokkaita kyllä kärkkymässä rivissä omaa vuoroaan. Emmekä me aio estää heitä tuhlaamasta rahojaan. Ja sitä paitsi henkilökohtaiset periaatteet eivät sovi liiketaloudelliseen ajatteluun. (AN, 192–193.)⁴²

Pelkkä tietoisuus omasta osallisuudesta ei riitä muuttamaan Laviniankaan toiminnan suuntaa, sillä hän ei näe itsellään olevan toiminnan mahdollisuuksia yhteiskunnallisen tilanteen muuttamiseksi. Rothberg (2019, 8) korostaa osallisuuden sisältävän epämiellyttäviä eriarvoisuuteen kuulumisen muotoja, jolloin osallisuutta ei aina halua tai pysty välittömästi tunnistamaan esimerkiksi sosiaalisen etäisyyden vuoksi. Lavinian ja Saran käymässä keskustelussa korostuu etäisyys työväenluokkaan:

Tuskin slummin asukkaita olisi todella voitu auttaa mitenkään. Maanomistajat eivät millään olisi luovuttaneet vasta hankkimaansa maata. He eivät harrasta hyväntekeväisyyttä. – Elämäähän se vain on, totesi Sara. – Älä sinä huolehdi siitä porukasta, he ovat kyllä tottuneet muuttamaan paikasta toiseen. (AN, 52.)⁴³

⁴¹ “La violencia había llegado hasta su casa. Servicios a domicilio – –.” (LMH, 134.)

⁴² ¿Vamos a aceptar ese dinero mal adquirido? – No seas romántica -respondió Julián – –. La mayoría del dinero que recibimos es mal adquirido. La única diferencia con éste, es que es más evidente. – –. ¿Así que vos estás dispuesto a sacarles provecho? – –. – No me vayas a poner moralista ahora – dijo Julián–. Si quieren gastar su dinero, ayudémosle. Después de todo, es mejor que nosotros lo ganemos. Somos más honrados. – –. Es que no sé si yo tengo ganas de ayudarles a pensar en maneras para gastar esa plata. – El dinero se gastará de todas maneras. Si no lo hacemos nosotros, sobrará quien lo haga. No vamos a evitar que se gaste. Además, los principios están de más en los negocios.” (LMH, 159–160.)

⁴³ “Nada se pudo hacer por los pobres precaristas. Los dueños no iban a ceder su terreno recién comprado. Están lejos de ser filántropos. –Así es la vida –dijo Sara–. No te preocupes que esa gente está acostumbrada.” (LMH, 45.)

Keskustelussaan Lavinia ja Sara toistavat rikkaiden kertomusta köyhistä, joille huonon kohtelun, vaikutusmahdollisuuksien puutteen ja surkeiden elinolojen tulisi niiden arkipäiväisyyden lisäksi olla hyväksytyjä tosiasioita. Lavinia ja Sara paitsi luonnollistavat slummin asukkaiden elinolosuhteet sysäämällä vastuun tilanteesta maanomistajille myös asettavat itsensä sivustakatsojan rooliin. Sivustakatsojan positioon asettautumalla he ulkoistavat itsensä vastuusta ja oikeuttavat omissionsa eli tekemättä jättämisenä. Sivustakatsojuus (*bystander*) on kuitenkin useimmissa tapauksissa ”idealisoitu myytti”⁴⁴ ja tekijäpositiona riittämätön. Se ei kuvaa tyydyttävästi olemassa olevia osallisuuden kytköksiä ja toteutuu sellaisenaan harvoin. (Rothberg 2019, 1, 41, 202.) *Asuttu nainen* ei tunnu hyväksyvän sivustakatsojan roolia lainkaan, vaan vastuuttaa ihmiset myös omissa: ”Sillä jos annat toisten kärsiä väkivallasta niin tavalla tai toisella olet jo siinä juonessa mukana” (AN, 161)⁴⁵. Osallisuuden ymmärtäminen ei siis ole vielä riittävä ehto sosiaaliselle muutokselle, mutta se saattaa olla välttämätön ehto (Rothberg 2019, 33). Parhaimmillaan tietoisuus osallisuudesta voi kuitenkin toimia ponnistuslautana toiminnalle, jonka pyrkimyksenä on osallisuuden luonteen muuttaminen (ibid., 201).

Osallisuuden ohittamisessa ja sivustakatsojan rooliin asettumisessa on Lavinian kohdalla myös kyse etuoikeudesta. Teoksen alkupuolella hän sulkee silmänsä yhteiskunnallisilta epäkohdilta, sillä hän on ”lopen kyllästynyt koko [hallinnon väkivaltaisuus-] asiaan eikä halunnut kuulla enempää moisista julmuuksista” (AN, 14)⁴⁶. Hän on etuoikeutettu, sillä hän voi päättää olevansa välinpitämätön. Lavinia huomaa itsekin etuoikeutensa:

Hänellä oli vapaus valita vain se elämä, johon oli sattunut syntymään. Olla näkemättä toisenlaista elämää muuten kuin auton ikkunasta. Kääntää päänsä pois slummien laudanpätkistä kyhätystä maalattaisista tölleistä kohti taivaanrannan ihania pilviä ja järven rannalla kohoavaa tulivuoren siluettia. (AN, 149.)⁴⁷

Lainauksen suomennoksessa ”vapaus valita vain se elämä” voi vaikuttaa kontekstista irrotettuna subsumptiiviselta, mutta sillä ei tarkoiteta, ettei Lavinialla olisi ollut mahdollisuutta valita toisin, vaan että hän on ollut etuoikeutettu siinä suhteessa, ettei hänen ole ollut pakko kohdata slummien köyhyyttä, toisin kuin esimerkiksi Lucrecian, joka asuu slummissa.

Huomionarvoista on, että myös slummin jokapäiväisessä arjessaan kokeva Lucreciakaan ei näe mahdollisuuksia vaikuttaa elinolosuhteisiinsa. Kerronnallinen toimijuus onkin epätasaisesti

⁴⁴ “an idealized myth” (Rothberg 2019, 202).

⁴⁵ “Porque si uno deja que le hagan a otros, se convierte explícitamente o no, en cómplice” (LMH, 134).

⁴⁶ “estaba cansada del tema, no quería oír más aquellas atrocidades” (LMH, 14).

⁴⁷ “Ella podía escoger vivir en el mundo paralelo en que había nacido. No ver el otro mundo más que de paso, desde el automóvil, volteando el rostro en las barriadas de tablas y piso de tierra, para mirar las nubes hermosas del horizonte, el borde de los volcanes a la orilla del lago.” (LMH, 125.)

jakautunutta (Meretoja 2018, 12). Lucrecian kohdalla kyse on yhtäältä uskosta jumalalliseen järjestykseen:

– Sinä taidat uskoa että Jumala määrää syntyäkö ihminen köyhänä vai rikkaana, vai mitä? kysyi Lavinia. – Niinhän se on, vastasi Lucrecia. – . Mutta jos on vaikka kuinka köyhä, mutta kunnan ihminen, on suuremmat mahdollisuudet päästä kuoleman jälkeen taivaaseen. (AN, 240.)⁴⁸

Uskon voi tulkita tuovan toivoa köyhien elämään, mutta se myös vahvistaa alistumista vallitsevaan yhteiskuntajärjestelmään: ”[K]un maailma jo on mikä on, ei tässä voi muutakaan kuin vain tyytyä osaansa ja ajatella, että onpahan taivaassa sitten kaikki paremmin...” (AN, 241)⁴⁹. Toisaalta Lucrecia saattaa myös olla realisti hyväksyessään Faguasin yhteiskunnallisen tilanteen. Kun Lucrecialle ehdotetaan kamppailua vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää vastaan, hän toteaa: ”Jotta ne vain ottavat ja tappavat? Minusta on kyllä parempi elää köyhänä kuin kuolla.” (AN, 241.)⁵⁰

Vaikka yhteiskunnallisesti etuoikeutetuilla on usein paremmat mahdollisuudet määrittää ne kertomukset, joiden mukaan he elävät (Meretoja 2019, 62), Sara, aristokraattisesta asemastaan huolimatta, näkee Lucrecian tavoin, että maailma on muuttumaton ja se tulisi ”hyväksyä – sellaisena kuin se on” (AN, 341)⁵¹. Hän vaikuttaa aivan yhtä alistuneelta yhteiskunnalliseen osaansa kuin Lucrecia: ”Emme me mitään päätä. Päättäjät ovat aivan muualla. Me olemme vain tavallisia vähäpätöisiä ihmisiä niin kuin muutkin...” (AN, 341–342)⁵², Sara sanoo. Sekä Saran että Lucrecian kertomus omasta yhteiskunnallisesta toimijuudestaan on heikko, sanalla sanoen olematon.

Lavinia taas uskoo, että hän voi toiminnallaan vaikuttaa häntä ympäröivään maailmaan. Teoksen alussa hän ei vielä näe, että hänellä olisi mahdollisuuksia muuttaa yhteiskunnallista järjestystä osallisuudestaan huolimatta, vaan hänen unelmansa ovat keskittyneet konkreettisiin, materiaalisiin muutoksiin. ”[H]än unelmoi rakentavansa rakennuksia, jättävänsä kaupunkiin jälkensä, antavansa sille lämpöä, kourintuntuvaan harmoniaa” (AN, 15)⁵³. Hän ei ole halunnut jäädä Eurooppaan, jossa hän on opiskellut, sillä ”Euroopassa hänen olisi pitänyt tyytyä suunnittelemaan sisätiloja, entisöidä vanhoja rakennuksia” (AN, 15)⁵⁴. Lavinia ei halua korjata vanhaa, vaan rakentaa uutta, minkä teoksen

⁴⁸ ”–Vos crees que ser pobre o ser rico es un destino escrito por Dios, ¿verdad? – preguntó Lavinia. –Sí -dijo Lucrecia-. –. Si uno es pobre, pero honrado, sabe que cuando se muera tiene más posibilidades de ir al cielo.” (LMH, 200–201.)

⁴⁹ ”que ya el mundo es como es y a uno no le queda más camino que resignarse, pensar que lo va a pasar mejor en el cielo...” (LMH, 201).

⁵⁰ ”¿Para que lo maten a uno? Prefiero seguir viviendo pobre que morirme” (LMH, 201.)

⁵¹ “aceptar – como es” (LMH, 283).

⁵² “Nosotros no somos quienes decidimos. Es otra gente. Nosotros somos solamente montón, gentecita cualquiera...” (LMH, 284).

⁵³ “ella soñaba con construir edificios, dejar huella, darle calor, armonía al concreto –” (LMH, 15–16).

⁵⁴ “en Europa se habría tenido que contentar con interiores, remodelaciones de viejos edificios –” (LMH, 15).

edetessä voi ymmärtää metaforaksi vallankumoukselliselle toiminnalle, jossa vanhaa järjestelmää korjaavien reformien sijaan rakennetaan uusi yhteiskuntajärjestys.

Lavinialla on siis kykyä vastakertomukseen, mitä tulee hänen rooliinsa naisena. Hänellä on kykyä nähdä itsensä osallisena yhteiskunnassa sekä sen konkreettisena rakentajana että eriarvoisten rakenteiden ylläpitäjänä, toisin kuin esimerkiksi Saralla, joka kuvittelee itselleen sivustakatsojan roolin. Kuitenkaan vielä teoksen alussa Lavinialla ei ole kykyä kyseenalaistaa yhteiskunnallisen eriarvoisuuden luonnollisuutta. Toisin sanoen teoksen alussa Lavinialla on potentiaalia kerronnalliseen avoimuuteen, mutta avoimuus rajoittuu tuolloin vain tiettyihin kertomuksiin, tässä tapauksessa niihin kertomuksiin, jotka koskettavat suoraan häntä itseään.

Kerronnallinen avoimuus on avarakatseisuutta sen suhteen, että pystyy luopumaan vakiokertomuksistaan ja huomioimaan kertomusten moninaisuuden (Meretoja 2019, 64). Kerronnallinen avoimuus ei ole joko-tai-ominaisuus, vaan kuvaa sijoittumista kerronnallisen tiedostamattoman (*narrative unconscious*) ja kerronnallisen mielikuvituksen (*narrative imagination*) väliin. Äärimmillään kerronnallinen tiedostamaton tarkoittaa dogmaattista vakiokertomuksen mukaan elämistä. Kerronnalliselle mielikuvitukselle taas on luonteenomaista luova uusien olemisen, ajattelun ja kokemisen tapojen tutkiminen. (ibid. 2018, 91.) Vaikka kaikista itseen vaikuttavista seikoista ei voi koskaan tulla täysin tietoiseksi (vrt. Gadamer 2013, 312), avoimimmillaan kerronnallinen mielikuvitus voi toimia ei-subsumptiivisesti ja dialogisesti, jossa uusien tapahtumien kohtaaminen muuttaa kokijan ennakkokäsityksiä ja merkityksenannon kerronnallisia malleja (Meretoja 2018, 91).

Lavinia ajatuksineen ja toimintamalleineen sijoittuu teoksen alussa kerronnallisen tiedostamattomuuden ja kerronnallisen mielikuvituksen välimaastoon. Kun hän havaitsee osallisuutensa Faguasin eriarvoisuuteen, hänen kerronnallinen mielikuvituksensa saa ikään kuin pienen töytäisyn, vaikka tämä kokemus ei vielä riitä avartamaan hänen kerronnallista mielikuvitustaan. Jotta Lavinian kerronnallinen mielikuvitus voisi laajeta enemmän, hän tarvitsee kokemuksen, joka todella muuttaa häntä (vrt. Gadamer 2013, 362).

2.2 Laajeneva mahdollisen taju

Tietämättä tulevasta Lavinia ottaa askeleen kohti häntä muuttavaa kokemusta, kun hän tutustuu paremmin kollegaansa Felipeen ja aloittaa tämän kanssa suhteen. Pian käy ilmi, että Felipe kuuluu Liikkeeseen, jonka pyrkimyksenä on Faguasin väkivaltaisen sotilashallinnon kaataminen aseellisen vallankumouksen keinoin.

Lavinia ei ymmärrä, miksi Felipe on mukana Liikkeessä: ”Oli täysin mieletöntä, että Felipe otti näin suuren riskin; hän joka voi elää normaalia rauhallista elämää; hän joka oli niin kovasti ponnistellut tullakseen arkkitehdiksi, päästäkseen siihen missä nyt oli...” (AN, 82)⁵⁵. Lavinian oman vastakertomuksen, kuten aiemmin esitin, voi tulkita ottaneen mallia yläluokkaisten miesten elämästä; Felipen, vaikka tämän lähtökohdat ovat työväenluokassa, olisi mahdollista elää tätä Lavinian ihailemaa kertomusta. Toki tällöin hänen odotetaan tähtäävän luokkahierarkiassa kipuamiseen, mikä ei Lavinian vastakertomuksessa ole ollut tarpeellista: ”Sellaiset vaatimatonta alkuperää olevat ihmiset kuten Felipe, jotka ovat menestyneet ammatissaan, yleensä haluaisivat hinnalla millä hyvänsä Klubin jäseneksi. – – En näe mitään syytä, mikseivät haluaisi, sanoi Sara – – jäsenyys olisi suuri etu uralle” (AN, 219–220)⁵⁶. Lavinia ei kykene ymmärtämään, miksi joku, jolla on hänen vastakertomukseensa mahdollisuus, ei sitä elä. Lavinia ei kuitenkaan huomioi oman vastakertomuksensa sukupuolittuneisuutta – hänen vastakertomuksensa on Felipen kaltaiselle miehelle vakiokertomus.

Luokkanousukkaan vakiokertomuksen sijaan Felipe elää vastakertomusta, joka hierarkiassa kipuamisen sijaan pyrkii pikemminkin luokkarakenteen purkamiseen tai vähintään pyrkimyksen päästä ”muuttamaan ympäröivää maailmaakin niin että kaikilla olisi ainakin mahdollisuus elää ihmisarvoista elämää” (AN, 182)⁵⁷. Felipe ei suhtaudu välinpitämättömästi vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen, vaan hän on ymmärtänyt osallisuutensa, ja ymmärrys on saanut aikaan yllykkeen pyrkiä muuttamaan osallisuutta (vrt. Rothberg 2019, 201) ja kantamaan vastuuta toisista (vrt. Levinas 1996, 80). Felipe on Lavinian tavoin opiskellut Euroopassa, mutta ei ole joutunut kamppailemaan identiteettinsä kanssa toisin kuin Lavinia, sillä häneen kohdistuneet odotukset eivät ole olleet ristiriitaisia hänen oman tahtotilansa kanssa: ”Aina minä olen tiennyt kuka tai mikä oikein olen tai että olen halunnut opiskella. Sitten [Felipen entinen rakastaja] Ute sai vielä käsittämään, että minun piti palata [Saksasta Faguasiin] ja toimia jotenkin jotta olot täällä maailmassa muuttuisivat...” (AN, 181.)⁵⁸

Vaikka Felipe voisi elää turvattua, ”normaalia” elämää, kuten Lavinia asian aristokraattisesta näkökulmastaan ilmaisee, Felipe kyseenalaistaa yhteiskunnallisen epätasa-arvon luonnollisuuden:

⁵⁵ “Era una locura que se arriesgara así; él que podía tener un futuro sin problemas; él que con tanto esfuerzo había culminado su carrera de arquitecto...” (LMH, 68).

⁵⁶ “Las personas de extracción humilde como Felipe, que llegan a ser profesionales, generalmente, darían cualquier cosa por ser socios. – – No veo por qué no iba a gustarles – dijo Sara – – sería una gran ventaja para su carrera.” (LMH, 183–184.)

⁵⁷ “transformar el mundo que nos rodea, de manera que todos podamos vivir al menos dignamente” (LMH, 151).

⁵⁸ “Yo sabía quién era, sabía que quería estudiar y luego, con la influencia de Ute, tomé conciencia de que debía regresar y luchar por mejorar la situación del país...” (LMH, 150).

En usko, että kukaan jossa on jäljellä vähänkin inhimillisyyttä, pystyy nauttimaan juhla-ateriasta, jos ympärillä pyörii satoja nälkiintyneitä kerjäläislapsia. Ne jotka siihen pystyvät ovat vakuuttaneet itselleen, etteivät voi tehdä mitään ja pitävät täysin luonnollisena, että maailmassa on myös nälkiintyneitä lapsia. He hyväksyvät sen kaltaisen ihmiseen kohdistuvan väkivallan eivätkä voi käsittää, että me tartumme aseisiin kun emme sitä hyväksy, sillä meille se ei ole mitenkään luonnollista. (AN, 183.)⁵⁹

Felipe näkee, että maailma ilman nälkiintyneitä lapsia on mahdollinen ja että hän voi toiminnallaan vaikuttaa sen toteutumiseen. Lavinia ei näe näistä mahdollisuuksista kumpaakaan. Felipen ja Lavinian elämää konstituivat erilaiset yhteiskunnalliset tilanteet ja erilaiset vakio- ja vastakertomukset. Heillä molemmilla on tarve kapinoida yhteiskunnallisia olosuhteita vastaan, mutta heidän kapinansa ovat suuntautuneet eri tavoin. Felipellä ja Lavinialla on erilainen mahdollisen taju.

Meretojan ajattelulle keskeinen mahdollisen taju pohtii, mikä on mahdollista: millaisia asioita tietyssä maailmassa voi kokea, tuntea, ajatella tai miten kyseisessä maailmassa voi toimia (Meretoja 2019, 64). Meretoja paikantaa mahdollisen tajun (*Möglichkeitssinn, sense of the possible*) Robert Musilin (1880–1942) teokseen *Der Mann ohne Eigenschaften* (1930–1943, suom. *Mies vailla ominaisuuksia*), mutta toisin kuin Musil, Meretoja ei näe mahdollisen tajuja joko-tai-ominaisuutena, vaan hänen mukaansa kaikilla on mahdollisen tajuja. Se, kuinka laajan mahdollisen tajun kukakin omaa, vaihtelee ja on olosuhdesidonnaista. Suppeimmillaan mahdollisen taju käsittää vain vakiokertomuksen. Laajan mahdollisen tajun omaava sen sijaan näkee vaihtoehtoja sille, mikä näyttää ilmeiseltä ja välttämättömältä. (Meretoja 2018, 90–91.)

Vaikka Felipellä on kyky kuvitella erilainen maailma, aseelliseen taisteluun ankkuroituminen voi vaikuttaa mahdollisen tajuja kaventavalta. Liikkeen iskulause, ”[a]seellinen taistelu, ainoa vaihtoehto” (AN, 27)⁶⁰, esittää vain yhden toimintavan mahdolliseksi. Liikkeen mantraa arvioidessa on kuitenkin otettava huomioon ne realiteetit, joissa päätös aseellisesta kamppailusta on tehty. Faguas on väkivaltainen sotilasdiktatuuri, jossa demokraattisen yhteiskunnan perinteiset vaikutusmekanismit, kuten äänestäminen, mielipidekirjoitukset, ostoboikotit, lobbaus tai edes lakot eivät ole varteenotettavia vaihtoehtoja. Intialainen kirjailija Arundhati Roy on nostanut saman näkökulman esille puolustaessaan naksaliittien⁶¹ viidakosta käsin Intian valtiota vastaan käymää sissisotaa:

⁵⁹ “No creo que para nadie que tenga un mínimo de humanismo, sea posible disfrutar un banquete con cientos de niños famélicos, mendigando alrededor. La gente que lo hace, se ha convencido de no poder hacer nada, considera «natural» que haya niños famélicos. Aceptan ese tipo de violencia y no pueden entender que nosotros nos veamos obligados a tomar las armas, que no la aceptemos, que no la consideremos «natural».” (LMH, 151.)

⁶⁰ “Sólo queda la alternativa de la lucha armada” (LMH, 24).

⁶¹ Naksaliitit ovat sissisotaa käyvä maolainen liike, joka on ottanut nimensä Intian marxilaisen kommunistipuolueen toteuttamasta kapinasta Naxalbarin kylässä vuonna 1967 (Roy 2011, 217–218).

jos asuu neljän päivän kävelymatkan päässä päätiestä ja sotilaat tulevat polttamaan kylän ja raiskaamaan naisia, mitä väkivallattoman vastarinnan muotoa suosittelisit heille. Pitäisikö heidän istua nälkälakossa metsässä? He ovat jo nälkäisiä. Pitäisikö heidän ryhtyä boikottiin? Ei heillä ole rahaa kuluttaa. (Manner, 17.5.2020.)

Faguasin realiteetit huomioon ottaen jo Liikkeen olemassaolo osoittaa kykyä kerronnalliseen mielikuvitukseen, sillä vaikka Liike esittääkin aseellisen kamppailun ainoana vaihtoehtona sotilasdiktatuurille, ilman aseellista kamppailua vaihtoehtoja ei olisi lainkaan. Liike on vaihtoehto Lavinian, Saran ja myös Lucrecian hyväksymälle väkivaltaiselle ja köyhyyttä ylläpitävälle yhteiskuntajärjestelmälle, jolle he eivät näe vaihtoehtoja. Tällöin aseellinen taistelu näyttäytyy mahdollisen tajua laajentavana.

Lavinia joutuu Liikkeen ja sen toiseuden kanssa kasvokkain, kun Felipe raahaa luodista saaneen Liikkeen jäsenen, Sebastianin, Lavinian kotiin. Kokemus ylittää Lavinian kerronnallisen mielikuvituksen rajat: ”Milloinkaan hän ei olisi osannut kuvitella, että juuri hänelle voisi tapahtua jotain tällaista” (AN, 84)⁶². Vaikka tapahtuma on Lavinialle kuviteltavissa olevan ulkopuolista, hänellä on valmis suhtautumistapa siihen: ”Tällaiset asiat eivät olleet häntä varten. Hän ei kestänyt jännitystä” (AN, 96)⁶³. Lavinia ei perustele tai pohdi, miksi hän ei kykene, hänellä vain on valmis kaava – eräänlainen vakiokertomus – siitä, mikä on hänelle mahdollista:

Oli asia erikseen olla eri mieltä yksinvaltaisen hallituksen kanssa ja toisaalta taistella aseain sellaista armeijaa vastaan joka oli koulutettu tappamaan armotta ja täysin kylmäverisesti. Siihen tarvittiin luonnetta. Ei hänessä ollut ainesta sellaiseen. Oli asia erikseen, jos hän sattui kapinoimaan vallitsevaa sosiaalista asemaansa vastaan ja vaati itsenäisyyttä, halusi muuttaa pois kotoa ja harjoittaa ammattiaan kuin olla sellainen uhkarohkea seikkailija, kannattaa joukkoitsemurhaan johtavaa toimintaa ja äärimmillen vietyä idealismia. (AN, 84.)⁶⁴

Yhtäältä lainauksessa korostuu Lavinian epäusko Liikkeen onnistumismahdollisuuksia kohtaan. Hän ei ole nähnyt itsellään toimintavalmiuksia kyseenalaistaa sotilashallintoa, eikä hän näe, että kenelläkään muullakaan niitä olisi. Toisaalta lainaus nostaa esiin Lavinian kertomuksen siitä, mikä hänelle itselleen on mahdollista ja mikä ei – ajatus Liikkeessä toimimisesta kuuluu kiistatta viimeksi

⁶² “Jamás imaginó que le sucedería, a ella precisamente, algo semejante” (LMH, 70). Teknisesti suomennoksessa puhuu teoksen kertoja, mutta hänen puheensa voi tulkita Lavinian ajatusten sanoittamiseksi, sillä hänen äänensä on läpi koko teoksen fokalisoitunut Laviniaan. Espanjankielisessä alkuperäistekstissä Lavinian ajatusten sanoittaminen näkyy eksplisiittisemmin, sillä siinä toistuu suomennosta useammin kertojan selostuksen seassa sana *pensó*, suomeksi ”hän [Lavinia] ajatteli”.

⁶³ “Esto no era para ella, se repitió, no podía soportar la tensión – –” (LMH, 81).

⁶⁴ “Una cosa era no estar de acuerdo con la dinastía y otra cosa era luchar con las armas contra un ejército entrenado para matar sin piedad, a sangre fría. Se requería otro tipo de personalidad, otra madera. Una cosa era su rebelión personal contra el *statu quo*, demandar independencia, irse de su casa, sostener una profesión, y otra exponerse a esta aventura descabellada, este suicidio colectivo, este idealismo a ultranza.” (LMH, 70.)

mainittuun kategoriaan. Näin koko hänen vastakertomuksensa osoittautuu kaikessa radikaaliudessaan hyvin tiukkarajaiseksi.

Uusien tilanteiden kohtaaminen kuitenkin muuttaa ennakkokäsityksiä ja kerronnallisia merkityksenannon malleja (Meretoja 2018, 91). Gadamer puhuu kokemuksista, jotka muuttavat ihmistä. Hänen mukaansa kokemus on aina negatiivinen, sillä paljastaessaan jotakin uutta se osoittaa aiemman tietämyksen aiheesta virheelliseksi. Hänen mukaansa kokemus, joka vain vahvistaa ennakkoluulot todeksi, ei oikeastaan ole kokemus lainkaan, vaan kokemus on aina jotakin uutta ja odottamatonta. Kokemus kasvattaa tietämystä ja saa kokijan ymmärtämään paremmin. (Gadamer 2013, 361–362.)

Lavinia on tiennyt Liikkeen olemassaolosta jo ennen Felipen tapaamista, mutta ”[s]issiliike oli aina ollut hänelle jotain hyvin vierasta. Siihen kuuluvat ihmiset olivat lajissaan aivan omaa luokkaansa.” (AN, 84.)⁶⁵ Liikkeen vieraus korostuu alkuperäistekstissä suomennota enemmän. Siinä missä suomenoksessa puhutaan ”omasta luokasta”, espanjankielisessä alkuteoksessa käytetään ilmaisua ”seres de otra especie” (LMH, 70), mikä sanatarkasti käännettynä tarkoittaa ”toisen lajin olentoja”. Ihmispositiosta tarkastellen toisen lajin olennoista puhuttaessa viitataan yleensä toisiin eläinlajeihin tai vaihtoehtoisesti avaruusolentoihin. Sebastianin kohtaamisen jälkeen Lavinialla on kokemus Liikkeestä, mikä saa hänet ymmärtämään paremmin ja palauttamaan Liikkeen jäsenet maapallolle ihmislajin pariin: ”Koskaan hän ei ollut osannut ajatella, että he olisivatkin aivan tavallisia ihmisiä” (AN, 114)⁶⁶.

Lavinia ei Sebastianin ampumavälikohtauksen myötä pelkää muuta käsitystään Liikkeen jäsenistä, vaan koko hänen vastakertomuksensa muuttuu ongelmalliseksi. Lavinia kertoo Sebastianille: ”[E]lämässäni on aika ennen ja jälkeen sinun luodinreikäsi. –. Siitä saakka minä olen joutunut kyseenalaistamaan koko elämäni.” (AN, 161.)⁶⁷ Kysyminen ei Gadamerin (2013, 375) mukaan ole jotain, mitä itse tehdään, vaan hänen mukaansa pikemminkin kysymys osoittaa itse itsensä. Lavinia ei itse päättänyt kysyä, onko hänen elämänsä vastakertomuksineen mielekäästä, mutta uuden kokemuksen myötä hän ei voi tätä kysymystä välttää, eikä päättää väkisin pysytellä totutussa mielipiteessään (vrt. *ibid.*). Kokemus kysymyksineen muuttaa koko tietämyksen ja ikään kuin avaa uuden horisontin, jonka puitteissa jokin, mikä ennen ei olisi ollut mahdollista, muuttuu mahdolliseksi (*ibid.*, 362).

⁶⁵ “Los «guerrilleros» eran algo remoto para ella. Seres de otra especie. (LMH, 70.)

⁶⁶ “Jamás sospeché que serían seres normales, personas corrientes” (LMH, 96).

⁶⁷ “mi vida se divide en antes y después de tu balazo. –. Desde entonces, estoy cuestionándome la vida.” (LMH, 133.)

Sebastianille puhuessaan Lavinia korostaa menneestä kertoessaan yhtä tapahtumaa: hetkeä, joka on muuttanut kaiken. Vaikka teoksen aikana Lavinian mahdollisen taju ja kerronnallinen toimijuus kokevat radikaalin muutoksen, tulkintani mukaan ne eivät muutu kertaheitolla vaan pienin askelin. Lavinia, joka vastahakoisesti antaa Sebastianin jäädä kotiinsa toipumaan, ottaa yhden ensimmäisistä askelista, kun hän Sebastianista eron pääsemisen ohella alkaa pohtia, ”mitä hän voi heidän hyväkseen tehdä? Hyvin vähän. Tuskin mitään. Hän muisti etteivät he olleet syöneet. Voisihan hän laittaa jotakin.” (AN, 108.)⁶⁸ Kohtaus vaikuttaa vähäpätöiseltä arkiselta kuvaukselta, mutta näen sen kuvaavan osuvasti sitä hienovaraisuutta, jolla Lavinian mahdollisen taju ja käsitys omasta toimijuudesta alkavat laajeta. Lavinia tekee jotakin toisen hyväksi – mikä Emmanuel Levinasin (1996, 79) mukaan on vastuullisuutta – huolimatta siitä, että hän suhtautuu koko tilanteeseen vastahakoisesti. Hän keskittyy kohtauksessa toimintaan, eikä siihen, mitä hän essentiaalisesti on tai ei ole. Craft (1997, 178) paikantaakin muutoksen Lavinian toimijuudessa siihen, kun tämä ymmärtää, että on toimittava jotenkin, ei oltava jotakin, ”one must do, not be”, mitä kohtaus onnistuneesti kuvaa. Lavinian muutosprosessi on kuitenkin hidas, jolloin mahdollisen tajun laajenemisen palauttaminen yhteen tapahtumaan tai kokemukseen on keinotekoista, jopa valheellista.

On tärkeää korostaa, että negatiivinen kokemus, sitä seuraava produktiivisuus ja mahdollisen tajun laajentuminen on mahdollista vain tietyssä vaikutushistoriallisessa tilanteessa (vrt. Gadamer 2013, 311), jolloin kokemuksen palauttaminen yhteen nimenomaiseen hetkeen kyseenalaistuu entisestään. Gadamer toteaaakin, että uutta ymmärrystä tuottava kokemus on luonteeltaan sellainen, että sen kautta saadaan syvempää ymmärrystä paitsi itsestä myös siitä, mitä luuli aiemmin tietävänsä (ibid., 362). Näen, että Sebastianin ampumahaava ei avaisi Lavinialle uutta horisonttia, ellei Lavinia olisi tietyssä vaikutushistoriallisessa tilanteessa. Tällaiseksi tilanteeksi tulkitsen ensinnäkin sen, että Lavinia on ennen ampumahaavatilannetta tiedostanut Faguasin yhteiskunnallisen tilanteen ongelmallisuuden:

Faguasissa oli helppo puolustaa kuolleita nuoria. Yhteiskunnassa olevat vääryydet olivat silmiinpistäviä. Oli helppo pohjimmiltaan erottaa se minkä puolesta osapuolet taistelivat; Suuren Kenraalin hallitessa vaihtoehdot puuttuivat. (AN, 106.)⁶⁹

Toisekseen Lavinialla on jo kyky kyseenalaistaa yhteiskunnan vakiokertomukset, kuten edellisessä alaluvussa on osoitettu. Hänellä ei siis ole tarvetta noudattaa kaikkia sääntöjä, minkä Forti (2015, 226–227) näkee yhteiskuntajärjestelmän keskeisenä tukipilarina. Lisäksi Lavinian menneisyys tarjoaa hänelle käytännöllisiä valmiuksia, joita hän tarvitsee, kun hän peittelee Felipen poisjääntiä töistä ja vakuuttaa apteekkaria antibioottien tarpeesta. Lapsena hänen on ”ollut vaikea opetella

⁶⁸ “Qué podría hacer por ellos? – Poco. Casi nada. Recordó que no habían comido. Podía prepararles algo.” (LMH, 90.)

⁶⁹ “En Faguas, era fácil justificar a los muchachos; demasiado evidente la injusticia, la diferencia de fondo, lo que defendían unos y otros; la realidad de la ausencia de alternativas frente al Gran General.” (LMH, 88)

olemaan valehtelematta. Valehteleminen oli hänestä ollut hauskaa.” (AN, 102.)⁷⁰ Vaikka Lavinia kokee, että hänessä ”ei ole ainesta” (AN, 85)⁷¹ Liikkeessä toimimiseen, ”[v]alhe livahti huulilta kevyesti, tuskin huomaamatta” (AN, 99)⁷². Toki myös toisessa vaikutushistoriallisessa tilanteessa on mahdollista tulla ampumahaavakokemuksen muuttamaksi, eli kyse ei ole ennakkoehdoista. Spekuloida kuitenkin voi, olisiko samainen kokemus avannut esimerkiksi Saralle uutta toimintahorisonttia.

Samalla kun Lavinian mahdollisen taju laajenee, jokin mikä on aiemmin ollut mahdollista, muuttuu mahdottomaksi. Lavinia jättäytyy syrjään elämästään elämästä:

Hän tunsu ärtymystä itseään kohtaan. Viime aikoina se oli ollut vallitsevin hänen tunteistaan. Ei häntä huvittanut edes tavata – – tuttuja jotka kyllästyivät soitteluun hänelle. Heidän maailmansa oli muuttunut pieneksi hänen silmissään – – (AN, 132)⁷³.

Meretoja nostaa mahdollisen tajun rinnalle käsitteen mahdottoman tajusta, jonka hän liittää traumaattiseen kokemukseen, esimerkiksi menetykseen. Mahdottoman taju kuvaa tunnetta, kun jokin on reaalisesti mahdotonta, eikä sen integrointi jokapäiväiseen elämään siitä johtuen ole mahdollista, mutta jonka hyväksyminen on yhtä lailla mahdotonta. (Meretoja 2018, 287.) Kun traumaattinen kokemus, esimerkiksi menetys, tekee mahdottomaksi sen, mikä joskus oli omaa elämää, mahdollisen taju vähenee merkittävästi. Mahdottoman tajulla on kuitenkin produktiivinen puolensa: vaikka jotain on menetetty, voi menetyksestä syntyä jotakin transformatiivista. (ibid., 296.) Mahdollisen tajun laajenemisen ja mahdottoman tajun myötä vallankumouksellinen toiminta alkaa vähitellen näyttäytyä Lavinialle mahdollisena.

Lavinia ei kohtaa mahdollisen tajun laajenemisprosessia yksin, vaan läpi koko teoksen Lavinian kertomuksen rinnalla kulkee minämuotoinen kertomus alkuperäiskansaankuuluvasta naisesta nimeltä Itzá. 1500-luvulla elänyt Itzá on kuulunut nahuatlin kieltä puhuneeseen heimoon⁷⁴ ja osallistunut soturina kamppailuun espanjalaisia valloittajia vastaan. Hän on kuollut espanjalaisten väijytyksessä ja hänet on haudattu paikkaan, johon vuosisatoja myöhemmin Lavinian Inés-tädin puutarhuri on istuttanut appelsiinipuun. *Asuttu nainen* alkaa, kun Itzá herää uudelleen eloon Lavinian pihalla olevassa appelsiinipuussa. Itzá on ollut hautaamishetkestään asti mullan peittämänä ja vuosisatojen saatossa menettänyt materiaalsen ruumiinsa. Teoksen alussa hänen hautapaikkansa

⁷⁰ “había costado un gran esfuerzo dejar de hacerlo. Se divertía mintiendo.” (LMH, 85.)

⁷¹ “No tengo madera” (LMH, 70).

⁷² “Mintió al instante, casi sin pensar” (LMH, 83).

⁷³ “Sintió rabia contra sí misma. Últimamente era el sentimiento que predominaba. No tenía humor siquiera para ver a – los demás, que se cansaban de llamarla. El mundo de ellos se había empequeñecido – –.” (LMH, 111.)

⁷⁴ Márcia Hoppe Navarro (2012, 459–460) huomauttaa, että Itzán hahmoon ja hänen kuvaamaansa kulttuuriin on sekoittunut piirteitä monilta eri alueilta ja monista eri alkuperäiskansakulttuureista.

päällä kasvavan appelsiinipuun juuret alkavat kutsua häntä maanpinnalle ja Itzán jäljellä oleva immateriaalinen ruumis⁷⁵ tunkeutuu ”puun sisuksiin, sen verenkiertoon” (AN, 7)⁷⁶. Appelsiinien kypsyttyä ja Lavinian puristettua niistä mehua Itzán perspektiivi laajenee: ”Tunsin olevani joka paikassa! Kuin jumalat! Olin niin haltioitunut etten mahtunut itseäni – en mahtunut, sillä olin moninkertaistanut minuuteni. Enää ei ollut yhtä kokonaista minua vaan olin itse tuo kaikki.” (AN, 62.)⁷⁷ Itzán läsnäolo ei ole enää sidottu appelsiinipuuhun, vaan Lavinian juotua appelsiineista puristettua mehua Itzá alkaa tehdä havaintoja Laviniasta tämän sisältä käsin⁷⁸ ja uida ”hänen veressään” (AN, 67)⁷⁹. Lavinia ei kuitenkaan ole tietoinen Itzán läsnäolosta.

Lavinian ja Itzán tultua samaan ruumiiseen he molemmat muuttuvat. Kun Itzá ennen Laviniaan siirtymistä tarkastelee Laviniaa vain puusta käsin, hänen toimijuutensa on rajoittunut kertomiseen ja havainnointiin. Perspektiivin muutoksen myötä hänen ei enää tarvitse arvailla Lavinian tunteita ja ajatuksia, vaan hän pystyy tietämään ne. Lisäksi hän pystyy vaikuttamaan Lavinian tietoisuuteen, tahtotiloihin ja valintoihin, jolloin – kuten Barbas-Rhoden (2003, 61) huomauttaa – Itzá on sekä havainnoija että osallistuja Lavinian elämässä. Lavinia on ennen mehunjuontia elänyt sitä elämää, jota hän on vastakertomuksessaan suunnitellut elävänsä ja maailma on näyttäytynyt hänelle valmiina ja muuttumattomana. Vaikka tähän asti olen esittänyt, että Sebastianin ampumavälikohutaus saa Lavinian kyseenalaistamaan vastakertomuksensa osoittaman suunnan mielekkyyden, on kuitenkin tärkeä huomata, että Lavinia juo Itzán hedelmän mehua vain hetkeä ennen kuin Felipe raahaa luodista saaneen Sebastianin Lavinian kotiin. Lavinian mahdollisen tajun laajeneminen näyttäytyy monimutkaisempaan, sillä Itzá osallistuu aktiivisesti Lavinian elämään.

Ensi alkuun asutettuaan Lavinian Itzá auttaa tätä ”taistelemaan sitä jäytävää pelkoa vastaan jota pelkkä ajatuskin vastarintaliikkeeseen osallistumisesta synnytti” (AN, 129)⁸⁰. Itzá muuttaa Lavinian pelon voimavaraksi: ”[V]oin ymmärtää hänen pelkonsa, värjätä sen voimaa uhkuvilla kuvilla” (AN, 100)⁸¹. Näitä kuvia, jotka voi tulkita Itzán muistoiksi, Lavinia näkee unissaan: ”Hän näki unta sodista ja tummaihoisista miehistä ja naisista. Arat aavistelut olivat jo muuttumassa päänäpintymiksi,

⁷⁵ Barbas-Rhoden (2003, 58), de Fays (2005, 3) ja Stephens (2011, 35) puhuvat Itzásta henkenä (*spirit*), Lorente-Murphy (2002, 2) ruumiillistuneena alkuperäiskansanaisena (*la mujer indígena encarnada*).

⁷⁶ “en el árbol, en su sistema sanguíneo –” (LMH, 9).

⁷⁷ “¡El don de la ubicuidad! ¡Igual que los dioses! No cabía en mí de maravillada (no podía caber en mí, además, tan multiplicada). No había «mi». Todo aquello era yo.” (LMH, 52.)

⁷⁸ Teoksen nimen *Asuttu nainen / La mujer habitada* on tulkittu juontuvan tästä tapahtumista. Kun Itzá siirtyy Laviniaan, hän alkaa asuttaa tätä, kuten hän myös asuttaa appelsiinipuuta. (ks. esim. Craft 1997, 163; Barbas-Rhoden 2003, 59.)

⁷⁹ “nado en su sangre” (LMH, 56).

⁸⁰ “a luchar contra el agudo temor que la posibilidad de involucrarse le producía –” (LMH, 109).

⁸¹ “puedo comprender su temor, teñirlo de fuerza” (LMH, 84).

humalluttavaksi pyörteeksi joka kiehtoi ja oli viedä mukanaan.” (AN, 133.)⁸² Espanjankielisessä alkuperäistekstissä korostuu suomennosta enemmän Lavinian tahto vastustaa huimaavaa tunnetta. Tästä huolimatta, vaikka Lavinia on aiemmin suhtautunut täysin kielteisesti Liikkeeseen, unissa mahdollisuus vastarintaan osallistumisesta alkaa kiehtoa. Näin ollen Itzá muistojaan jakamalla osallistuu Lavinian mahdollisen tajun laajentamiseen.

Asuttu nainen -teoksessa korostuu mahdollisen tajun laajenemisen prosessuaalisuus. Lavinian oma vastakertomus on aiemmin ollut selkeärajainen, mutta teoksen alkupuolella hän alkaa osin tiedostamattaan liikkua kohti kerronnallista avoimuutta eli epädogmaattisuutta oman kertomuksensa suhteen (vrt. Meretoja 2019, 64), jolloin hänen kerronnallinen mielikuvituksensa kasvaa ja täten myös hänen kerronnallinen toimijuutensa lisääntyy. Prosessi on kuitenkin monipolvinen, eikä hänen kerronnallinen toimijuutensa vahvistuisi ilman vuorovaikutusta toisten henkilöihahmojen kanssa.

⁸² “Soñaba con guerras y hombres y mujeres morenos. Se le estaba convirtiendo en un tema obsesivo, un vértigo cuya atracción resistía.” (LMH, 112.)

3 Kerronnallinen dialogisuus

Tutkielmani toinen käsittelyluku pureutuu kerronnalliseen dialogisuuteen, joka on kerronnallisen mielikuvituksen ohella yksi kerronnallisen toimijuuden ulottuvuuksista. Kerronnallinen dialogisuus lähestyy kysymystä oman elämän määräämisestä pohtimalla, miten ihmisestä tulee oma itsensä yhdessä toisten ja toisten tarinoiden kanssa (Meretoja 2019, 64). Käsittelyluvun ensimmäinen alaluku keskittyy uudelleensuuntautumiseen. Tarkastelen, millaisia suuntia toiset henkilöahmot ehdottavat Lavinialle ja miten he auttavat tätä uudelleensuuntautumaan. Alaluvussa 3.2 tarkastelen, millaisia uusia intersubjektiviivisia välitiloja teoksessa syntyy ja millaista transformatiivista potentiaalia niihin liittyy. Keskeiseksi teemaksi alaluvussa nousevat identiteetin ja yhdessä olemisen kytkökset.

3.1 Uudelleensuuntautuminen

Sebastianin ampumavälikohtauksen jälkeen se, mikä on ollut Lavinialle mahdotonta, alkaa muuttua mahdolliseksi. Vaikka mahdollisen taju on keskeistä eettiselle toimijuudelle (Meretoja 2018, 4), tämä ei tarkoita, että sen laajeneminen olisi helppo tai kivuton prosessi. Taylor (1989, 37) ajattelee, että voimme ylittää kuviteltavissa olevan rajoja, mutta jos rajojen ylittäminen ei ole ymmärrettävässä suhteessa siihen, miten toiset kuvittelevat ja näkevät maailman, joudumme eksyksiin sisäisen hämmennyksemme vuoksi. Laviniasta kuviteltavissa olevan rajojen ylittäminen tekee ”naisen vailla identiteettiä, päämääriä, ilman itsevarmuutta” (AN, 165)⁸³. Taylorin käsittein Lavinia menettää viitekehýksensä eikä enää tiedä, minne on suuntaamassa.

Viitekehýksellä Taylor tarkoittaa puitteita, joista käsin ihminen tekee moraalisia arvioita eli sanallistaa eri tilanteissa sen, mikä on hyvää ja arvokasta tai mitä pitäisi tehdä ja mitä vastustaa (Taylor 1989, 26–27). Vaikka viitekehýs ei olisi eksplisiittisesti määriteltý, Taylorin mukaan kaikilla lähtökohtaisesti on aina sellainen (ibid., 21), sillä ilman viitekehýstä elämästä puuttuu merkitys (ibid., 18). Viitekehýksen voi kuitenkin menettää, mikä Taylorin mukaan johtaa identiteettikriisiin, joka on kipeä ja pelottava kokemus, sillä tällöin ihmiseltä puuttuu kehýs, josta käsin asiat saavat merkityksen ja maailmassa avautuvia mahdollisuuksia voi arvioida (ibid., 27–28).

Mahdollisen tajun laajetessa se, mikä on ennen ollut merkityksellistä, muuttuu Lavinialle merkityksettömäksi ja hän joutuu kyseenalaistamaan vastakertomuksensa mielekkyyden: ”[O]liko niin, että hänen päässään oleva käsitys itsenäisestä elämästä, yksin elävästä naisesta jolla oli työ ja oma asunto olivatkin vain todellista tyydytystä tuottamattomia valintoja; puolitiehen jäävää kapinaa,

⁸³ “posesionada de una mujer que aún no encontraba identidad, propósito, seguridad” (LMH, 136).

pelkkiä muutoseikkoja ilman elävää sisältöä” (AN, 125)⁸⁴. Kun Lavinian vastakertomus muuttuu merkityksettömäksi, hän alkaa tuntea syvää yksinäisyyttä: ”Jopa Felipenkin kanssa hän tunsi olevansa yksin. Se oli eksistentiaalista yksinäisyyttä, yksin tyhjässä avaruudessa olevan yksinäisyyttä.” (AN, 129)⁸⁵. Ja lopulta hänen käsityksensä omasta sijainnistaan alkaa hämärtyä: ”Tuntuu kuin olisin ei kenenkään maalla, selitti Lavinia” (AN, 138)⁸⁶.

Taylor (1989, 42) limittää viitekehyksen spatiaaliseen metaforaan suuntautumisesta. Suuntautuminen suhteessa hyvään on hänen mukaansa keskeistä ihmistoimijana olemiselle. Jotta voi suunnata kohti hyvää on kuitenkin paitsi tiedettävä, missä seisoo, myös tiedettävä, mikä on hyvää. Sebastianin ampumahaavavälikohtauksen myötä Lavinia menettää käsityksen molemmista, sekä sijainnistaan että hyvästä. Teoksessa ei kuitenkaan ole kyse sen selvittämisestä, mikä on hyvää, vaan keskeistä Lavinian prosessille on sijainti ja suunta.

Dostojevskin romaaneja analysoidessaan Bahtin (1991, 341) toteaa, että niissä on harvoin kyse varsinaisten ajatusten muotoutumisesta, vaan niissä merkitysmahdollisuudet tarjotaan päähenkilölle kokonaisuudessaan jo teoksen alussa, jolloin päähenkilön ”sisäinen ideologinen taistelu on taistelua valinnasta jo olemassa olevien merkitysmahdollisuuksien kesken”. Huomio resonoi *Asuttu nainen* -teoksen kanssa. Lavinia pohtii teoksessa väkivallan oikeutusta ”esittäessä[än] filosofisilta, metafysisiltä kuulostavia kysymyksiään” (AN, 105)⁸⁷. ”[K]umpikin osapuoli tappoi kylmäverisesti. Miten he siis poikkesivat toisistaan? Mikä erotti sotaa käyvät osapuolet toisistaan? Mikä ero pohjimmiltaan oli kahdella miehellä joilla molemmilla oli ase kädessään ja kumpikin oli valmis tappamaan toisensa uskoen asiansa oikeutukseen?” (AN, 105.)⁸⁸ Nämä pohdinnat eivät teoksessa kuitenkaan tarjoa alkuasetelman – välinpitämättömyys vai vastarinta – esittämisen jälkeen uusia näkökulmia kysymykseen. Lavinian pohdinnoissa kyse on pikemminkin pyrkimyksestä ”paeta vastuuta jaarittelevan pitkissä filosofisissa puheenvuoroissa muotoiltuihin väittämiin” (AN, 463)⁸⁹. Kysymys teoksessa ei niinkään ole sen selvittämisestä, mikä on hyvää, vaan jälleen Bahtinia (1991, 342) lainaten: ”Kysymys on vain valinnasta, kysymysten kuka minä olen? ja kenen kanssa minä olen? ratkaisusta.” Juuri tällaisen valintatilanteen edessä Lavinia on *Asuttu nainen* -teoksessa, jossa muut

⁸⁴ “¿[E]ra que la noción de independencia, de mujer sola con trabajo y cuarto propio, eran opciones incompletas, rebeliones a medias, formas sin contenido?” (LMH, 104).

⁸⁵ “Se sentía sola aún cuando él la acompañara; sola con una soledad existencial, cámara de vacío” (LMH, 109).

⁸⁶ “Siento que estoy en terreno de nadie –dijo Lavinia” (LMH, 116).

⁸⁷ “ante sus preguntas «filosóficas, metafísicas» (LMH, 88).

⁸⁸ “ambas facciones mataban a sangre fría. ¿En qué se diferenciaban? ¿En la guerra, cómo se diferenciaban los hombres? ¿Qué diferencia de fondo había entre los hombres con un fusil cada uno, dispuestos de matarse en defensa de razones que ambos consideraban justas?” (LMH, 88.)

⁸⁹ “evadir la responsabilidad con argumentos arduamente desarrollados en largos ensayos filosóficos” (LMH, 387).

henkilöhahmot pyrkivät vaikuttamaan hänen toimintansa suuntaan, tarjoavat hänelle kertomuksiaan elettäväksi tai haluavat hänen omaksuvan kertomuksen, jonka mukaan he itse elävät.

Kuten luvussa 2 tuli ilmi, Lavinia ymmärtää osallisuutensa Faguasissa vallitsevaan eriarvoisuuteen ja tutustuu vallankumousliikkeeseen kollegansa ja rakastajansa Felipen välityksellä. Felipen osallisuutta Lavinian myöhemmin omaksumassa vallankumouksellisessa toimijuudessa ei voi kiistää, sillä ”tämä kaikki tapahtui Felipen ansiosta. Jos Felipe ei olisi tuonut Sebastiania hänen kotiinsa, ei Lavinia nyt asettaisi kyseenalaiseksi koko ajatusmaailmaansa.” (AN, 145.)⁹⁰ Felipen puoleen Lavinia kääntyykin yrittäessään uudelleensuuntautua. Vaikka Felipellä on keskeinen rooli Lavinian mahdollisen tajun avartajana, hän ei ole henkilöhahmo, joka auttaa Laviniaa uudelleensuuntautumaan. Felipe perustelee auttamattomuuttaan sanomalla, ettei ”halua horjuttaa sinun [Lavinian] vakaata elämäsi” (AN, 83)⁹¹, vaikka juuri hän on tietoisesti herättänyt Laviniassa osallisuudentunteen, perustellut Liikkeen toiminnan välttämättömyyttä ja täten jo horjuttanut Lavinian ajatusmaailmaa.

Felipe kuvailee Lavinialle heidän suhdettaan vallankumoukselliseen toimintaan käyttämällä metaforaa: ”Sinä saat olla joen ranta ja minä sen vieressä virtaava joki. Mutta jos uimme vedessä molemmat, kuka meitä odottaa rannalla?” (AN, 128)⁹². Metaforassa Felipe virtaavana jokena on aktiivinen vallankumouksellinen toimija, Lavinia joenrantaan taas kotona ja paikallaan pysyvä passiivinen odottaja. Liikkeessä toimiva Flor epäilee, että Felipen motiivina estää Lavinian vallankumouksellinen toiminta ei ole vain pyrkimys olla horjuttamatta Lavinian vakaata elämää – onhan hän jo sotkenut Lavinian mukaan Liikkeen toimintaan – vaan hän ehdottaa, että ”[i]lmiselvästi hän haluaa sinusta itselleen ”soturin levähdyspaikan” – -. Naisen joka odottaa ja pitää sängyn lämpimänä” (AN, 141)⁹³. Florin näkemys esittää Felipen kannattavan patriarkaalista järjestelmää, jonka yhdeksi naisten toimijuuden rajoittamisen syyksi on nähty se, että tällöin naiset voivat palvella miehiä seksuaalisesti (Hartmann 1979, 11). Felipe, vaikka tavoitteleeekin vallankumouksellisena yhteiskunnallista muutosta, ei näytä olevan valmis muutokseen, mitä tulee sukupuoliroolien muuttamiseen ja patriarkaatista luopumiseen: ”Oli surullista nähdä hänet [Felipe] kaavamaisien käsitysten ja käyttäytymistapojen loukossa. Se johti ristiriitaan sen kypsyyden kanssa, johon hän oli yltänyt muilla elämän alueilla.” (AN, 178.)⁹⁴ Yhdysvaltalainen feministinen taloustieteilijä Heidi

⁹⁰ ”era cierto que de no haber sido por él, de no haber Felipe llevado a Sebastián a su casa, ni siquiera tendría ellas dudas, como ahora” (LMH, 121).

⁹¹ ”No quiero comprometer tu tranquilidad.” (LMH, 69.)

⁹² ”Vos sos la ribera de mi río. ¿Si nadáramos juntos qué orilla nos recibiría?” (LMH, 108.)

⁹³ ”Obviamente, lo que él quiere es el «reposo del guerrero» – la mujer que lo espere y le caliente la cama” (LMH, 118).

⁹⁴ ”Era triste verlo aprisionando en esquemas y comportamientos disonantes que contradecían el desarrollo adquirido en otras áreas de su vida” (LMH, 147).

Hartmann (1979, 13) huomauttaakin, ettei yhteiskunnallinen muutos väistämättömästi tarkoita patriarkaatin loppumista.⁹⁵ Felipe ei auta ”Laviniaa taistelemaan sitä jäytävää pelkoa vastaan jota pelkkä ajatuskin vastarintaliikkeeseen osallistumisesta synnytti” (AN, 129)⁹⁶, eikä avusta tätä uudelleensuuntautumaan, vaan tarjoaa Lavinialle elettäväksi sitä kertomusta, jota tälle on koko hänen elämänsä yhteiskuntaluokkansa naisena tarjottu. Kertomus, jota Felipe haluaisi Lavinian elävän, on sanalla sanoen antiikkinen; se muistuttaa Penelopen, Odysseuksen vaimon, roolia Homeroksen *Odysseia*-eepoksessa.

Lavinia on tyytymätön osaansa Felipen elämässä, jossa hänen, ”nykyajan Penelopen, ongelma oli tuntea itsensä rakastajattaren roolissaan neljän seinän sisään suljetuksi, ilman muuta oikeutta tutustua elämän alueisiin kuin se minkä ansaitsi omalla vartalollaan” (AN, 131)⁹⁷. Lavinian tyytymättömyys osaansa ja Felipen patriarkaalinen käytös aiheuttavat usein kitkaa heidän välilleen, minkä Lavinia tuo suorasanaisesti esiin: ”Sinä haluat vain säilyttää oman kaistaleen normaalia elämääsi, sen iänikuisen joenrannan; pikkuvaimon joka tekee sinun johdollasi töitä kehittymättä ollenkaan itse” (AN, 198)⁹⁸. Lavinian näkemyksen mukaan Felipe estää tai vähintään rajoittaa hänen itsekseen tulemistaan. Felipen toiminta ei kuitenkaan saavuta tarkoitustaan – Lavinia ei suostu jäämään joenrannaksi, vaan alkaa kyseenalaistaa roolinsa Ithakalla odottavana Penelopena, mikä tulee muuttamaan hänen kerronnallista toimijuuttaan.

Penelopen roolin kyseenalaistamiseen Lavinia saa apua uudelta ystävältään Florilta, työväenluokkaiselta sairaanhoitajalta, joka toimii Liikkeessä. Vaikka Lavinia on jo teoksen alussa kyseenalaistanut sukupuolen yhteiskunnallisen merkityksen, vielä teoksen alkupuolella hän ei ole onnistunut kyseenalaistamaan heterosuhteissa vallitsevia sukupuolirooleja, vaan elää sitä kertomusta naisena olemisesta, mitä *Odysseia*-eepos tarjoaa. Flor ei näe romanttisten suhteiden dynamiikkaa niin vakionomaisena kuin Lavinia, vaan hän näkee Lavinian esittämälle välttämättömyydelle vaihtoehtoja (vrt. Meretoja 2018, 90) ja ehdottaa tälle oman elämän haltuunottoa:

– [O]lipa sitä sitten minkä miehen kanssa hyvänsä ja oli mies sitten sissi tai jääkaappikauppia, niin eikö vain naisen rooli olekin kököttää kotona odottamassa?

⁹⁵ Hartmann viittaa yhteiskunnallisella muutoksella siirtymää kapitalismista sosialismiin, mikä kontekstina sopii tulkintani mukaan erinomaisesti *Asuttu nainen* -teoksen tulkintaan. Teoksen reaalihistoriallinen viitekehys kuvaa juuri tämänkaltaista yhteiskunnallista muutosta, toki sillä nyanssilla, että Nicaraguassa voi perustellusti väittää ennen vallankumousta vallinneen kapitalismin sijaan kleptokratian. (Nicaraguan kleptokratiasta eli niin kutsutusta varkaiden vallasta, jossa hallinto on institutionalisoitu varastamisen ks. esim. Acemoglu & al. 2004, 162.)

⁹⁶ “la ayudara a luchar contra el agudo temor que la posibilidad de involucrase le producía –” (LMH, 109).

⁹⁷ “el problema de – – moderna Penélope a su pesar, era sentirse cerrada en la casilla limitada de la amante, sin otro derecho al conocimiento de la vida que el su propio cuerpo” (LMH, 110).

⁹⁸ “Querés conservar tu nicho de «normalidad», la ribera de tu río por los siglos de los siglos; tu mujercita colaborando bajo tu dirección sin desarrollarse por sí misma” (LMH, 164).

– Ei välttämättä, vastasi Flor –. Se riippuu siitä mitä naisena haluaa omalta elämältään.”
(AN, 138.)⁹⁹

Kun Flor huomauttaa, että naisen rooli heterosuhteissa riippuu siitä, mitä tämä itse haluaa, hän tuo julki seikan kysymyksellisyyden. Gadamerin (2013, 371) mukaan kysyminen tarkoittaa avoimeksi asettamista, ja sen merkitys perustuu käsillä olevan asian kysymyksellisyyden (*Fraglichkeit, questionability*) paljastamiseen. Florin epäsuora kysymys osoittaa, että Lavinian ei tahtoessaan tarvitse olla kuin ”muinainen Penelope [joka jää] – kyyhöttämään omalle Ithakan saarelleen” (AN, 132)¹⁰⁰ ja vain toivoa josko ”Felipe vaatisi häntä liittymään [Liikkeeseen]” (AN, 130)¹⁰¹. Kysymyksen myötä Lavinian käsitys omaksuttavista subjektipositioista laajenee (vrt. Meretoja 2018, 79) ja hän huomaa, että heterosuhdetta ei tarvitse rakentaa vain yhdelle vakiokertomukselle. Kysymys ei sisällä vastausta siitä, mitä Lavinia elämältään voisi haluta, mutta hän oppii tietämään, mitä ei elämältään halua. Hän päättää että, ”en halua olla vain ranta ja hän [Felipe] se joki” (AN, 141)¹⁰².

Gregory Stephens (2011, 35) ehdottaa, että Flor toimii vähintään yhtä tärkeänä suuntautumishorisonttina Lavinialle kuin Felipe. Tähän on kuitenkin syytä lisätä, että Flor ja Felipe suuntautumishorisontteina ohjaavat Laviniaa vastakkaisiin suuntiin, jolloin itseksi tulemisessa ei ole kysymys vain siitä, mitä kohti on menossa vaan myös siitä, mistä etäännyttään (vrt. Taylor 1989, 47). Dialoginen suhde Florin kanssa suuntaa Laviniaa jotakin kohti, kun taas Felipen – huolimatta siitä, että hän on keskeisenä osallisena Lavinian mahdollisen tajun laajentumiseen – patriarkaalinen käytös saa Lavinian suuntaamaan pois hänen vaikutuspiiristään.

Stephens (2011, 35) näkee Florin toimivan teoksessa esimerkkinä uudenlaisesta naistoimijuudesta, mikä teoksessa myös perustellaan: ”Flor tuntui liikkuvan maanalaisen toiminnan verkostoissa, kuin se olisi ollut hänelle aivan luonnollista, vaikka naisen osa perinteisesti oli jossain aivan muualla” (AN, 116)¹⁰³. Stephensin huomioon uudenlaisesta naistoimijuudesta tulee näkemykseni mukaan lisätä se, miten Flor on tällaiseksi tullut, sillä vallankumouksellisen toiminnan luonnollisuus ei ole ollut Florille sisäsyntyistä. Vaikka häntä teoksen nykyhetkessä kuvaillaan ”rauhan, lujuuden ja tasapainoisuuden” (AN, 114)¹⁰⁴ perikuvaksi, ensimmäisen kerran Flor on ollut ”kauhun lamaannuttama kuullessaan armeijan sireenien lähestyvän” (AN, 139)¹⁰⁵ – kuten Laviniakin

⁹⁹ “¿con cualquier hombre que uno esté, sea guerrillero o vendedor de refrigeradoras, el papel de una mujer es esperarlo? – No necesariamente – dijo Flor – depende de lo que uno, como mujer, decida para su vida.” (LMH, 116.)

¹⁰⁰ “las Penélopes – replegadas – en Itacas privadas” (LMH, 111).

¹⁰¹ “él insistiera lo” (LMH, 109).

¹⁰² “yo no quiero ser solamente la ribera de su río” (LMH, 118).

¹⁰³ “inserta en la conspiración como en un hábitat natural, lejos de todos los preconcebidos destinos de la feminidad.” (LMH, 97).

¹⁰⁴ “un aire de paz, firmeza y equilibrio” (LMH, 96).

¹⁰⁵ “el momento espantoso en que oyeron las sirenas acercándose” (LMH, 117).

kohdattuaan luodista saaneen Sebastianin. Kun Flor jakaa elämäntarinansa Lavinian kanssa, hän samalla näyttää, miten omaksi itseksi tuleminen on paitsi prosessuaalinen myös sosiaalinen tapahtuma. Flor on muotoutunut tietynlaiseksi, omaksi itsekseen, yhdessä toisten kanssa (vrt. Bahtin 1991, 358–359), jolloin itseksi tulemisen prosessin jaettu, ei yksilöllinen, luonne korostuu.

Jotta voi ymmärtää, kuka joku on, tulee Arendtin (2017, 187) mukaan hakea vastausta kysymykseen minkälainen kuka. Tämä selviää, kun kerrotaan elämäntarina (ibid., 192). Taylorin (1989, 34) mukaan meitä määrittävät ne asiat, joita pidämme merkityksellisinä. Merkityksellisinä pitämämme asiat kuitenkin muuttuvat, emmekä koskaan pelkisty siihen, mitä olemme (*are*), sillä olemme alati muutoksen tilassa eli tulemassa (*becoming*) joksikin. Tällöin kuka-kysymys ratkeaa käsityksellä siitä, miten on itseksi tullut ja minne on suuntaamassa. (Taylor 1989, 47.) Florin kohdalla tulemistä voi tarkastella retrospektiivisesti, jolloin myös kysymys siitä kuka on, kytkeytyy kysymykseen siitä, miten maailmassa toimii.

Flor on lapsena ”asustanut äitinsä ja lukutaidottomien sisarustensa kanssa” (AN, 139)¹⁰⁶ vuoristossa heikoissa olosuhteissa. Hänen enonsa on ottanut huolehtiakseen hänestä, mutta Florin kasvettua alkanut hyväksikäyttää tätä: ”Siinä se äijä vain odotti että minä kasvaisin hänen petinsä lämmittäjäksi” (AN, 139)¹⁰⁷. Flor ”haratakseen ukon mielihaluja vastaan – otti tavaksi flirttailla ja mennä sänkyyn ensimmäisen miestarjokkaan kanssa” (AN, 139)¹⁰⁸. Florin yhteiskunnalliset lähtökohdat ovat olleet heikot ja hänen myöhemmin omaksumansa suunta itsetuhoinen. Suunta elämäntarinassa ei kuitenkaan ole vakio, vaan Taylorin (1989, 47) mukaan suuntautumista eli suhdetta hyvään haastavat jatkuvasti elämän uudet tapahtumat, oma tarkastelu ja toiset ihmiset. Florin suunnan haastajaksi nousee Sebastian, ”[a]inoa joka ei ollut valmis olemaan hänen kanssaan –. Flor muisti miten Sebastian oli asian ottanut, yrittämällä yrittänyt käsitellä Florin kanssa asiaa keskustelemalla ja saada hänet näkemään, että hän vain tuhosi itseään muuntamalla itseinhoksi enoan kohtaan tuntemansa syvän vihan.” (AN, 139.)¹⁰⁹ Sebastianin haaste onnistuu muuttamaan Florin itsetuhoisen suunnan. Ratkaisevaa on ollut Sebastianin Floriin kohdistama luottamus: ”Luottamus sai minut vakuuttuneeksi, Flor sanoi. – Joko vastaisin siihen samalla mitalla tai jatkoin entiseen naurettavaan tyyliini, jolla ilmeisesti olin vain halunnut kostaa enolle.” (AN, 140.)¹¹⁰

¹⁰⁶ “vivía con su madre y sus hermanas analfabetas” (LMH, 116).

¹⁰⁷ “Esperó que yo creciera para convertirme en su amante” (LMH, 116).

¹⁰⁸ “para contrariar su lujuria – se dedicó a coquetear y acostarse con quien estuviera dispuesto a hacerlo” (LMH, 116).

¹⁰⁹ “El único que no había estado dispuesto era Sebastián. Flor recordó cómo la había confrontado; cómo la zarandé para lograr que ella viera el proceso de autodestrucción en que se había empeñado, confundiendo la rabia visceral contra el tío con el odio contra sí misma.” (LMH, 116–117.)

¹¹⁰ “Me convenció su confianza – dijo Flor –. O la aceptaba o seguía siendo la cosa ridícula que era, supuestamente para vengarme del tío.” (LMH, 117.)

Vahingollisuudestaan huolimatta kielteisillä elämäntapahtumilla voi olla transformatiivista potentiaalia, joka oikeissa olosuhteissa voi vahvistaa toimijuutta (Meretoja 2018, 296). Florin tapauksessa hyväksikäyttökokemus toimii Sebastianin ansiosta transformatiivisena ja toimijuutta vahvistavana, jolloin itsetuhoinen kapina muuttuu vastenmielisyydestään huolimatta tärkeäksi osatekijäksi Florin itseksi tulemisessa.

Meretojan (2018, 117) mukaan kokemusten jakamisessa kertomalla on voimaannuttavaa potentiaalia. Teos ei kuitenkaan näytä välitöntä kausaalisuhdetta Florin elämästään jakaman tarinan ja Lavinian voimaantumisen tai mahdollisen tajun laajenemisen välillä. Teoksessa ei myöskään eksplisiittisesti todeta, että luottamuksenosoitus olisi Lavinialle samankaltainen merkkipaalu kuin se Florille on ollut, vaikka Lavinia kuunteleekin ”hänen tarinaansa hiljaa ja liikuttuneena; yllättyneenä että Flor oli luottanut häneen” (AN, 140)¹¹¹. Mutta kun Flor ehdottaa Lavinialle suuntaa, josta käsin tämä voi yrittää löytää vastausta siihen, mitä hän elämältään haluaa, Lavinia tekee jotain, mitä hän ei olisi aiemmin edes kuvitellut voivansa tehdä. Hän uskaltautuu antautumaan vuoropuheluun toisten ja toisella tavalla ajattelevien kanssa (vrt. Gadamer 2004, 210).

Flor antaa Lavinialle Liikkeen materiaaleja, jotta tämä saa ”tietää mitä kaikkea Liike on ja mihin se pyrkii” (AN, 141)¹¹². Vastaanottaessaan materiaalit Lavinia alkaa Bahtinin (1991, 287) käsittein vilkuilla vierasta sanaa. Vieraalla sanalla Bahtin tarkoittaa dialogisissa romaaneissa esiintuotuja erilaisia näkökulmia (ibid., 276), joihin vilkuilu määrittää henkilöhahmojen tapoja nähdä ja ymmärtää itsensä (ibid., 296). Liikkeen materiaalit luettuaan Lavinia toteaa ”[s]en tosiseikan – – että hän oli rikkaan perheen kakara, luksusluokan arkkitehti joka janos itsenäisyyttä ja halusi asua omillaan Virginia Woolfin tyyliin” (AN, 150)¹¹³. Siinä missä tämä ’tosiseikka’ on aiemmin ollut Lavinialle päämäärä, nyt se ei enää tuota hänelle tyydytystä ja näyttäytyy tosiseikkana jopa negatiivisessa valossa. Lavinian kertomus itsestään on kohdannut vastasanan (*Gegenrede*), jolla Bahtin (1991, 283) tarkoittaa sellaista sanaa, joka tuo sanottuun ”sisäisiä tapahtumia, ja sanan varsinainen kohde joutuu uuteen valoon”. Pyrkimys luksusluokan arkkitehtiuteen ja virginiawoolfmaisuuuteen vastasanan kohtaamisen jälkeen ”vaikuttaakin nyt täysin mitättömältä” (AN, 161)¹¹⁴. Lavinia löytää itsensä tilanteesta, jossa Bahtinia (1991, 342) lainaten, ”[h]änen pitää löytää itsensä, jäsentää itsensä toisten sanojen keskellä jännittyneessä suhteessa niihin”.

¹¹¹ “en silencio su relato, conmovida; asombrada de que Flor hubiese confiado en ella” (LMH, 117).

¹¹² “conozcas mejor qué es y qué pretende el Movimiento” (LMH, 118).

¹¹³ “con su realidad de niña rica, arquitecta de lujo con pretensiones de independencia y cuarto propio Virginia Woolf” (LMH, 125).

¹¹⁴ “me parece insulsa” (LMH, 134).

Lavinian merkityksenannon taustalla vaikuttavat kertomukset ovat muuttuneet. Hän on aiemmin yrittänyt jäsentää itseään suhteessa väkivaltaan ja väkivallattomuuteen. Nyt hän huomaa, että ”[s]odan aikana ei kukaan elä sodan ulkopuolella” (AN, 162)¹¹⁵, jolloin kysymys ei ole valinnasta sodan ja rauhan välillä, vaan kyse itsensä asemoimisesta suhteessa sotaan. Tässä kysymyksessä Lavinia asemoi itsensä altavastaajien puolelle ja päättää liittyä Liikkeeseen. Valintaansa hän ei kuitenkaan tee täysin itsenäisesti.

Lavinian Liikkeeseen liittyminen ei ole vain pyrkimys muuttaa omaa osallisuuttaan väkivaltaisessa sotilasdiktatuurissa, vaan hän haluaa päästä näyttämään Felipele: ”Eipä olisi yhtään pahasta, jos Felipe saisi pienen näpytyksen. Lavinia nautti tuntiessaan hallitsevansa salaisuutta johon Felipe pääsi käsiksi vain jos Lavinia soisi hänelle sen mahdollisuuden” (AN, 178)¹¹⁶. Myös Reid (2010, 67) näkee Lavinian liittymispäätöksen pyrkimykseksi uhmata Felipeä. Vaikka kosto eittämättä vaikuttaa Lavinian päätöksen taustalla, kyse ei tulkintani mukaan ole ensisijaisesti Felipestä, vaan Itzásta.

Toisin kuin Flor, joka tarjoaa Lavinialle Liikkeen materiaaleja lainaamalla mahdollisuutta ”tehdä itse omat päätökse[t]” (AN, 141)¹¹⁷, Laviniaa asuttava Itzá ei tyydy vain ehdottamaan Lavinialle mahdollista kuljettavaa suuntaa. Hän suorastaan suggeroi tämän mukaan vallankumoukselliseen toimintaan: ”[En] voinut jäädä hänen vereensä vaan kutsuin häntä kaivautuen hänen labyrinttimaiseen korvaansa ja kuiskutin” (AN, 89)¹¹⁸. Itzá haluaa, että Lavinia omaksuu hänen kamppailunsa, hänen merkityksenantoaan määrittävän kertomuksen: ”Voi, kuinka olisinkaan halunnut ravistella häntä; saada hänet ymmärtämään” (AN, 86)¹¹⁹. Itzán merkityksenantoa määrittävä kertomus on kertomus vastarinnasta, jossa uskalletaan lähteä ”taisteluun valloittajia vastaan” (AN, 151)¹²⁰ ja jossa ”naisetkin voivat taistella” (AN, 150)¹²¹.

Teoksen rakenne luo kytköksiä Itzán ja Lavinian aikakausien välille (ks. esim. Walter 1999, 68; Barbas-Rhoden 2003, 62; Muñoz 2014, 162). Tulkintani mukaan Itzá haluaa Lavinian osallistuvan diktaturia vastustavaan kamppailuun, sillä hän näkee modernin diktatuurin jatkumona espanjalaisten invaasiolle ja haluaa tehdä osansa taistelun voittamiseksi. Tällainen vaikuttaminen on mahdollisesti Itzán maailmassa tavanomaista:

¹¹⁵ “En tiempos de guerra, nadie vive en comarcas apartadas” (LMH, 134).

¹¹⁶ “No le haría mal aprender la lección. Le complacía saberse poseedora de un secreto, algo en lo cual él no podría penetrar, al menos que ella se lo permitiera.” (LMH, 147.)

¹¹⁷ “vas a poder tomar tus propias decisiones” (LMH, 118).

¹¹⁸ “no puede contenerme dentro de su sangre, tuve que llamarla, esconderme en el laberinto de su oído y susurrarle” (LMH, 76).

¹¹⁹ “¡Ah!, cómo hubiera deseado sacudirla; hacerla comprender” (LMH, 73).

¹²⁰ “a combatir contra los invasores” (LMH, 126).

¹²¹ “las mujeres pudieran guerrear” (LMH, 126).

Tulin nyt ajatelleeksi, että kenties muinaiset esi-isäni jotka pakenivat Ticomegan ja Maguategan ryöstöä, tulivat ja asuttivat nämä seudut ja heidän henkensä eli maassa, hedelmissä ja kasveissa koko minun elinaikani. Kenties jonkun äänen kaiut asettuivat vereeni taloksi; ehkä joku heistä asui minussa ja sai minut jättämään isäni kodin, vei minut vuorille taistelemaan Yarincen rinnalla. (AN, 146.)¹²²

Vaikka Lavinia ei ole Itzán läsnäolosta tietoinen, eikä Itzán vaikutusta Lavinian kerronnallisen toimijuuden muutokseen aina teoksessa sanallisteta, Itzá onnistuu pyrkimyksessään: ”Tiedän että menneisyyteni kuvia on tunkeutunut hänen uniinsa ja että voin karkottaa hänen pelkonsa valamalla häneen kyvyn vastarintaan” (AN, 134)¹²³. Teoksen kuluessa Lavinia omaksuu Itzán kertomuksen, mutta se tapahtuu prosessinomaisesti, kuten mahdollisen tajun laajeneminenkin.

Siinä missä Itzálla on tahto ja kyky saada Lavinia osallistumaan poliittiseen kamppailuun, Lavinian lapsuudenystävä Sara toimii Lavinialle eräänlaisena vahvistavana peilinä, ”joka ei enää koskaan heijastaisi hänen omaa kuvajaistaan” (AN, 248)¹²⁴. Saran hahmon voi ymmärtää esimerkiksi faguaslaiseksi yläluokkaiseksi kotirouvaksi, joka elää kotirouvien vakiokertomusta. Hän ei yritä Lavinian tavoin rikkoa yhteiskuntaluokkansa rajoja, vaan on vetäytynyt kodin piiriin: ”[M]e perheenemännät taas luomme oman maailman omalla tavallamme tänne kotiin” (AN, 216)¹²⁵. Sara kuitenkin tulee toiminnallaan näyttäneeksi Lavinialle, mitä hän tulee elämässään menettämään, mutta samalla vakuuttaa Lavinian valitsemastaan suunnasta:

Aina hän hämmentyi ajatellessaan, että hänkin olisi voinut istua tuossa, tämä olisi voinut olla hänenkin elämänsä. Hän näki miten tiet erosivat toisistaan, näki erilaiset valinnat. Hän oli valinnut toisin; tien jota pitkin hän joutui jatkuvasti kauemmas näistä iltapäivistä joina he ihastelivat begonioitten ja ruusujen peittämiä kukkaruokkuja, istuutuivat valkoisen ja hienoposliinisen astiaston äärelle viheriövän sisäpihan katveeseen. Joutui kauemmas lastenlapsista ja harmaahapsisesta vanhuudestaan. Mutta se valinta vei hänet myös kauas välinpitämättömyydestä. – –. Hän oli varma ettei olisi ollut onnellinen, jos olisi elänyt tätä elämää – –. (AN, 341.)¹²⁶

Sara, vaikka varmasti tilaisuuden tullen vastustaisi Lavinian liittymistä Liikkeeseen, toimii Lavinialle eräänlaisena peilinä, joka näyttää millaista elämä voisi olla toisenlaisin, vakionomaisin valinnoin.

¹²² “Pienso ahora que quizás también mis antepasados remotos, los que huyendo de la explotación de Ticomaga y Maguatega llegaron a poblar estos parajes, permanecieron en la tierra, en los frutos y las plantas durante mi tiempo de vida. Quizás fue alguno de ellos el que pobló mi sangre de ecos; quizás alguno de ellos vivió en mi; hizo que dejara mi casa; me llevó a los montes a combatir con Yarince.” (LMH, 121.)

¹²³ “Sé que ciertas imágenes de mi pasado han entrado a sus sueños; que puedo espantar su miedo oponiéndole mi resistencia” (LMH, 112).

¹²⁴ “que ya nunca la reflejaría” (LMH, 207).

¹²⁵ “las «amas de casa» tenemos nuestras propias maneras de funcionar” (LMH, 180).

¹²⁶ “Siempre le desconcertaba la sensación de pensar que ésa podría haber sido ella, su vida. Era observar la bifurcación de los caminos, las opciones. Había escogido otra; una que cada vez la alejaba más de esas tardes frente a los tiestos de begonias y rosas, la loza blanca y fina de Sara en la mesa junto al verde patio interior, los nietos, la perspectiva de una vejez de trenzas blancas. Pero su opción la alejaba también de la indiferencia – –. Estaba segura de que no habría sido feliz así – –.” (LMH, 283.)

Felipen tavoin Sara tulee tahtomattaan auttamaan Laviniaa uudelleenarvioimaan, mikä elämässä on merkityksellistä ja mitä kohti elämässä suunnata – tai vähintään, mitä kohti ei suunnata.

Vastatessaan kysymykseen ”kenen kanssa minä olen” (vrt. Bahtin 1991, 342) Lavinia ei lopulta päädy romanttiseen kumppaniinsa eikä parhaaseen ystäväänsä, minkä voi ymmärtää rohkeaksi ja autonomiaa ilmaisevaksi teoksi. Lavinia päättää olla uusien ihmisten, kuten Florin, kanssa, mutta päätyy myös olemaan Itzán kanssa itse tätä valitsematta. Itzán läsnäolo kyseenalaistaa, kuinka autonomisesti Bahtinin kysymykseen voi vastata. Vaikka Lavinia osin itse valitsee, kenen kanssa hän kulkee, hänen on tämä valinta täytynyt tehdä hänen elämässään läsnä olevista vaihtoehtoista tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa. Hän tulee itsekseen, teoksen kontekstissa vallankumoukselliseksi, yhdessä häntä ympäröivän yhteiskunnan ja häntä ympäröivien ihmisten kanssa menneisyyden vaikuttamina, kuten myös Florille on käynyt. Uusien ihmisten kanssa oleminen kuitenkin aiheuttaa Lavinialle uusia ongelmia erityisesti identiteetin suhteen.

3.2 Yhteen tulemisen ehdot

Vaikka Liikkeeseen liittyminen valottaa Lavinialle, mitä suuntaa hän lähtee kulkemaan, hänellä on vielä monia itsenä olemiseen liittyviä kysymyksiä ratkaistavanaan. Näkökulmia hänen kysymyksiinsä on tarjolla uusissa intersubjektiiivisissä kerronnallisissa välitiloissa, joissa Meretojan (2019, 65) mukaan kertomuksia jakamalla luodaan uusia yhteisöjä ja uusia olemisen tapoja. Meretoja paikantaa tarinankerronnan käsitteellistämisen kokemusten jakamisena Walter Benjaminin vuonna 1936 ilmestyneeseen esseeseen ”Tarinankertoja” (*Der Erzähler*), mutta nojaa omassa käsitteellistämisessään pääasiallisesti Arendtin ajatteluun (Meretoja 2018, 117; Benjamin 2013, 7).

Arendtin (2017, 59) mukaan oma kokemus muuttuu todeksi vasta, kun se tarinallistetaan ja jaetaan toisille. Toisilleen kokemuksia jakavat ihmiset kiinnittävät huomionsa yhteen, jolloin muodostuu heitä yhdistävä välitila, joka ei ole konkreettinen, mutta yhtä kaikki todellinen ”ihmissuhteiden verkko” (ibid., 188). Meretoja (2018, 117) jatkaa Arendtin ajatusta välitilasta, joka voi luoda mahdollisuuden uudenlaisten ihmissuhteiden ja yhteisöjen kuvittelulle, sillä se muovaa eri subjektipositioista käsin ajateltavissa ja sanottavissa olevaa. Näin intersubjektiiivinen kerronnallinen välitila voi rakentaa perustaa myös yhteiskunnalliselle muutokselle.

Lavinia ja Flor pohtivat keskusteluissaan sukupuoli-identiteetin ja yhteiskunnallisen muutoksen risteymiä. Näkemykseni mukaan he keskusteluissaan luovat uuden intersubjektiiivisen kerronnallisen

välitilan, jossa he voivat olla sekä vallankumouksellisia – joka Faguasissa on miehistä ja maskuliinista – että naisia¹²⁷ yhtä aikaa:

Niinä pitkinä öinä, joina he istuivat yhdessä pohtimaan asioita ja ompelemaan ”makkaroituja” – viestejä ja muuta tarpeellista, joka [sic!] merkityksettömän näköisinä pikkupaketteina lähetettiin vuoristoon – oli heidän välilleen kehittynyt vilpitön ja avoin ystävyys. He puhuivat haaveistaan ja tavoitteistaan. Lukivat keskenään feminististä kirjallisuutta ja keskustelivat uudenlaisista suhteista miesten ja naisten välillä. (AN, 282–283.)¹²⁸

Intersubjektiivisessa välitilassaan heidän ei tarvitse unohtaa kokemuksiaan naisina ollakseen vallankumouksellisia, vaan tarkastelemalla sukupuoli-identiteettien suhteita vallankumouksellisessa kontekstissa he pikemminkin pohtivat, millainen perusta yhteiskunnallisella muutoksella voisi olla. Kun Flor siirtyy Liikkeen maanalaiseen toimintaan, hän kokee menettäneensä mahdollisuuden naiseuden ja vallankumouksellisuuden intersektioon: ”Juuri nyt tuntuu, että minun on paras peitellä naismaiset piirteet ja kilpailla heille [miehille] tutulla maaperällä ja heidän omilla aseillaan. Ehkä vähän myöhemmin voidaan pyytää sellaista ylellisyyttä, että meitä [naisia] arvostettaisiin sellaisina kuin olemme” (AN, 295)¹²⁹. Myöhemmin käy ilmi, että Flor uusien maanalaisten tovereidensa kanssa on synnyttänyt uuden välitilan, joka miehisistä piirteistä huolimatta ”on ollut rikastuttava kokemus. Nyt tuntuu olevan enemmän toivoa kuin ennen” (AN, 394)¹³⁰, millä hän tulkintani mukaan viittaa naisten arvostukseen.

Siinä missä yllä kuvatuissa esimerkeissä uudet kohtaamiset synnyttävät uusia subjektipositioita laajentavia välitiloja, Meretoja huomauttaa, että Arendtin ajattelua sovellettaessa usein unohtuu, että välitilat myös erottavat ihmisiä toisistaan (Meretoja 2018, 120; Arendt 2017, 62). Näin käy, kun Lavinia pyrkii luomaan uuden kerronnallisen välitilan itsensä ja Lucrecian, muutaman vuoden kansakoulua käyneen slummissa asuvan taloudenhoitajansa, välille.

– Nyt meistä tuleekin ystäviä, sanoi Lavinia. – Minä haluan että me tästä lähtien olemme ystäviä.

¹²⁷ Huomionarvoista – vaikkakaan ei tämän tutkielman kannalta keskeistä – on, että teos ehdottaa pyrkimystä sukupuolten väliseen tasa-arvoon, muttei pohdi mahdollisuutta nais-mies-binaarisuuden purkamiseen. Pyrkimys sukupuoliroolien ”täyttämiseen” (*fulfill*), ei niiden purkamiseen (*subvert*), oli tyypillistä Nicaraguan ja laajemmin Latinalaisen Amerikan sosiaalista muutosta ajaneissa liikkeissä 1980-luvulla (Chinchilla 1991, 297).

¹²⁸ “Las dos, entre sesiones de estudio y largas noches cosiendo «embutidos» – material y correspondencia que se enviaba a la montaña, disimulado en objetos inútiles – habían desarrollado una sincera y fraternal amistad. Hablaban de sueños y aspiraciones. Compartían lecturas feministas y diseños de relaciones «nuevas» entre hombres y mujeres.” (LMH, 236.)

¹²⁹ “en este momento me parece que más bien lo que cabe es suprimir lo «femenino», tratar de competir en su terreno, con sus armas. Quizás más adelante, nos podemos dar el lujo de reivindicar el valor de nuestras cualidades...” (LMH, 246.)

¹³⁰ “Ha sido una experiencia enriquecedora. Tengo más esperanzas que antes.” (LMH, 329.)

Lucrecia katsoi häntä ja silmien pohjalla oli syvä suru. Ystäviä? sanoivat Lucrecian silmät. Ystäviäkö?

– No tehdään niin kuin te vain haluatte, vastasi Lucrecia hiljaa ja tuijotti lattiaan, tietämättä mitä tekisi –. Minä menenkin tästä hakemaan pyykkiä narulta, hän sopersi. (AN, 242.)¹³¹

Kerronnalliseen dialogisuuteen kytkeytyy kyky käydä dialogia erilaisten tarinoiden ja kerronnallisten näkökulmien kanssa. Kerronnallisen toimijuuden ulottuvuutena se painottaa eettistä toimijuutta suhteessa toisiin, jolloin toisten kohtaaminen ja kuunteleminen korostuu (Meretoja 2019, 64–65). Lavinia ei suhteessa Lucreciaan kykene eettiseen kohtaamiseen. Jos ajatellaan, kuten Gadamer, että keskustelussa on tärkeää siinä syntyvä yhteinen näkökulma, ei ylläesitetystä keskustelusta Lucrecian näennäisestä suostumuksesta huolimatta voida niin sanoa tapahtuneen. Gadamerin mukaan keskustelussa ei ole tarkoitus jyrätä toisen näkemystä, eikä liittää omaa näkemystä toisen mielipiteeseen, vaan tarkoituksena on muuttaa molempien keskustelukumppaneiden näkemyksiä. (Gadamer 2004, 95.) Lavinia ei kysy Lucrecialta, josko tämä tahtoisi olla hänen ystävänsä, eikä Lucrecialla ole reaalista mahdollisuutta kieltäytyä Lavinian tahdosta. Lucrecian maailmassa Lavinia on ”minun emäntäni” (AN, 242)¹³², ei ystävä. Näin ollen Lavinian ja Lucrecian sananvaihtoa ei voi edes kutsua gadamerilaisittain keskusteluksi. Lavinia ei lähesty Lucreciaa tasa-arvoisena keskustelukumppanina, vaan sanelee ylhäältäpäin oman tahtotilansa ja pyrkii tekemään omasta näkemyksestään myös Lucrecian näkemyksen. Vaikka Lavinia ”tahtoikin vain hyvää” (AN, 212)¹³³, uusi välitila ei rakennu pelkällä päätöksellä. Lavinian ja Lucrecian keskustelussa päädytään vahvistamaan luokkahierarkiaa, ei rakentamaan uusia yhdessä olemisen ja toimimisen tapoja.

Lavinian ja Lucrecian sananvaihdon jälkeen Lavinia ymmärtää keskustelun epäonnistuneen ja kokee, että ”[e]ivät he koskaan minua hyväksy” (AN, 243)¹³⁴ tarkoittaen heillä työväenluokkaisia ihmisiä. Siinä missä Lavinia kykenee luomaan produktiivisia sukupuoli-identiteettiin kytkeytyviä välitiloja, kysymys luokasta näyttäytyy hänelle hankalampana. Yhtäältä kyse on eräänlaisesta identiteettiprojektista. Lavinia kokee Liikkeeseen liittyttyään, että hänellä tulisi olla yhteinen identiteetti niiden ihmisten kanssa, joiden elinolosuhteita vallankumous pyrkii eniten parantamaan, jotta hän voisi kuulua joukkoon: ”Hän oli päättänyt taistella kömpelöjalkaisten ihmisten puolesta.

¹³¹ “–Ahora vamos a ser amigas –dijo Lavinia–. Quiero que seamos amigas. Lucrecia la miró con ojos de luz tristísima. ¿Amigas?, dijeron sus ojos, ¿amigas? –Lo que usted diga –respondió Lucrecia, bajando la vista, sin saber qué hacer –. Voy a ir a quitar la ropa tendida –dijo–.” (LMH, 202.)

¹³² ”mi patrona” (LMH, 202).

¹³³ “con sólo buenas intenciones” (LMH, 177).

¹³⁴ “Nunca me van a aceptar –” (LMH, 202).

Olla yhtä heidän kanssaan. Olla yksi heistä.” (AN, 210.)¹³⁵ Tässä identiteettiprojektissa on subsumptiivisia piirteitä (vrt. Meretoja 2018, 112), mutta subsumptiivisuus kohdistuu Laviniaan itseensä. Hän kokee, että voidakseen kamppailla työväenluokan rinnalla, hänen pitäisi olla osa työväenluokkaa, ikään kuin vallankumoukselliset ihmiset voisivat olla vain yhdenlaisia.

Toisaalta kyse on etuoikeuksista, joita Lavinialla ei naisena patriarkalisessa yhteiskunnassa ole, mutta joita hänellä luokka-asemansa vuoksi on ja joiden kanssa hän ei osaa tulla toimeen: ”[O]li hirvittävän vaikea löytää paikkansa tässä mielivaltaisesti jaetussa maailmassa. Ottaa vastuu omista etuoikeuksistaan, kun muut kokivat vääryyttä. Kantaa rikkaiden ihmisten merkkiä kuin poltinmerkkiä, joka erotti hänet karheakätisistä ja paksujalkaisista ihmisistä.” (AN, 212.)¹³⁶ Lavinian tarpeen ”kauan kaipaamansa uuden minuuden” (AN, 259)¹³⁷ muovaamiseen voi ymmärtää kytkeytyvän epämukavalta tuntuvaan osallisuuteen (vrt. Rothberg 2019, 8). Epämukava osallinen tekijyys saa hänet tuntemaan inhoa asemaansa ja yläluokkaisen position hänen kanssaan jakavia ihmisiä kohtaan:

Rahaa ja valtaa omaavien ihmisten mahtaileva ja kaikkivoipainen käytös oli vastenmielistä, se sai hänet raivostumaan. Välinpitämättöminä päivittäisestä epäoikeudenmukaisuudesta he nauttivat huoletta omasta etuoikeutetusta asemastaan. Usein hän tunsi vihaavansa heitä kenties enemmän kuin Liikkeen muut jäsenet. (AN, 370.)¹³⁸

Lavinia, joka on alkanut tunnistaa oman osallisuutensa Faguasin väkivaltaisiin valtasuhteisiin, tuntee raivoa niitä oman yhteiskuntaluokkansa jäseniä kohtaan, jotka eivät ole kyenneet tai halunneet tunnistaa osallisuuttaan. Rothbergin mukaan tärkein asia osallisuudessa on kyky muuttaa sitä (Rothberg 2019, 201). Lavinian voi siis ymmärtää olevan oikeilla jäljillä pyrkiessään muutokseen. Hän kuitenkin suuntautuu erheellisesti pyrkiessään muuttamaan identiteettiään, sillä osallisessa tekijyydessä ei ole kyse identiteetistä, vaan se on pikemminkin tapa ajatella, ”a figure to think with and through”, kuten Rothberg (ibid., 199) kuvaa.

Teoksessa Florin äänellä pyritään purkamaan kytköstä joukkoon kuulumisen ja identiteetin jakamisen välillä:

¹³⁵ “Ella se había comprometido a luchar por los dueños de los pies toscos, pensó. Unirse a ellos. Ser una de ellos” (LMH, 176.)

¹³⁶ “Era terrible situarse — en ese mundo dividido arbitrariamente. Cargar con privilegios frente a la injusticia, sentirse marcada por la riqueza como por un herraje que la separaba de los dueños de las manos y los pies toscos —.” (LMH, 177.)

¹³⁷ “la nueva identidad que deseaba” (LMH, 215).

¹³⁸ “Era detestable, la encolerizaba, el comportamiento prepotente y paternalista de la sociedad de los adinerados y poderosos, indiferentes a la diaria injusticia que los rodeaba, mientras vivían despreocupadamente sus privilegios. Con frecuencia, ella sentía odiarlos quizás hasta más que sus propios compañeros —.” (LMH, 308.)

Sinä huolehdit liikaa siitä, hyväksytäänkö sinut vai ei, sanoi Flor. – Tai persoonallisuutesi muovautumisesta... kaikkihan me kannamme kukin omia kokemuksiamme lopun ikäämme. – –. Älä ole niin huolissasi. Yritä sen sijaan antaa itsestäsi mahdollisimman paljon. Hyväksyminen tulee mukaan kuvaan pikkuhiljaa. (AN, 282.)¹³⁹

Jälkistrukturalismiin kiinnittyvä feminismin teoreetikko Judith Butler (2008, 66–67) huomauttaa naisidentiteettiä pohtiessaan, että tehokas poliittinen toiminta ei välttämättä edes tarvitse jaettua identiteettiä, vaan juuri vaatimus yhtenäisyydestä voi poissulkea mahdollisuuden naisidentiteetin horjuttamiseen. Näkemykseni mukaan Butlerin ajatusta voi soveltaa Lavinian pyrkimyksiin identifioitua työväenluokkaan. Näkökulma sopii teokseen, sillä vallankumouksen tavoitteena ei ole vahvan työväenluokkaisen identiteetin rakentaminen tai valtaapitävien vaihtaminen, vaan ”on kyse paljon syvemmistä muutoksista kuin pelkistä henkilövaihdoksista” (AN, 196)¹⁴⁰.

Myös feministisen liikkeen ongelmia pohtinut politiikantutkija Lois McNay (2014, 89) näkee identiteettisitoutuneessa lähestymistavassa ongelmallisuutta, sillä se usein sitoutuu tunnustamisen politiikkaan, jonka rajalliset tavoitteet supistavat poliittista mielikuvitusta ja estävät osallistumista laajempiin poliittisiin keskusteluihin. Tällöin politiikka kaventuu identiteettikysymyksiksi (ibid., 102). Näin Lavinialle olisi käynyt, jos hän olisi pitäytynyt teoksen alussa aloittamassaan virginiawoof-kapinassaan ja myös Florille, jonka itsetuhoisella tiellä jo poliittisen vaatimuksen tunnustaminen on haastavaa. Teoksessa tällainen subjektiivisessa kokemuksessa pitäytyvä kapinallisuus itsenäisenä toimintatapana, kuten yläluokkaisten naisten henkilökohtaisten oikeuksien vaatiminen yläluokkaisen maailman sisällä, nähdään ”turhanpäiväisen[ä] ja sisällytyksettömän[ä]” (AN, 232)¹⁴¹. McNay ei kuitenkaan näe, että identiteettikysymykset voisi sivuuttaa merkityksettöminä, vaan huomauttaa, että identiteettiin kohdistuvat syrjivät kokemukset toimivat usein lähtökohtana poliittiseen toimijuuteen, ja Linda Martín Alcoffin tarkasteluja lainaten korostaa identiteettikysymysten linkittyvän usein laajemman poliittisen toimijuuden heräämiseen (McNay 2014, 103, 115; Alcoff 2006, 40–42).

McNay ehdottaa, että tie identiteettikysymykset ylittävään politiikkaan käy identiteetin kautta (McNay 2014, 122), aivan kuten Lavinialle ja Florille on käynyt. Florin ja Lavinian itseksi, eli heidän tapauksessaan vallankumoukselliseksi, tuleminen on ikään kuin induktiivista; he aloittavat kapinansa henkilökohtaisesta kokemuksesta, josta kumpuaa tarve koko yhteiskunnan muuttamiseen. Teoksessa tämä todetaan eksplisiittisesti, kun Flor kertoo kasvaneensa ”tietoiseksi kollektiivisesta vastuusta. –

¹³⁹ “Te preocupás demasiado por eso de la aceptación –decía Flor–. O por la identidad... Cada uno de nosotros carga con lo propio hasta el fin de los días. – –. No te preocupés tanto. Ocupate mejor en dar lo máximo de vos misma. La aceptación vendrá poco a poco.” (LMH, 235.)

¹⁴⁰ “son cambios mucho más profundos que un mero cambio de personas” (LMH, 163).

¹⁴¹ “las ínfulas – – sin causa” (LMH, 194).

– jos ei minkään muun vuoksi, niin ettei kenenkään maalaisäidin tarvitsisi antaa lapsiaan rikkaille sukulaisille siinä uskossa että vain sillä tavalla heistä tulee jotakin” (AN, 140)¹⁴². Sebastian tunnistaa identiteetilähtöisen osallistumisen jaetuksi toimintamalliksi: ”Ei sillä ole väliä jos ensin tulit kapinoineeksi omalla tavallasi. Monillehan juuri se on ensimmäinen askel.” (AN, 161.)¹⁴³ On kuitenkin tärkeä huomata, että vaikka identiteetillä ja henkilökohtaisella sorronkokemuksella on mahdollisuus toimia yllykkeenä poliittiselle ja vallankumoukselliselle toiminnalle, se ei aina sitä tee, kuten edellisessä luvussa Lucrecian kuvauksen yhteydessä tuli ilmi. On siis liioiteltua sanoa, että identiteetin kautta aina saavutettaisiin laajempi poliittinen tietoisuus tai että se olisi ainoa tie siihen; se voi toimia tienä, mutta sen ei tarvitse olla perusta, jolle kamppailu rakennetaan.

Induktiivinen, subjektiivisesta kokemuksesta kumpuava lähestymistapa ei teoksessa näyttäytykään ainoana vallankumoukselliseksi tulemisen tai olemisen tapana. Sebastianin, vaikka hänen vallankumoukselliseksi tulemisestaan kerrotaan teoksessa hyvin vähän, tien voi tulkita pikemminkin deduktiiviseksi. Hänen suuntansa on yleisestä yhteiskunnan muutostarpeesta yksityiseen, henkilökohtaiseen transformatioon, mikä Reidin (2010, 62) mukaan oli historiallisesti tyypillistä myös monille alempien yhteiskuntaluokkien naisille 1980-luvun Latinalaisessa Amerikassa. Sebastianille vallankumous tarkoittaa yhteiskunnallisen muutoksen lisäksi jatkuvaa itsensä kehittämistä, oppimista ja nimenomaan poisoppimista – teoksessa erityisesti Felipen toistamista – patriarkaalisisista malleista. Sebastian myöntää käyttäytyvänsä ”usein niin kuin muutkin miehet” (AN, 234)¹⁴⁴, mikä alkuperäistekstissä on ilmaistu suoraviivaisemmin: ”soy machista” (LMH, 195) eli ”olen sovinisti”. Hän kuitenkin kertoo yrittävänsä ”omasta puolesta olla syrjimättä naisjäseniä, mutta kyllä se on vaikeaa” (AN, 235)¹⁴⁵, sillä seksismi on syvällä rakenteissa, jota ylläpitävät kaikki sukupuolesta riippumatta:

Kaikki me noudatamme miehistä ajattelutapaa, Lavinia. Jopa te naisetkin. On vain vaikea huomata että eihän sen niin pitäisi olla. – – Ei tarvitse kuin panna naiset ja miehet asumaan samassa piilopaikassa niin naiset alkavat hääriä kotiaskareissa kenenkään käskemättä. Kuin se olisi aivan luonnollista. (AN, 234–235.)¹⁴⁶

Florin ja erityisesti Lavinian itseksi tulemisen kuvauksilla *Asuttu nainen* tulkintani mukaan väittää, että henkilökohtainen identiteettiin kytkeytyvä muutos ei tule olemaan riittävä yhteiskunnallista muutosta tavoiteltaessa, mutta Sebastianin yhteydessä esittämällään näkökulmalla se korostaa, että

¹⁴² “una responsabilidad colectiva. «Si tan sólo para que ninguna madre campesina tenga que ‘regalar’ a sus hijos a parientes ricos, creyendo que sólo así logrará hacerlos ‘alguien’» – –.” (LMH, 117.)

¹⁴³ “No importa si primero te dio por rebelarte a tu modo. Para muchos es el primer paso.” (LMH, 134.)

¹⁴⁴ “soy machista” (LMH, 195).

¹⁴⁵ “yo trato de evitar la discriminación con las compañeras. Pero es difícil.” (LMH, 196.)

¹⁴⁶ “No bien juntás hombres y mujeres en una casa de seguridad, las mujeres asumen el trabajo doméstico sin que nadie se lo ordene, como si fuera lo natural” (LMH, 196).

identiteettiin kytkeytyvät valtasuhteet on silti huomioitava, siihen kohdistuva sorto tunnistettava ja pyrittävä kitkemään pois. Yksilöiden identiteettiin perustuva sorto voi jatkua myös vallankumouksen jälkeen, jos sortavia rakenteita ei pyritä aktiivisesti muuttamaan (vrt. Hartmann 1979, 13).

Vaikka Lavinian läpikäymässä kriisissä korostuu kysymys identiteetistä, hänen toimintansa ei pelkisty uuden minuuden muovaamispyrkimykseen, vaan hän on myös suuntautunut toimintaan: ”Siitä saakka kun hän oli kuulunut Liikkeeseen ja pyrkinyt eroon elämäntilanteestaan, yrittänyt muuttua toiseksi ihmiseksi, kasvaa irti elitistisestä syntyperästään, tunsin hän tarvetta osallistua Liikkeeseen aktiivisemmin (AN, 245)¹⁴⁷. Rothberg (2019, 200), joka suhtautuu McNayn ja Butlerin tavoin kriittisesti identifioitumiseen perustuvaan politiikan tekotapaan, ehdottaa, että osallisuutensa ymmärtääkseen ja sitä muuttaakseen tulee liittyä toisten mukaan kollektiiviseen toimintaan (*collective action*), sillä yksittäisistä ihmisistä tulee vaikuttavia toimijoita ensisijaisesti yhteistoiminnassa toisten kanssa. Toisten kanssa voi siis olla yhdessä olematta samanlainen heidän kanssaan. Luvun 3.1 alussa Bahtinilta (1991, 342) lainaamani kysymys ”kenen kanssa minä olen?” ei oikeastaan kysy, kenen kanssa ollaan samanlaisia, vaan kysymyksen voi esittää toisin sanoin Aulikki Oksasta mukaillen: kenen joukoissa seison?

Vaikka Lavinian ja Florin muodostama uusi intersubjektiivinen välitila, jota käsiteltiin tämän alaluvun alussa, perustuu osin identiteettiin, *Asuttu nainen* etsii myös uusia yhdessä olemisen ja toimimisen tapoja, joiden perusta ei ole jaettu identiteetti, vaan toiminta. Lavinian osallistuminen Liikkeeseen lopulta perustuu yhteistoiminnalle, ei identiteetille:

Lopultakin hän uskoi, luotti. Hänen sisällään lepäsi varmuus siitä, että halusi olla juuri siinä, jakaa heidän kanssaan, juuri näiden eikä joidenkin toisten kanssa ne hetket, jotka kenties olisivat hänen elämänsä viimeiset.

Hän oli siinä, sekoittui heihin, ikään kuin vaaran läheisyys olisi äkkiä muovannut heistä yhden. Tässä viimeistään yhtyivät tylleitä ja pölkyistä kyhättyjen kehtojen erilaiset tarinat, lapsuuden erilaiset muistot. Hyväksyisivätkö he henkilökohtaisesti hänet oli jotain mitä hän kenties koskaan ei tulisi tietämään. Varmaa oli vain että tuona hetkenä, tuona ajan virtaan sulkeutuneena hetkenä heistä tulisi yhtä, kuin samaan lajiin kuuluvia eläimiä. Heidän elämänsä oli toisistaan riippuvainen. He luottivat toinen toisiinsa, luottivat elämänsä yhteiselle sykkeelle, luottivat keskinäiseen puolustukseen, kykyynsä toimia yhdessä. (AN, 460.)¹⁴⁸

¹⁴⁷ “Desde que estaba en el Movimiento, tratando de asimilar la idea de abandonar su *statu quo*, de convertirse en otro tipo de persona, superar la constreñida vida individual de sus orígenes, anhelada el momento de participar más activamente” (LMH, 204).

¹⁴⁸ “Por fin, creía, confiaba. Estaba segura de querer estar allí, compartiendo con ellos, con estas personas y no otras, lo que quizás serían los últimos momentos de su vida. / Estaba allí, confundida en el grupo, cual si la cercanía del peligro de pronto los hubiera homogeneizado. Aquí se acababan las cunas de tul o de palo, los distintos recuerdos de infancia. Si íntimamente la aceptaban o no, quizás nunca lo sabría. Lo cierto es que, en este instante, en este paréntesis de tiempo,

Rothberg (2019, 155, 203) tarjoaa kollektiivisen toiminnan perustaksi identifioitumisen tilalle vaikuttavampana toimintatapana solidaarisuutta ja siihen kytkeytyvää internationalismia. Solidaarisuus ja internationalismi eivät vaadi jaettua samankaltaista asemaa, vaan viittaavat pikemminkin yritykseen saada aikaan muutos toisaalla ja toisaalta käsin (ibid, 151, 155). Solidaarisesti toimivat eivät pyri muutokseen itse konfliktipaikalta, vaan paikasta, joka kytkeytyy konfliktipaikkaan sosiaalisesti ja poliittisesti (ibid., 151). Internationalismin¹⁴⁹ määritelmän Rothberg lainaa Perry Andersonilta, jonka mukaan historiallisesti internationalismia on voitu soveltaa kaikissa sellaisissa näkemyksissä tai käytännöissä, joissa pyritään kohti kansakuntaa laajempaa yhteisöä, mutta joissa valtioiden nähdään edelleen muodostavan tärkeimmät yksiköt (Anderson 2002, 6; Rothberg 2019, 155). Tulkintani mukaan Lavinian osallistuminen Liikkeeseen on solidaarista ja internationalistista, vaikka *Asuttu nainen* -teoksen kontekstissa internationalismin soveltaminen vaikuttaa ensisilmäyksellä kummalliselta, sillä sen merkitys kytkeytyy usein valtioiden rajat ylittävään solidaarisuuteen¹⁵⁰. Latinan sana *natio* kuitenkin merkitsee alkuperää ja syntymää¹⁵¹, jolloin teoksen – jossa ylitettävät rajat eivät ole valtioiden rajoja vaan luokka- ja identiteettirajoja – kontekstissa Lavinian toiminnan tarkastelu internationalismina on perusteltua.

Se, että Lavinia voi toimia solidaarisesti, vaatii eräänlaista identiteetistä luopumista, jonka teoksessa voi tulkita tapahtuvan vertauskuvallisesti. Lavinia, jonka ”äiti on niin innostunut italialaisista nimistä” (AN, 20)¹⁵², on saanut nimensä Latiumin kuninkaan Latinuksen tyttären mukaan (ks. esim. Ovidius 1997, 457, 461). Hänen sukunimensä on tavallinen espanjankielisessä maailmassa, mutta Faguasissa se kertoo, että ”suku kuuluu vihreisiin” (AN, 193)¹⁵³ eli aristokraattien konservatiiviseen oppositiopuolueeseen. Jo nimi Lavinia Alarcón kertoo sen kantajan olevan tunnettu ja ylhäinen henkilö. Kun Lavinia liittyy Liikkeeseen, hän ottaa peitenimekseen Inés-tätinsä nimen, joka on espanjankielinen muunnos kreikkalaisesta nimestä Hagne, joka tarkoittaa puhtautta ja pyhyttä¹⁵⁴. Inés-nimen valinta *nom de guerreksi* ei tulkintani mukaan ole vain kunnianosoitus hänen rakkaalle tädilleen, vaan myös yritys puhdistautua yhteiskunnallisen asemansa tuomista etuoikeuksista: ”[E]i

todos se fundían, animales de la misma especie. Sus vidas dependían las unas de las otras. Confiaban los unos en los otros, confiaban sus vidas a la sincronía colectiva, a la defensa mutua, al funcionamiento de equipo.” (LMH, 385.)

¹⁴⁹ Rothberg kreditoi kansainvälisen (*international*) Jeremy Benthamin vuonna 1780 keksimäksi käsitteeksi, mutta paikantaa varsinaisen internationalismin (*internationalism*) 1800-luvun puolenvälin aatteeksi, jolloin ensimmäinen internationaali perustettiin. Ensimmäisen internationaalin perustamisesta alkaen erilaiset sosialistiset internationalismit ovat tarjonneet visioita solidaarisuudesta, joka linkittyy vallankumoukselliseen kamppailuun imperialismia ja globaalia kapitalismia vastaan. (Rothberg 2019, 155.)

¹⁵⁰ *inter* = välissä; *nation* = valtio; *al* = suffiksi, jonka avulla substantiiveista tehdään adjektiiveja; *ismi* = suffiksi, jonka avulla substantiivi viittaa käytäntöön, järjestelmään tai doktriiniin. (ks. <https://www.etymonline.com/>)

¹⁵¹ Online Etymology dictionary: <https://www.etymonline.com/search?q=nation> (tarkastettu 12.1.2021)

¹⁵² “Afiación de mi madre a los nombres italianos –” (LMH, 19).

¹⁵³ “familia es verde” (LMH, 160).

¹⁵⁴ ks. esim. <http://etimologias.dechile.net/?Ine.s> (tarkastettu 13.1.2022).

hän voinut olla kokematta yhteiskunnallista taustaansa kuin raskasta kivireppua jota sai raahata mukanaan ja josta hän olisi halunnut vapautua yhdellä riuhtaisulla. Se oli kuin anteeksiantamaton synti” (AN, 370)¹⁵⁵. Lavinia liittyy Liikkeeseen, koska haluaa muuttaa osallisuuttaan. Hän ei enää halua kuulua eriarvoisuudesta hyötyjiin ja etuoikeuksiaan hyväksikäyttäviin. Liikkeeseen liittyminen on eräänlainen puhdistautumisyritys etuoikeuksista, mitä Inés-nimen valinta vahvistaa. Kun Lavinia osallistuu Liikkeen erikoisoperaatioon, häntä aletaan kutsua numerolla Kaksitoista. Taylorin (1989, 525n13) mukaan ihminen on se, joksi häntä kutsutaan. Ihmisellä on siis oltava nimi, jotta häntä voidaan kutsua. Vankeja tästä huolimatta usein osoitetaan numerolla, mikä Taylorin mukaan on yksi epäinhimillistämisen ja identiteetin riisumisen keino. Lavinia ei kuitenkaan koe epäinhimillistyneensä nimensä menetettyään, vaan

hänenstä tuntui että hän oli löytänyt identiteetin, jonka pukisi päälleen ja joka lämmittäisi häntä. Ilman sukunimeä, ilman etunimeä hän oli ainoastaan Kaksitoista. Ilman omaisuutta tai menneisiin aikoihin liittyvää kaihoa. Koskaan hän ei ollut kokenut niin kirkkaasti omaa arvoaan ja merkitystään. (AN, 460–461.)¹⁵⁶

Osin ristiriitaisesti Lavinia saavuttaa kaipaamansa minuuden luopuessaan niistä epiteeteistä, jotka hänen minuuttaan ovat määrittäneet. Hän vapautuu niistä malleista ja odotuksista, joita hänen nimiinsä – itse valittuihin tai osoitettuihin – ja yhteiskunnalliseen asemaan kytkeytyy.

Teoksen loppua kohden Lavinia löytää uusia yhdessä olemisen ja toimimisen tapoja ja onnistuu luopumaan identifioitumistarpeestaan. Hän muuttaa osallisuuttaan sen vastakohtaksi eli vastarinnaksi internationalismin keinoin (vrt. Rothberg 2019, 155). Prosessi, jonka hän osallisena tekijänä käy läpi ensin ymmärtäen osallisuutensa ja tämän jälkeen keksien, miten toimia ja vielä uskaltuen toimia, ei ole yksinkertainen. Sen taustalla vaikuttaa tiedostettuja ja tiedostamattomia kertomuksia, jotka toimivat merkityksenannon malleina ja ohjaavat toiminnan suuntaa. Seuraavaksi tarkastellaan Lavinian tietoisuutta niistä kertomuksista, jotka vaikuttavat hänen kykyynsä nähdä itsensä osana ryhmää.

¹⁵⁵ “no dejaba de sentir su clase como un fardo pesado del que hubiera querido liberarse de una vez por todas. Le parecía una culpa sin perdón –.” (LMH, 308.)

¹⁵⁶ “tuvo la sensación de haber alcanzado una identidad con la cual arrojarse y calentarse. Sin apellido, sin nombre – era tan sólo la «Doce» – sin posesiones. sin nostalgias de tiempos pasados, nunca había tenido una noción tan clara del propio valor e importancia –.” (LMH, 385–386.)

4 Kerronnallinen tietoisuus

Tutkielmani kolmannessa ja viimeisessä käsittelyluvussa pohdin kerronnallisen tietoisuuden roolia *Asuttu nainen* -teoksessa. Kerronnallinen tietoisuus on kolmas kerronnallisen toimijuuden ulottuvuuksista edellisissä luvuissa käsiteltyjen kerronnallisen mielikuvituksen ja kerronnallisen dialogisuuden rinnalla. Sillä tarkoitetaan tietoisuutta elämässä ja yhteiskunnassa vaikuttavista kertomuksista, jotka toimivat merkityksenannon malleina ja jotka konstituoivat ja ehdollistavat ihmisiä (Meretoja 2019, 62). Kertomusten vaikutukselle altistumista ei voi välttää, joten – kuten Meretoja (ibid.) ehdottaa – ”niiden tuominen tietoisien reflektion kohteeksi auttaa ottamaan niihin etäisyyttä ja arvioimaan niitä kriittisesti”.

Edellisissä käsittelyluvuissa on pohdittu, miten Lavinia ratkoo kysymystä siitä, mitä hänen tulisi tehdä ja kenen kanssa hänen tulisi maailmassa toimia. Alasdair MacIntyre (2004, 253) huomauttaa, että vastaus kysymykseen ”Mitä minun tulisi tehdä?” on mielekäs vain, jos ensin vastataan kysymykseen ”[M]illaisiin kertomuksiin kuulun?”. Jo luvussa 2 tarkasteltiin sitä yhteiskunnallista kertomusta, joka vaikuttaa Lavinian merkityksenannon taustalla. Alaluvussa 4.1 paneudun MacIntyren kysymyksen johdattelemana pohtimaan laajemmin, miten eri kertomukset vaikuttavat Laviniaan – tiedostetusti ja tiedostamatta. Alaluvussa 4.2 tarkastelen, miten teoksen aikana eri kertomusten vaikutus Laviniaan muuttuu ja millaisia implikaatioita tällä on hänen kerronnalliseen toimijuuteensa. Lopuksi esitän tulkintani siitä, millaista kertomusta *Asuttu nainen* ehdottaa merkityksenannon malliksi.

4.1 Kerronnallinen tiedostamaton ja tiedostettu

Kertomukset kulttuurisina kerronnallisina käytäntöinä vaikuttavat kerronnalliseen toimijuuteemme usein niin keskeisellä tavalla, ettemme edes huomaa niitä. Kaikista kerronnallisista verkoista, joihin olemme sotkeutuneet, emme koskaan tule tietoiseksi. (Meretoja 2018, 12.) Tietoinen reflektio voi kuitenkin mahdollistaa niiden kriittistä arviointia (ibid., 2019, 62). Lavinian muutokseen vaikuttavat voimat eivät ole läpinäkyviä, vaan hänen muutosprosessiaan on täydennettävä aktiivisella lukemisella (Reid 2010, 63–64). Laviniaan vaikuttava kertomus, josta hän ei pääasiallisesti ole koko teoksen aikana tietoinen, liittyy alkuperäiskansa kuuluneeseen Itzáan, joka kertoo elämäntarinaansa Lavinian kertomuksen rinnalla.

Itzán elämäntarinan valottuessa käy ilmi, että hän soturiystävineen on tehnyt suuria uhrauksia kamppailussa espanjalaisia valloittajia vastaan. Itzá on huolissaan, ovatko heidän uhrauksensa olleet merkityksettömiä: ”[E]hkä kaikki oli turhaa. Kenties kamppailusta ei jää jäljelle edes muistoja!” (AN,

58.)¹⁵⁷ Vaikka Itzán kertoman mukaan espanjalaiset valloittajat tuhosivat alkuperäiskansoista kaiken konkreettisen, ”[e]ikä siitä hävityksestä jäänyt kiveä kiven päälle” (AN, 456)¹⁵⁸, pelko merkityksettömästä menneisyydestä osoittautuu turhaksi. Alkuperäiskansojen kamppailusta on jäänyt jälki: ”Kumisevien rumpujen perintö jää tykyttämään näiden sukupolvien vereen. Ainoastaan se, Yarince, meistä jäi jäljelle: vastarinta.” (AN, 126.)¹⁵⁹

Lavinia ei eksplisiittisesti ole perintönä saadusta vastarinnasta tietoinen, vaan ”takertuu omaan maailmaansa kuin menneisyyttä ei olisi” (AN, 86)¹⁶⁰. Teoksen alussa hän näyttäytyy modernina yksilönä, jonka minuuus on menneisyydestä irrallinen. Hän ei tunnista, miten oma elämä versoo niiden yhteisöjen tarinoista, joihin hänen oma identiteettinsä kytkeytyy, vaan kuvittelee itse valitsevansa minuutensa. (Vrt. MacIntyre 2004, 259.) Lavinian juurettomuutta korostaa teoksen toistuva puihin¹⁶¹ liittyvä motiivi. Itzán, joka asuttaa appelsiini puuta ja joka muisteltiin kytkeytyy eksplisiittisesti menneeseen, voi konkreettisesti tulkita juurtuneen maahan. Felipen, Sebastianin ja Florin, jotka ”pysyivät lujina paikallaan kuin puut tyynellä säällä” (AN, 125)¹⁶², juurtuneisuus taas on metaforisempaa. Heille kaikille mennyt ja sen tunteminen ovat kuitenkin keskeisiä tulevaisuuden määrittäjiä (vrt. Taylor 1989, 47): ”Lukemalla historiaa täällä Faguasissa asuvien ihmisten kamppailusta, alkaa jokin merkillinen voiman tunne kasvaa sisuksissa ja syntyy valtava halu ja kyky taistella vastaan tätä järjestelmää” (AN, 182)¹⁶³. Laviniaa sen sijaan kuvataan teoksen alussa heittelevän ”levottomana kuin öljyssä lepattava liekki” (AN, 89)¹⁶⁴.

Kun Lavinia juo Itzán asuttaman puun hedelmästä puristettua mehua, Itzá pääsee tarkastelemaan Laviniaa sisältäpäin ja huomaa, että

Lavinia kätkee sisimpäänsä suuria hiljaisia alueita. Laajat seudut hänen mielessään ovat nukuksissa. Sukelsin hänen tämänhetkiseen tajuntaansa ja näin samalla välähdyksiä menneisyydestä. Kahviplantaaseja, savuavia tulivuoria, pulppuavia lähteitä. Kaikki on kääritty kaihon utuisiin liinoin. (AN, 68.)¹⁶⁵

¹⁵⁷ “quizás todo fue en vano. ¡Quizás no queda ya ni el recuerdo de nuestros combates!” (LMH, 49.)

¹⁵⁸ “No dejaban piedra sobre piedra” (LMH, 382).

¹⁵⁹ “Nuestra herencia de tambores batientes ha de continuar latiendo en la sangre de estas generaciones. Es lo único de nosotros, Yarince, que permaneció: la resistencia.” (LMH, 105.)

¹⁶⁰ “Se aferra a su mundo como si el pasado no existiera –” (LMH, 73).

¹⁶¹ Muista puihin liittyvistä tulkinnoista ks. Alcocer 2010, Craft 1997, 163–170.

¹⁶² “con su aire de árboles serenos” (LMH, 104).

¹⁶³ “Se lee la historia de lucha de Faguas y uno siente la energía que se viene acumulando, la capacidad de resistencia.” (LMH, 150.)

¹⁶⁴ “como la mecha en el aceite” (LMH, 76).

¹⁶⁵ “Lavinia guarda grandes espacios de silencio. Su mente tiene amplias regiones dormidas. Me sumergí en su presente y pude sentir visiones de su pasado. Cafetos, volcanes humeantes, manantiales. Envueltos en la densa bruma de la nostalgia.” (LMH, 57.)

Itzán havainnon mukaan Lavinialla on muistoja menneisyydestä, mutta oksymoronisesti nämä muistot ovat unohtuneet, joskaan eivät kadonneet. Muistin syövereihin hautautuneina ne kuitenkin vaikuttavat Laviniaan hänen tiedostamattaan. Itzá on tästä ilmiöstä johtuen teoksen tulkinnoissa nähty usein jonkinlaisena muistamisen metaforana. Walter (1999, 69) ja Lorente-Murphy (2003, 3) tulkitsevat Itzán eläväksi muistiksi, joka yhdistää Lavinian kulttuuriseen kollektiiviseen piilotajuntaan. Englanniksi kirjoittava Walter käyttää käsitettä *collective unconscious*, espanjaksi kirjoittava Lorente-Murphy taas käsitettä *inconsciente colectivo*. Molemmat viittanevat Carl Jungin kollektiivisen piilotajunnan (*kollektives Unbewusstes*) käsitteeseen, vaikkeivat teksteissään eksplikoi käsitteen alkuperää. Beltramo (2015, 21–23, 71) näkee Itzán Maurice Halbwachsian käsittein symboloivan teoksessa kollektiivista muistia. Itzán ja muistamisen teeman yhdistäminen on perusteltua.

Itzán ja Lavinian suhteen voi tulkita eräänlaiseksi vaikutushistoriaksi, jolla tarkoitetaan meihin vaikuttavia historian olosuhteita (Gadamer 2013, 311). Historialliset olosuhteet, kuten aikaisemmat kokemukset, odotukset ja kulttuuri, jossa on kasvanut, vaikuttavat siihen, miten maailmaan suhtaudutaan ja miten uusia kokemuksia tulkitaan (Meretoja 2018, 46). Tällöin olemme aina jo menneisyyden vaikuttamia, eli historialliset olosuhteet, joissa elämme, määrittävät meitä (Gadamer 2013, 311), eikä menneisyydestä vapaata olotilaa ole olemassa. Kyse ei ole biologisesta seikasta, vaan yhteisön osaksi kasvamisesta, missä ei vain omaksuta ympäröivien toisten asenteita, vaan myös heidän maailmansa (Berger & Luckmann 1994, 147, 150). Lavinian tilanteessa kyse ei ole eksplisiittisesti läsnä olleista henkilökohtaisista menneisyyden kokemuksista, vaan vaikutushistoria ulottuu pidemmälle niin kauas menneeseen, ettei hän edes ole siitä tietoinen.

Tulkintani mukaan Laviniaan vaikuttavaa menneisyyttä kuvaa oivallisesti kerronnallisen tiedostamattoman käsite. Mark Freemanin (2012, 345) mukaan kerronnallinen tiedostamaton – pikemminkin kulttuurisena kuin psykoanalyttisena – käsitteenä kuvaa prosessia, jossa yksilön ulkopuoliset lähteet punoutuvat eräänlaiseksi muistiksi¹⁶⁶, joka jää pimentoon. Kyse ei kuitenkaan ole traumaattisten tapahtumien hautaamisesta (ibid., 362). Näin ajateltuna kerronnallinen tiedostamaton kuvaa niitä omaan historiaan kulttuurisesti juurtuneita aspekteja, joista ei itse olla tietoisia (ibid., 346), mutta jotka vaikuttavat siihen, miten maailmaan sitoudutaan (ibid., 351). Freemanin mukaan kerronnallinen tiedostamaton on modernin ihmiskäsityksen perintöä, jossa historialliset ja kulttuuriset identiteetin kiinnepohdat unohdetaan (ibid., 362). MacIntyren (2004, 259) mukaan omien yhteisöjen menneisyyksistä periytyy ”oikeuksia ja velvollisuuksia”, joista muodostuu

¹⁶⁶ Freeman ei näe muistin (*memory*) käsitteen soveltamista ongelmattomana (problemaattisuudesta ks. Freeman 2012, 350–356).

”oma moraalinen lähtökohta”. Lavinian voi ymmärtää perineen Itzáltä ja laajemmin ajateltuna espanjalaisia valloittajia vastaan kamppailuilta alkuperäiskansoilta kyvyn ja halun vastarintaan. Vastarinta toimii siis Lavinian moraalisena lähtökohtana, vaikkei hän teoksen alussa ole siitä tietoinen. Tällöin voidaan puhua traditiosta, joka on aina osa ihmistä ja toimii tietona, vaikkei sitä usein sellaiseksi tunnusteta (Gadamer 2013, 294).

Teoksessa jää epäselväksi, kuinka tietoiseksi Lavinia unohtuneesta menneisyydestä lopulta tulee. Lavinian ei kerrota saavan yhtenäistä selostusta alkuperäiskansojen kamppailusta, sillä kun Itzá minäkerronnassaan valaisee mennyttä, sanat on osoitettu lukijalle, ei Lavinialle. Näin teoksen kertojarakenne korostaa kerronnallista tiedostamatonta, sillä Itzán minäkerronta näyttää lukijalle, mitä Lavinia ei tiedä, mutta mikä häneen vaikuttaa. Lavinia saa välähdyksiä menneestä, joista lukija on kuitenkin Laviniaa tietoisempi. Kun Lavinia päätyy työssään piirtämään ”tuliaseita, pistooleja, kiväärejä ja miten outoa, että hän oli piirrellyt myös vanhanaikaisia hakapysyjä ja lukemattomia jännitetyjä ja tyylieltyjä jousipysyjä ja nuolia” (AN, 287–288)¹⁶⁷, lukijalle on ilmeistä, että kyse on alkuperäiskansojen aseistuksesta. Kun Lavinia epähuomioissa mainitsee Florille Yarincen, Itzán rakastajan ja soturikumppanin, nimen, Lavinia on hämmästynyt, vaikka lukija jo tuntee Yarincen:

Mistä minä tiedän kuka Yarince on. Tai mistäs minä sellaista sain päähäni. – –.

Ehkä olet sattunut kuulemaan siitä [Yarincen elämäntarinasta] ja nimi jäi mieleen. Joskus niin käy. Siitä ilmiöstä käytetään omaa lääketieteellistä nimeä, paramnesia, tiedostamaton muisti. (AN, 297.)¹⁶⁸

Teknisesti paramnesia tarkoittaa muistiharhaa, mutta näkemykseni mukaan kyse ei ole harhasta, sillä teoksen kontekstissa Yarincen elämäntarina on totta. Traditio, jossa Yarincen tarina elää, on osa Laviniaa ja lukija tutustuu siihen teoksen kuluessa. Näin ollen kyse on pikemminkin ”tiedostamatta säilytetystä” (*que se guarda inconscientemente*, LMH, 247), kuten espanjankielisessä alkuperäistekstissä paramnesiaa kuvataan. Itzá opettaessaan lukijaa toimii kollektiivisesti unohdetun kertaajana. Hän ei kuitenkaan ole vain menneisyyden symboli tai Laviniaa vahvistava funktionaalinen hahmo – kuten Barbas-Rhoden (2003, 66) ehdottaa – vaikka hänen läsnäolonsa teoksessa korostaakin menneisyyden jaettua ja vaikuttavaa luonnetta.

Meretojan (2018, 94) mukaan tutustumalla menneisyyden kertomuksiin voimme kasvattaa kerronnallista tietoisuuttamme, sillä kun tiedämme, mihin menneisyys meitä ohjaa, voimme

¹⁶⁷ “armas de fuego, pistolas, rifles y qué extraño, había dibujado arcabuces antiguos, y tensos, estilizados, incontables arcos y flechas” (LMH, 240).

¹⁶⁸ No sé quién es Yarince. No sé de donde me salió... – –. Tal vez lo oíste en alguna parte y se te quedó grabado el nombre. Eso pasa a veces. Hay un término médico, incluso: «paramnesia» ... Lo que se guarda inconscientemente – –”. (LMH, 247.)

suhtautua sen osoittamaan suuntaan kriittisesti ja hallitsevien kertomusten seuraamisen sijaan muovata niitä haluamaamme suuntaan ja jopa luoda omia kertomuksiamme. Lavinian kohdalla näin ei kuitenkaan käy, vaan menneisyys ikään kuin pitää häntä otteessaan, eikä aina tarjoa hänelle tilaa tehdä itse omia päätöksiään. Kun Lavinia on jo liittynyt Liikkeeseen, hän saa tehtäväkseen ”liikkua Klubin elitistisissä piireissä. – –. Noista piireistä hän saattoi hankkia Liikkeelle arvokasta tietoa.” (AN, 218.)¹⁶⁹ Kulissia ylläpitääkseen Lavinia ei saa osallistua erään murhatun lääkärin hautajaiskulkueeseen, joka myös toimii hallituksenvastaisena mielenilmauksena. Lavinia seuraa kulkuetta televisiosta Saran ja Adrianin luona, mutta ”tunsi pakonomaista tarvetta päästä pois sieltä” (AN, 249)¹⁷⁰. Lavinia tunnistaa, että ”[h]änen pitäisi rauhoittua. Mutta ei hän kyennyt. Ei voinut enää jäädä tähän taloon. Oli päästävä ulos.” (AN, 249.)¹⁷¹ Kun Adrian kysyy miksi, Lavinia ”ei osannut vastata” (AN, 249)¹⁷². Lavinian pakonomaisten tarpeiden syyksi paljastuu Itzá, joka ei myöskään osaa vastata itselleen esittämäänsä kysymykseen: ”Miksi työnsin häntä? Mikä sai minut vetämään häntä ulos, sinne mistä kuuluu taistelun ääniä? En tiedä sitä itsekään.” (AN, 250.)¹⁷³ Reid (2010, 71) ehdottaa, että Itzán motivaationa usuttaa Laviniaa aseellisen kamppailun pariin on tämän pyrkimys saada Lavinia jatkamaan omaa kamppailuaan. Vaikka allekirjoitan Reidin näkemyksen Itzán motivaatiosta, on näkemykseni mukaan tämä kohtausta tulkittava metaforisemmin, jolloin Itzán haltuun ottava toimintatapa pikemminkin näyttää, kuinka historian kynsissä Lavinia on.

Kuten mahdollisen taju, myöskään tietoisuus itseän vaikuttavista kulttuurisista käytännöistä ja kertomuksista ei ole joko-tai-ominaisuus, vaan tietoisuus niistä voi vaihdella (Meretoja 2018, 90). Pääasiallisesti kulttuuriset kerronnalliset käytännöt ja tarinat vaikuttavat tiedostamattamme, sillä olemme heikosti tietoisia erilaisista kerronnallisista perinteistä, jotka meihin vaikuttavat (ibid., 18). Meillä on kuitenkin aina jonkinlaista kerronnallista ymmärrystä elämästämme (ibid., 99). Siinä missä menneisyys kuuluu niihin kertomuksiin, joista Lavinia ei ole tietoinen, hänen yhteiskuntaluokkansa käytänteiden ja erilaisten tarinoiden vaikutuksen Lavinia tuntee paremmin.

Luvussa 2.1 tarkasteltiin kertomusta, joka määrittää Lavinian yhteiskuntaluokan naisten toimijuutta. Lavinian kerronnallinen toimijuus ei kuitenkaan määrity vain aiemmissa luvuissa läpi käydyn patriarkaalisen naisten toimijuutta kapeasti määrittävän kertomuksen mukaan. Taustalla vaikuttavat myös hänen yhteiskuntaluokkansa käytänteet, joissa ”lapset jo pieninä kokivat itsensä

¹⁶⁹ “los círculos estirados del club. – –. En estos círculos, podía obtener información valiosa para el Movimiento.” (LMH, 183.)

¹⁷⁰ “sentía la necesidad de irse de allí” (LMH, 207).

¹⁷¹ “Calmarse. Pero no podía. No podía seguir allí. Tenía que salir de allí.” (LMH, 207).

¹⁷² “No podía responder” (LMH, 207).

¹⁷³ “¿Por qué la empujé? ¿Qué me llevó a impulsarla hacia afuera, allí donde se escuchaban sonidos de batalla? Ni yo misma lo sé.” (LMH, 208.)

maailmanvaltiaiksi” (AN, 41)¹⁷⁴. ”Meidät kaikki [yläluokan lapset] on kasvatettu tuntemaan itsemme maailman navaksi, jonka ympärillä pyörii koko universumi” (AN, 279)¹⁷⁵. Lavinia on tietoinen yhteiskuntaluokkansa tavasta nähdä itsensä ja sen vaikutuksen minäkuvaan: ”[K]enties hän yhä tiedostamattaan vaali minänsä syviin sopukoihin juurrutettua käsitystä, että hänen tapaisensa olennot nauttivat maailmassa jotain erityistä suojelua; vankila ja kuolema eivät olleet heitä varten. Siinäkin suhteessa hän tunsi olevansa etuoikeutettu.” (AN, 381)¹⁷⁶ Siinä missä Lavinian taloudenhoitaja Lucrecia ei uskalla osallistua vallankumoukselliseen toimintaan, koska pelkää tulevansa tapetuksi, Lavinia – jopa virheellisesti – kerronnallisine käytäntöineen kuvittelee, etteivät tällaiset säännöt koske häntä.

Kulttuuristen kerronnallisten käytäntöjen ohella erilaisten tarinoiden tulkinnat vaikuttavat siihen, miten elämää ymmärretään ja miten eri tilanteissa toimitaan (Meretoja 2018, 99). Lavinian yhteiskuntaluokan kasvatuskäytänteiden rinnalla ja niiden individualistista tendenssiä vahvistaen Lavinia on ”saanut vaikutteita lapsuuden satujen sankareilta” (AN, 150)¹⁷⁷. ”Hän muisti jo kauan ihailleensa sankaruutta. Se oli kai lähtöisin Jules Vernen kirjoista.” (AN, 115.)¹⁷⁸ Hänen maailmantulkintansa taustalla vaikuttavat erilaiset sankaritarinat ja -hahmot Jeesuksesta Don Quijoteen ja Latinalaisen Amerikan kenties tunnetuimpaan vallankumoustaistelijaan Ernesto ”Che” Guevaraan (1928–1967), joka on tosielämässä saanut lähes myyttisen sankarin maineen (Anderson 2004, 11). Sankaritarinoiden¹⁷⁹ värittäämä ”[m]ielikuvitus loihti heistä [Liikkeen jäsenistä] hehkuvasilmäisiä taistelijoita” (AN, 114)¹⁸⁰, mutta Lavinia tunnistaa, että kyse on pikemminkin mielikuvituksen puutteesta, sillä hän kuvitelmissaan vain toistaa ”[n]aurettavan kaavamaisia, elokuvista opittuja käsityksiä” (AN, 114)¹⁸¹.

Kaavamaiset ja elokuvista opitut kerronnalliset mallit toimivat uuden horisontin avaajana Lavinialle. Sankaritarinoista omaksuttu malli mahdollistaa Liikkeessä toimimisen kuvittelun: ”[O]li jännittävää kuvitella olevansa sissitarinoiden ”toveri”, joka liikuskelii maanalaisen vastarintaliikkeen verkostoissa, kuin jonkin romaanin romanttinen sankaritar” (AN, 150)¹⁸². Vaikka hän ei ensin voi

¹⁷⁴ ”la educaron como dueña del mundo” (LMH, 35).

¹⁷⁵ ”Todos nosotros fuimos criados para pensarnos el centro del mundo, el principio del universo” (LMH, 231).

¹⁷⁶ ”quizás, pensó, aún gozaba de la noción inconsciente, brotada desde infancia, de que los seres como ella gozaban de una protección especial en el mundo; no les correspondía la cárcel, ni la muerte. Privilegios, otra vez, se dijo.” (LMH, 317.)

¹⁷⁷ ”resabio de una infancia demasiado aglomerada de lecturas heroicas” (LMH, 125).

¹⁷⁸ ”Recordó su vieja admiración por las hazañas heroicas, nacida de los libros de Julio Verne” (LMH, 97).

¹⁷⁹ *Asuttu nainen* sankarikertomuksena ks. Suárez Velázquez 2009 ja Zvarová 2012.

¹⁸⁰ ”imaginación la que los dotaba de miradas penetrantes” (LMH, 96).

¹⁸¹ ”Ridículos, clichés del cine – –” (LMH, 96).

¹⁸² ”Era lógico que le atrayera la idea de imaginarse «compañera», verse envuelta en conspiraciones, heroína romántica de alguna novela – –” (LMH, 125).

tulkita itseään osaksi vallankumouksellista toimintaa, hän voi ja haluaa kuvitella itsensä sankariksi. Kuvittelun myötä mahdoton alkaa muuttua mahdolliseksi, joskin ensi alkuun varauksellisesti: ”Hänen pitäisi varoa, hän mietti. – – Hänen ei pitäisi saada päähänsä leikkiä ajatuksella olla yksi heistä.” (AN, 116.)¹⁸³ Lisäksi hän tiedostaa, että ”romantisoidut ajatukset kieltämättä kiehtoivat häntä” (AN, 149)¹⁸⁴. Hänellä on myös kykyä tunnistaa tarinoiden antamien mallien vaikutus omaan toimintaansa: ”Pettikö hän kenties itseään? Oliko hän muovaamassa itselleen jonkun typerän romaanin sankarittaren roolia.” (AN, 258.)¹⁸⁵ Sankarikertomusten kultivoima kyky kuvitella itsensä sankariksi lopulta toimii Lavinialle tärkeänä väylänä kerronnallisen toimijuuden muutokseen, mikä taas mahdollistaa hänelle liittymisen Liikkeeseen.

Liikkeeseen liittyttyään Lavinia ajattelee, ettei tiedä, ”[m]iten elämä nyt muuttuisi? Mitä nyt tapahtuisi? Sitä oli vaikea kuvitella etukäteen” (AN, 176)¹⁸⁶. Hänellä on kuitenkin ennakkoodotuksia: ”Hän oli luullut, että toiminta Liikkeessä olisi muuttanut koko elämän” (AN, 202)¹⁸⁷. Meillä on aina jonkinlaista kerronnallista ymmärrystä elämästäme. Kun toimimme, lähes aina jo vähintään tiedostamatta tulkitsemme kulttuurisia kerronnallisia malleja, jotka määrittävät sitä, miten ymmärrämme elämääme. (Meretoja 2018, 99.) Tulkitsemiimme kertomuksiin ei kuitenkaan ole sisäänkirjoitettuna eettisesti arvokkaita itsereflektion työkaluja, vaan kertomukset voivat myös haitata itseymmärrystä (ibid., 106). Lavinian tapauksessa samat kertomukset toimivat sekä kerronnallista toimijuutta laajentavasti että rajoittavasti. Yhtäältä sankarikertomukset mahdollistavat hänelle toiminnan Liikkeessä, mutta käsitys päämäärätietoisesta yksilötoimijasta vahvistaa Lavinian lapsuudessa omaksumaa yksilökeskeistä käsitystä itsestään. Koska Lavinia on kutonut sankaruushaaveet osaksi elämäänsä, hän joutuu pettymään, kun Liikkeessä toimiminen ei tunnukaan ”suurelta seikkailulta” (AN, 375)¹⁸⁸:

[A]siat tuntuivat menevän päälle. Häntä käskettiin käyttämään hyödyksi asemaansa, hankkimaan arkkitehtina tietoja Velan perheestä, palaamaan entisiin ympyröihinsä, osallistumaan tanssiaisiiin eikä hän edes saanut osallistua [murhatun lääkärin] surukulkueeseen. Koskaan hän ei olisi odottanut tällaista. Ei hän koskaan kuvitellut, että Liikkeessä toimiminen oli tällaista. Hän ilmeisesti palveli Liikettä olemalla vain se mikä oli. (AN, 245.)¹⁸⁹

¹⁸³ “Debía tener cuidado, pensó. – –. No se le ocurriera acariciar la idea de ser uno de ellos.” (LMH, 97.)

¹⁸⁴ “no podía dejar que el romanticismo la envolviera” (LMH, 125).

¹⁸⁵ “¿Se estaría engañando?; pensó. ¿Estaría creando para sí misma una pose de heroína de novela tan estúpida – –?” (LMH, 215.)

¹⁸⁶ “¿Cómo cambiaría su vida ahora?, se preguntaba, ¿qué sucedería? Era tan difícil imaginarlo.” (LMH, 146.)

¹⁸⁷ “su «trabajo» en el Movimiento, lo que pensó le cambiaría la existencia – –” (LMH, 170).

¹⁸⁸ “una gran aventura” (LMH, 312).

¹⁸⁹ “las cosas parecían funcionar al revés. Le ordenaban usar su posición sacar información, como arquitecta, de las Vela; volver a los círculos habituales, asistir al baile, no participar en la marcha. Nunca lo hubiera esperado. Nunca lo imaginó así. Aparentemente, para lo único que iba a servirle al Movimiento era para ser quien era.” (LMH, 204.)

Vaikka Liikkeen eli vallankumouksen päämääränä on muuttaa koko elämä ja työtä tehdään ”toisenlaisia elinmahdollisuuksia” (AN, 172)¹⁹⁰ varten, ei kyseessä ole ”mikään terapiajärjestö” (AN, 140)¹⁹¹, joka tuo elämään uudenlaista sisältöä tai mahdollisuuksia sankarina loistamiseen.

Vaikka kertomuksia ja kerronnallisia käytäntöjä, joihin oma elämän kytkeytyy, ei aina tunnista, *Asuttu nainen* esittää, että modernin ja itsenäisen sankarin sijaan olemme vahvasti sidottuina menneeseen ja niihin kertomuserinteisiin, joiden lomassa kasvamme ja elämme. Kertomusmallit eivät ole vakioita, vaan niihin vaikuttaa oma yhteiskunnallisen asema. Teos ehdottaa, että tietoisuutemme ja ymmärryksemme meihin vaikuttavista kertomuksista vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millaisia ihmisiä olemme ja millaisia valintoja elämässämme teemme. Ei siis ole lainkaan yhdentekevää, millaisista kertomuksista oman elämän kertomusten verkko kutoutuu.

4.2 Kohti uutta kertomusta

Tarinat, joita tiedostamatta toistamme ja jotka olemme kutoneet osaksi elämäämme, vaikuttavat siihen, millaisia ihmisiä olemme (Meretoja 2018, 99). Kaikki kertomusmallit ovat syntyneet tietyissä historiallisissa tilanteissa ja tiettyjen konventioiden määrittämänä, mikä ohjaa omaa tarinankerrontaamme. Täysin itseohjattu elämä ja itsekirjoitettu elämäntarina ei MacIntyren (2004, 250–501) ja Meretojan (2018, 71) mukaan ole edes mahdollinen. Arendt (2017, 189), joka vaikuttaa Meretojan ajattelun taustalla, ei näe minkäänlaista kirjoittajuutta oman elämän suhteen, sillä ”kukaan ei ole oman tarinansa kirjoittaja”. MacIntyre (2004, 251) ja Meretoja (2018, 71) sen sijaan esittävät, että olemme oman elämämme kanss kirjoittajia (*co-authors*). MacIntyren (2004, 251) mukaan ”[t]ulemme näyttämölle, jota emme ole itse suunnitelleet ja löydämme itsemme osana juonta, jota emme ole muotoilleet”. Tällä valmiilla näyttämöllä meillä on jonkinlaista toimijuutta ja autonomiaa, sillä Meretojan (2018, 71) mukaan valmiista rakenteista huolimatta voimme osallistua suunnittelemaan elämäämme ja vaikuttaa siihen, mihin suuntaan se kulkee, vaikka suunnitelmamme harvoin, jos koskaan toteutuvat sellaisenaan.

Asuttu nainen -teoksessa Itzán läsnäolo teoksessa tuo kanss kirjoittajuuden lukijalle näkyväksi: vain muutama sivu sen jälkeen, kun Lavinia, joka pitkän suunnanetsimisen jälkeen kokee, että ”hän oli ottanut komennon elämänsä kulusta omiin käsiinsä” (AN, 280)¹⁹², löytää itsensä piirtämässä jousipyssyjä, kuten luvussa 4.1 kuvattiin, mikä kyseenalaistaa Lavinian autonomisen kyvyn ”viedä

¹⁹⁰ “las posibilidades” (LMH, 143).

¹⁹¹ “un grupo de «terapia psicológica»” (LMH, 117).

¹⁹² “había tomado el mando de las horas” (LMH, 232).

eteempäin omaa elämäänsä” (AN, 222–223)¹⁹³. Teoksessa Lavinian autonomialle ei aseta ehtoja vain Itzá tai maailmassa olemisen realiteetit, vaan myös Liikkeen voi nähdä rajoittavan Lavinian mahdollisuuksia määrätä omasta elämästään. Liikkeeseen liittymisen jälkeen hän ei enää itse päättää, minne mennä ja mitä tehdä, vaan kaikelle täytyy saada hyväksyntä Liikkeeltä, joka sanelee, miten hänen tulee toimia. Niin auktoritatiiviselta kuin se kuulostaakin, ”Liike on kaikki kaikessa ja muu on toisarvoista” (AN, 355)¹⁹⁴. Vaikka kerronnallinen toimijuus liittyy siihen, millainen kyky meillä on päättää omasta elämästämme (Meretoja 2019, 65), vahva kerronnallinen toimijuus ei kuitenkaan tarkoita, että itse autonomisesti päättäisi kaikista oman elämän seikoista. Kun itse valitsemme palvella toista, emme menetä toimijuuttamme, varsinkaan silloin, jos lähestymme aihetta Emmanuel Levinasin ajattelun valossa.

Levinasin (1996, 79) mukaan konventionaalisesti vastuu koskee omia tekoja. Levinas (ibid., 81) kuitenkin ulottaa ajattelussaan vastuullisuuden toiseen, jolloin ollaan vastuullisia ”toisen puolesta”. Toiseen liittyy vastuu, joka ei kulje käsi kädessä vapauden kanssa, vaan vastuu toisesta on totaalista: ”Olen vastuussa *toisesta* odottamatta vastavuoroisuutta, vaikka se maksaisi minulle henkeni”, Levinas (ibid, 80) toteaa (kursiivi alkuperäinen). Lavinian suhde Liikkeeseen ei ole tasa-arvoinen: Levinasin (ibid.) sanoin ”suhde on epäsymmetrinen”. Epäsymmetrisyyttä ei kuitenkaan ole määrä purkaa, vaan integroida osaksi olemisen tapaa, jossa ”lukemattomat velvollisuudet, niukat oikeudet – – määrittävät uuden ihmisen” (AN, 148)¹⁹⁵.

Niin Liikkeen kuin Levinasinkin tapa ajatella ihmisenä olemista yhteisössä eroaa ratkaisevasti modernin, maailmasta ja menneisyydestä irrallisen yksilön vakiokertomuksesta. Tästä syystä Lavinian on teoksen alkupuolella vaikea ymmärtää Felipen sitoutumista Liikkeeseen: ”[M]inusta kun ihmiset eivät ole luonnostaan niin jaloja. Miten sinä tosiaan voit omistautua niin epäitsekkäästi vain sille teidän taistelulle? Etkö ikinä ajattele omaa elämää?” (AN, 182.)¹⁹⁶ Lavinian ajattelussa poliittinen toiminta ja henkilökohtainen elämä ovat vielä erillisiä, vaikka hänen osallisuutensa ei päätykään kotioven sulkeuduttua. Vaikka teos ei eksplisiittisesti näytä Lavinian reflektiota, hänen ajattelussaan tapahtuu muutos individualistisesta kollektiiviseen, jolloin poliittinen toiminta ja henkilökohtainen elämä yhdistyvät.

¹⁹³ “conducir la propia vida” (LMH, 186).

¹⁹⁴ “el Movimiento es primero y todo lo demás es secundario...” (LMH, 296).

¹⁹⁵ “los incontables deberes, los reducidos derechos – – estatutos de un hombre nuevo” (LMH, 124).

¹⁹⁶ “para mí que la naturaleza de los seres humanos no es tan generosa. ¿Cómo es que podés entregarte tan desinteresadamente a la lucha? ¿Nunca pensás en vos mismo? (LMH, 150.)

Vielä teoksen alussa Lavinia on vahvasti moderni yksilö. Hän ei ajattele maailmasta laaja-alaisesti, vaan on Taylorin (1995, 36) sanoin keskittynyt ”vain omaan yksilölliseen elämäänsä”. Taylor (1995, 35) näkee, että modernilla ajalla elämästä katoaa sankarillinen ulottuvuus, jolloin maailmassa ei ole intohimoa eikä yleviä päämääriä. Tällaisen intohimottoman elämän saksalainen kirjailija Herman Hesse (1877–1962) kytkee romaanissaan *Arosusi (Der Steppenwolf, 1927)* porvarillisuuteen:

Kokonaisesti voi ihminen elää vain oman minänsä uhraamalla. Porvari ei nyt kuitenkaan arvosta mitään niin suuresti kuin omaa minäänsä (tässä tapauksessa tosin minän surkastumaa). Intensiivisyyden kustannuksella hän siis saavuttaa olemassaololleen kestävän takeen ja varmuuden; – – vapauden sijasta mukavuuden; tuhoavan palon sijasta miellyttävän lämmön. (Hesse 1952, 70.)

Tulkintani mukaan Hessen kirjoitus resonoi sen kuvauksen kanssa, joka Laviniasta teoksen alussa annetaan. Teoksen alussa Lavinia ei ole valmis uhraamaan minäänsä. Hän on varma, että Liikkeeseen kuuluvat ”tapettaisiin, eikä hän halunnut kuolla” (AN, 84)¹⁹⁷. Hänen elämänsä ja vapautensa on pintapuolista, mutta hänen olemassaolonsa on taattua. Taylor (1995, 36) kirjoittaa, että ”individualismin pimeä puoli on itsekeskeisyys, joka sekä latistaa että kaventaa elämäämme, köyhentää sen merkityssisältöä ja tekee meidät piittaamattomiksi muista ihmisistä ja yhteiskunnasta”. Näin on tapahtunut myös Lavinialle, jonka elämä on niin mukavaa, että ”oli niin helppo unohtaa suuren enemmistön hätä ja toiveet. Täällä kotona tyynyjen, kukkien ja musiikin keskellä oli helppo unohtaa. Tai diskossa kavereiden kanssa. Felipen kanssa sängyssä. Aamuisin hyvin ilmastoidussa toimistossa.” (AN, 149.)¹⁹⁸ Lavinia ei ole täysin piittaamaton muista ihmisistä, mutta hän on ulkoistanut näiden ongelmat.

Teoksen loppua kohden kuva ”huolettomasta työstä, joka vielä muutama kuukausi sitten [hän] oli ollut” (AN, 165)¹⁹⁹ kuitenkin muuttuu. Lavinia alkaa nähdä elämässään muutakin kuin mukavuuden ja elämän, jossa ”[k]aikki oli suunniteltu valmiiksi” (AN, 248)²⁰⁰. Enää ”hän ei nähnyt tulevaisuutta edessään yhtä varmana kuin Sara” (AN, 341)²⁰¹, joka teoksessa näyttäytyy periporvarillisena hahmona. Kun modernilla yksilöllä ei ole ”mitään henkensä antamisen arvoista” (Taylor 1995, 35), Lavinia löytää teoksessa ”[k]aiken tämän kauneuden [jonka] puolesta kannatti hyvinkin kuolla” (AN, 415)²⁰². Lavinian oivalluksessa on oma sankarillinen vivahteensa. Siinä, missä Lavinian suhde

¹⁹⁷ “seguirían matando y ella no quería morir” (LMH, 70).

¹⁹⁸ “uno se podía olvidar de las angustias y esperanzas de la mayoría, pensó. Aquí en su casa, con los cojines, las plantas, la música; en la discoteca con los amigos; en la cama con Felipe; mañana en la oficina de aire acondicionado.” (LMH, 125.)

¹⁹⁹ “la figura de muchacha despreocupada que había sido ella hasta hacía pocos meses –” (LMH, 136).

²⁰⁰ “Todo estaba diseñado –” (LMH, 207).

²⁰¹ “la imposibilidad de visualizar su futuro con la seguridad de Sara” (LMH, 283).

²⁰² “Bien valía la pena morir por esa belleza –” (LMH, 347).

mukavuudenhaluiseen modernin yksilön kertomukseen muuttuu, sankarikertomukset kuuluvat niihin kertomuksiin, jotka pysyvät osana hänen merkityksenannon malliaan.

Esimerkki Lavinian sankaruuspyrkimyksistä saadaan pian sen jälkeen, kun Lavinia on tehnyt päätöksensä liittyä Liikkeeseen ja saa töissä tehtäväkseen piirtää armeijan pääesikunnan päällikölle, kenraali Velalle, uuden talon. Lavinia haluaa ”protestoida kieltäytymällä ottamasta tehtävää vastaan” (AN, 195)²⁰³. ”Aiemmin hän olisi tuntenut olonsa ristiriitaiseksi pelkästään ammatillisessa mielessä [taloon liittyvien mauttomien toiveiden takia]. Mutta nyt hän oli liittynyt Liikkeeseen. Oli syytä kysyä, eikö juuri tässä tarjoutunut sopiva tilaisuus käytännössä osoittaa todeksi vasta tiedostetut totuudet.” (AN, 192.)²⁰⁴ Hän kuvittelee, miltä hänestä tuntuisi, kun hän ilmoittaisi kieltäytymisestään:

Hän nauttisi astuessaan Julianin toimistoon ja ilmoittaessaan ettei ollut valmis piirtämään Velan taloa. Hän kuvitteli miten toiset arkkitehdit ja piirtäjät reagoisivat. Tieto kulkisi huhuna läpi toimiston. Nuoret työntekijät, jotka keskenään supisivat ja kritisoivat hallitusta eivätkä uskaltaneet asettua avoimesti vastustamaan korruptiota, hallituksen järjettömiä vaatimuksia, saisivat huomata että tiet kapinaan oli tässäkin toimistossa aukaistu. (AN, 195.)²⁰⁵

Haaveissaan Lavinia näkee itsensä joukkojen johtajana, vallankumouksen esitaistelijana, lähes myyttisenä sankarina, joka poikkeaa ominaisuuksiltaan muista ihmisistä epätavallisella rohkeudellaan, minkä vuoksi hän pystyy selvittämään sellaisen ongelmatilanteen, mihin muut eivät kykene (vrt. Tarasti 1998, 83). Hän ei ajattele, miten hänen toimintansa hyödyttäisi vallankumousta, vaan keskittyy kuvittelemaan itseään sankarinviitassa, jonka hän on ajatellut voivansa ripustaa hartioilleen Liikkeeseen liittymisen jälkeen.

Lavinian sankaruushaaveissa on jotakin eepistä, vaikka samaan aikaan hänellä on vielä piirteitä modernista yksilöstä, joka ei ole kiinnittynyt menneisyyteensä eikä yhteisönsä, kuten luvussa 4.1 esitin. Georg Lukácsin (2006, 66) mukaan eepos kuvaa kollektiivista maailmaa, jossa sankarit eivät ole autonomisia yksilösubjekteja, vaan oman yhteisönsä puolesta taistelevia sankareita. Lavinia tuntuu haluavan soveltaa eepoksen maailman sankarikäsitystä modernissa romaanin maailmassa, mutta ei ymmärrä, että näiden kahden maailman käsitys ihmisenä olemisesta eroaa ratkaisevasti (eepoksen maailmasta ks. Lukács 2006, 56–69; Bahtin 1981, 3–40). Lavinia, joka näkee Liikkeen

²⁰³ “protestar, negándose a realizar el trabajo” (LMH, 162).

²⁰⁴ “En otro tiempo no habría sentido más conflicto que meramente profesional. Ahora con su ingreso al Movimiento, se preguntó si no sería ésta la ocasión para llevar a cabo su primera demostración de conciencia recién adquirida.” (LMH, 159).

²⁰⁵ “Le produciría satisfacción entrar en la oficina de Julián y decirle que no estaba dispuesta a diseñar la casa. Imaginé la reacción de los otros arquitectos, los dibujantes, el rumor corriéndose por la oficina. Los jóvenes que criticaban veladamente al gobierno, sin atreverse a confrontar corrupciones o demandas irracionales, se darían cuenta que el camino de la rebelión estaba abierto.” (LMH, 161.)

jäsenien olevan ”eräänlaisia trooppisten seutujen Don Quijoteja” (AN, 84)²⁰⁶, on sankaruuspyrkimyksissään yhtä vieraassa maailmassa kuin Espanjan aroja samoava Don Quijote (vrt. Kundera 1987, 14).

Liikkeessä, lähinnä Sebastianin äänellä, pyritään purkamaan käsitystä yksilöllisestä sankaruudesta. Liikkeellä on omat sankarinsa, mutta he eivät ole epätavallisen rohkeita poikkeusyksilöitä: ”He kuolivat sankareina – –. Mutta samanlaisia ihmisiä he olivat kuin sinä tai minä” (AN, 110)²⁰⁷. *Asuttu nainen* -teosta *testimonio*-kirjallisuutena tarkastellut Craft huomauttaa, että siinä missä yksilösankari on ylivoimainen ja esimerkillinen – eli sellainen sankari, joka tulkintani mukaan Lavinia haluaisi olla – *testimonio*-kirjallisuudessa sankarit nojautuvat metonymiaan, eli edustavat itsensä sijaan omaa viiteryhmäänsä. *Testimonion* sankarin tarina ei kerro epätyypillisestä superyksilöstä, vaan hänen tarinansa on Craftin mukaan yleistettävissä. (Craft 1997, 21.) Tällaisina sankareina voi ymmärtää Sebastianin kuvailemat Liikkeen jäsenet. Sebastianin näkemys sankaruudesta lähestyy Arendtin (2017, 192) huomiota siitä, että sankaruus ei viittaa yksilösuoritukseen, vaan sankaruutta on jo rohkeus osallistua. Liikkeen sankaruuskäsitys ei ole pyrkimys palata eepoksen maailmaan, johon Lukácsin (2006, 38) mukaan ei enää edes ole paluuta, vaan sankaruuskäsitys on uusi.

Yksilösankaruuden mallit kuitenkin vaikuttavat Lavinian taustalla, ja Sebastianin onkin estettävä Laviniaa toimimasta yksilösankarillisesti:

Sinun on opittava, että tässä asiassa et tee omia suunnitelmia. – –. Ehdotuksesi ovat tervetulleita, mutta komentajien on ensin hyväksyttävä ne. Sinä olet tottunut toimimaan elämässä yksin, mutta nyt sinun on opittava toimimaan ryhmässä ja olemaan kurinalainen. Tarkoitus ei ole typistää aloitekykyäsi, mutta Liikkeen jäsenenä kukaan meistä ei voi touhuta mitä ensimmäiseksi mieleen juolahtaa, vaikka luulisinkin tekevänsä oikein. Jokainen on vain osa rattaasta – –. (AN, 318.)²⁰⁸

Itsensä ajattelu rattaana, osana kokonaisuutta, on Lavinian kaltaiselle yksilölle hänen taustansa ja omaksumiensa kertomusten vuoksi vaikeaa: ”Milloin hän osaisi toimia niin ettei tuntisi maailman olevan yksinomaan hänen?” (AN, 320)²⁰⁹. Vaikka Lavinialla olisi tahtotila ajatella toisin ja hän saavuttaa teoksessa jonkinlaisia kollektiivisia ajattelutapoja, hän ei pääse täysin eroon yksilösankaruushaaveistaan, minkä voi nähdä koituvan myös hänen kohtalokseen.

²⁰⁶ “especies de Quijotes tropicales” (LMH, 70).

²⁰⁷ “Ellos murieron como héroes – – eran personas como vos o como yo.” (LMH, 91).

²⁰⁸ “debes aprender que en este asunto, no te corresponde hacer los planes – –. Tus ideas son bienvenidas, pero tienen que ser aprobadas por los mandos. Estás acostumbrada a actuar sola en la vida y tenés que empezar a aprender a actuar en conjunto y a ser disciplinada. No quiero cortarte la iniciativa, pero el Movimiento no podemos lanzarnos cada uno a hacer lo que se nos ocurra, aunque lo creamos positivo. Uno es parte de un engranaje – –.” (LMH, 263–264.)

²⁰⁹ “¿Cuándo dejaba una de actuar como si el mundo le perteneciera?” (LMH, 265).

Kun Lavinia piirtää Velan taloa, jonka suunnitelmista ja valmistumisesta hän raportoi Liikkeelle, hän aikoo voittaa Velan luottamuksen puolelleen rakentamalla tämän asekokoelmalle seinäpaneelit, joiden taakse jää salatiila: ”Hän oli miettinyt päänsä puhki tutkien – –, miten salainen kamari toimisi. Hän ei ollut kysynyt neuvoa edes [esimieheltään] Julianilta. Tämä oli hänen oma valttikorttinsa. Hihaan piilotettu ässänsä.” (AN, 309.)²¹⁰ Lavinia ei kerro pyörivistä seinäpaneeleista Felipelle tai Sebastianille, eikä Florille asiasta mainitessaan kerro seinäpaneelien taakse kätkeytyvästä salahuoneesta. Kun Felipe kuolee iskun valmisteluissa, Lavinia haluaa ja pääsee osallistumaan Felipen tilalla Velan taloon hyökkävään Kommandoon. Hän kertoo muille pyörivistä seinäpaneeleista, mutta huomaa, ”ettei ollut käsitelty tarkemmin piilossa olevan tilan yksityiskohtia” (AN, 482)²¹¹. Lavinia on siis ainoa, joka tietää Velan voivan piiloutua seinän sisään. Hän itsekin ihmettelee kertomatta jättämistään: ”Miksi? Miksi hänen aivonsa olivat toimineet niin hämärästi, ettei hän ollut käsittänyt miten tärkeää oli paljastaa sellainen talossa oleva piilopaikka?” (AN, 482.)²¹² Lavinian itselleen osoittama kysymys jättää lukijalle tilaa psykologisoida Laviniaa: Onko hän vain inhimillisesti unohtanut? Eikö hän luota Liikkeeseen, vaikka on luvattu, ettei Lavinian vakoilutehtävässä ”tappamisesta ole kyse” (AN, 196)²¹³? Tai haluaako hän kenties pitää itsellään tietoa, jota muilla ei ole? Syy tiedon jakamattomuudelle tarjoaa tilaa erilaisille tulkinnoille, mutta mahdollistaa tarinankuljetuksen niin, että tilanteessa, jossa Liikkeen Kommando pitää Velan tupaantuliaisjuhluvieraita panttivankinaan ja juhlien isäntä on piiloutuneena salaseinän taakse ”odottamassa sopivaa hetkeä tullakseen ulos ja tappaakseen heidät kaikki” (AN, 482)²¹⁴, juuri Lavinia pääsee toimimaan sankarillisesti: ”Hänen täytyi kohdata Vela yksin” (AN, 483)²¹⁵.

Tässä kohdin on syytä huomioida, että Lavinia, joka teoksen alussa ”ei olisi osannut kuvitella, että juuri hänelle voisi tapahtua jotain tällaista” (AN, 84)²¹⁶ ja joka vielä teoksen puolivälissä ”ei millään pystynyt kuvittelemaan itseään laukaisemassa asetta” (AN, 323)²¹⁷, sillä ”ampuminen sinällään oli liian hurjaa jotta sitä todella olisi kyennyt todella kuvittelemaan” (AN, 331)²¹⁸, on nyt valmis ampumaan Kenraali Velan, toisen ihmisen. Vaikka Itzán läsnäolosta johtuen on tulkinnanvaraista, kuka – Itzá vai Lavinia – Velan lopulta tappaa, keskeistä Lavinian kerronnallisen toimijuuden

²¹⁰ “Se había quebrado la cabeza – – tratando de figurarse el funcionamiento de la «cámara secreta». No lo consultó ni siquiera con Julián. Era su carta para ganarse a general. Su as.” (LMH, 256.)

²¹¹ “no había entrado en detalle sobre el espacio oculto.” (LMH, 404.)

²¹² “¿Por qué? ¿Por qué oscuro mecanismo descartó la importancia de revelar la existencia de la madriguera?” (LMH, 404.)

²¹³ “No se trata de eso – –” (LMH, 162.)

²¹⁴ “¡ – – esperando el momento para salir y matarlos a todos!” (LMH, 404.)

²¹⁵ “Debía enfrentar a Vela sola, pensó” (LMH, 405.)

²¹⁶ “Jamás imaginó que le sucedería, a ella precisamente, algo semejante” (LMH, 70.)

²¹⁷ “No lograba imaginarse a sí misma disparando” (LMH, 269.)

²¹⁸ “era demasiado fantástico para imaginárselo” (LMH, 275.)

kannalta on se, että Lavinialla on siihen valmius. Hän on valmis tekemään jotain, mitä hän aiemmin ei edes pystynyt kuvittelemaan. Toisin sanoen Lavinian kerronnallinen toimijuus tekee teoksessa täyskäännöksen.

Täyskäännöksestä huolimatta Lavinia pitäytyy eräänlaisessa vakiokertomuksessa. ”[S]ankarillinen – – itsemurha” (AN, 85)²¹⁹ on yksi niistä asioista, joista Lavinia kritisoi Liikettä jouduttuaan sen kanssa ensi kertaa kasvotusten. Teoksen lopussa hän kuitenkin tekee valinnan, joka johtaa sankarilliseen – jos ei itsemurhaan – itsevalittuun kuolemaan, sillä Lavinia kuolee Velan ampumisen yhteydessä. Näin ollen Lavinia toiminnallaan tiedostamattaan toteuttaa ja vahvistaa sitä sankarillista kertomusta Liikkeessä toimimisesta, jota hän on alusta alkaen kertonut. Hän ei missään vaiheessa ala itse kirjoittaa sitä tarinaa, jonka mukaan elää, vaan siirtyy teoksessa kertomusmallista toiseen.

Barbas-Rhodenin (2003, 68) tulkinnassa teoksen loppukohtaus ehdottaa, että uusi aika Faguasissa voi alkaa, kun vanhan maailman hahmot on raivattu pois tieltä. Hän näkee, että Felipe, Lavinian ja Kommandossa surmansa saaneen yläluokkaisen taustan omaavan Pablon kuolemien johdosta *Asuttu nainen* esittää, että vain sellaiset henkilöhahmot, jotka sopivat uuteen hegemoniseen vallankumouksen kulttuuriin, jäävät eloon. Felipe ei sovi uuteen maailmaan, sillä hän on seksisti ja macho. Lavinia ja Pablo taas ovat yläluokkaisia ja porvarillisia. Vaikka Barbas-Rhoden pehmentää väitettään huomauttamalla, että tosielämässä monia porvaristaustaisia vallankumouksellisia – kuten Gioconda Belli – jäi henkiin ja osallistui vallankumouksen jälkeiseen hallintoon (ibid., 69), en näe hänen väitteensä teoksen ehdottamasta sopimattomien henkilöhahmojen eliminoimisesta pitävän paikkaansa.

Barbas-Rhodenin tulkintaa kyseenalaistaa Kommandoon osallistunut ”René [joka] oli vaaleahipiäinen, jopa kalpea, ja hänenkin kasvopiirteensä olivat sirot. Käytökseltään he [Lavinian kanssa] muistuttivat paljon toisiaan” (AN, 328)²²⁰. Kuvaus antaa ymmärtää, että myös René tulee yläluokasta, jolloin teoksessa tosielämän tavoin uuteen aikaan jää vanhan maailman edustajia. Lisäksi Felipe kuolema on vahinko, jonka kerrotaan johtuneen hänen machosta olemuksestaan: ”Se oli taksikuski, kun minä käskin häntä antamaan autonsa minulle. Luuli minua rosvoksi. Ampui ihan vierestä. Tuli liian myöhään sanotuksi, että olen Liikkeen miehiä. Hermostuin liikaa. En uskonut että sillä olisi asetta. Pieleen meni. Oma typeryyttäni se oli!” (AN, 421.)²²¹ Selitys ehdottaa, että jos

²¹⁹ “un suicidio heroico” (LMH, 71).

²²⁰ “– René era blanco, pálido y delicado. En el comportamiento, se asemejaban todos.” (LMH, 273.)

²²¹ “Fue el taxista cuando le dije que me diera el taxi. Me tomó por ladrón. Disparó a quemarropa. Demasiado tarde le dije que era del Movimiento. Me puse nervioso. No creí que estuviera armado. Fallé. ¡Fue mi propia estupidez!” (LMH, 352.)

Felipe olisi kommunikoinut tilanteessa, hän ei olisi saanut luodista. Felipe olemuksineen ei siis pärjää edes vanhassa maailmassa. Pablón kuolemaa ei teoksessa selitetä, mutta se saa Lavinian kantamaan vastuuta osallisuudestaan: ”Kenenkään muun ei pitänyt ottaa riskiä. Pablito²²² oli kuollut. Kukaan muu ei saanut kuolla.” (AN, 483.)²²³ Lavinian voi ymmärtää näkevän itsellään ja Pablolla suurempaa vastuuta, sillä he ovat yhteiskunnalliseen tilanteeseen enemmän osallisia kuin Liikkeen työväenluokkaiset jäsenet (vrt. Young 2011, 181), ja kuten Rothberg (2019, 37) huomauttaa, osallisuuden haastaminen on ensisijaisesti osallisten tehtävä.

Lavinian kuolemassa on sankarillisia piirteitä, sillä hän on aiemmin ajatellut etuoikeuksiensa olevan kuin ”hänen ja muiden välillä oleva raja, jonka kenties vain sankarillinen kuolema voisi lopullisesti hälventää (AN, 370)²²⁴. Lavinian kuoleman voi tulkita eräänlaiseksi sovituksiksi, mutta se kielii myös sankarikertomusten vahvasta asemasta hänen merkityksenantonsa taustalla. Sen sijaan, että teos ehdottaisi porvarillisuudesta ja seksismistä eli osallisista eroon hankkiutumista osallinen kerrallaan, kuten Barbas-Rhoden näkee, tulkintani mukaan loppukohtausta osoittaa Lavinialla olevan kykyä muuttaa osallisuuttaan, vaikka hän tekeekin sen melko konventionaalisesti.

Lavinian konventionaalinen sankarillinen kuolema peräänkuuluttaa tulkintani mukaan tarvetta laajempaan kerronnallisen toimijuuteen. Laajempi kerronnallinen toimijuus voisi tarjota osallisuuden muuttamiseksi vaihtoehtoisia kertomusmalleja sankarikuolemalle. *Asuttu nainen* ehdottaakin koko ajattelu- ja kertomusperinteen uudistamista: ”Oli tarpeellista hahmottaa käsitteet, joilla tarttua maailmaan aivan uusien otteiden sekä päästä perin pohjin irti jo itsestäänselviksi muuttuneista asenteista – –. [T]uli ymmärtää millainen valhe kätkeytyi tiettyjen maailmalaaajuisten ongelmien sisään – –.” (AN, 172.)²²⁵ Teos vaatii toisenlaisten kertomusten ymmärtämistä, sellaisten, joissa toimivat subjektit ovat vastuullisia ja yhteisöllisiä, sillä ”jo pelkkä olemassaolo täällä maan päällä vaatii meiltä tiettyä vastuuta tulevaisuudesta” (AN, 182)²²⁶.

Asuttu nainen kommentoi konkreettisesti vain vähän sitä, millaisilla uusilla otteilla maailmaan tulee tarttua, mikä on hyvin marxilainen lähestymistapa ja kiinnittää teosta sen syntyhetken yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Uusien otteiden kertomatta jättäminen antaa lukijalle vastuun pohtia, millaisia ovat ne tarinat, joita tulevaisuudessa vaalii ja millaisista kertomuksista luopuu. Meretoja

²²² Pablito on nimen Pablo diminutiivi.

²²³ ”Nadie tenía por qué arriesgarse más que ella. Pablito había muerto. Nadie más debía morir.” (LMH, 405.)

²²⁴ ”una frontera que quizás sólo la muerte heroica podría desvanecer totalmente” (LMH, 308).

²²⁵ ”Era preciso que pudiera manejar los instrumentos – – para aprehender el mundo de otra forma, desentrañar las certezas que desde siempre la habían rodeado, comprender los engaños de ciertas «verdades» universales – –” (LMH, 143).

²²⁶ ”Creo que el mero hecho de existir implica cierta responsabilidad con el futuro, con lo que existirá después que nosotros” (LMH, 151).

(2018, 94) näkee kertomusten voivan kultivoida tajuamme siitä, kuinka toimijat eivät ole vain historiallisesti ehdollistuneita, vaan myös kykeneviä uusiin aloitteisiin. Sen sijaan, että kohtalonomaisesti seuraisimme vain hallitsevia kulttuurisia kertomuksia, toimivina subjekteina olemme kykeneviä muovaamaan olemassa olevia kertomuksia ja tietyin varauksin voimme myös luoda omiamme. Rothbergin (2019, 48) mukaan vastuullisuutemme ei voi perustua liberaaliin keskusteluun syyllisestä tai syyttömästä yksilöstä, vaan meidän tulee pohtia, mitä kollektiivinen toiminta tarkoittaa myös epäsuorasti ja etäältä positiivisten ja negatiivisten implikaatioiden suhteen. Jos tulevaisuuden kertomuksissamme opimme jotakin *Asuttu nainen* -teoksesta, integroimme omaan kerronnalliseen toimijuuteemme kertomuksia vastuullisista, osallisuutensa tunnistavista toimijoista.

5 Päätäntö

Tutkielmani Gioconda Bellin *Asuttu nainen* -teoksesta tarkastelee päähenkilö Lavinian kerronnallisen toimijuuden muutosta. Teoksessa Lavinia – yläluokkainen nainen, jonka projektina teoksen alussa on pyrkiä kyseenalaistamaan yhteiskuntaluokkansa sukupuoliroolit – liittyy aseelliseen vallankumoukseen pyrkivään Liikkeeseen, jonka tavoitteena on diktatuurin kaataminen ja omistussuhteiden muutos. Jotta Lavinia ylipäättään pystyy hyväksymään ajatuksen Liikkeessä toimimisesta, hänen kerronnallinen toimijuutensa vaatii radikaalin muutoksen. Tutkielmassani olen kytkenyt kerronnallisen toimijuuden – sen millaisten kertomusten mukaan eletään ja toimitaan – teoriaan osallisesta tekijästä, eli siihen, miten oma toiminta maailmassa osallistuu usein välillisesti ja tiedostamatta sortavien ja riistävien rakenteiden ja käytäntöjen ylläpitämiseen. Teoksessa kerronnallinen toimijuus ja sen ulottuvuudet – kerronnallinen mielikuvitus, kerronnallinen dialogisuus ja kerronnallinen tietoisuus – asettuvat osallisen tekijyyden kanssa dialogiseen suhteeseen.

Tulkintani mukaan Lavinian ymmärrys omasta osallisuudestaan johtaa muutokseen hänen kerronnallisessa toimijuudessaan. Keskeistä kuitenkin on, ettei osallisuuden ymmärtäminen yksin riitä muuttamaan Lavinian kerronnallista toimijuutta. Muutos on prosessuaalinen ja siihen vaikuttavat toiset henkilöhahmot ja heidän jakamansa tarinat, jotka tarjoavat Lavinialle erilaisia vaihtoehtoja, mihin suuntaan tämä voisi alkaa elämäänsä elää. Myös erilaiset kulttuuriset kertomukset ja tarinat, jotka ovat jo aiemmin vaikuttaneet Lavinian merkityksenannon taustalla, ehdollistavat sitä, mihin suuntaan hän ylipäättään voi kuvitella kulkevansa. Lisäksi menneisyyden ehdollistava, lähes määrittävä, luonne vaikuttaa Lavinian toimijuuteen. Kerronnallisen toimijuuden ratkaisevasta muutoksesta huolimatta Lavinia ei kuitenkaan tule vapautumaan merkityksenantoa ehdollistavista kertomuksista tai ala elää täysin uutta, ennenkuulumatonta tarinaa, vaikka hänen uusi, merkityksenannon taustalla vaikuttava kertomuksensa voi olla ennenkuulumaton henkilöahmolle, joka jakaa hänen kanssaan saman subjektiposition yläluokkaisena naisena. Toisin sanoen hän osallisuutensa ymmärrettyään ja pyrkiessään sitä muuttamaan siirtyy kertomusmallista – virginiawoolf-kapinasta – toiseen jo olemassa olevaan – vallankumoustaistelijan – kertomusmalliin. Näin ollen teos korostaa, ettei ajatus täysin itsekirjoitetusta elämäntarinasta edes ole mahdollinen, sillä elämä ja toiminta tapahtuu aina jo välittyneessä ja tulkitussa maailmassa.

Asuttu nainen on tutkittu teos ja monet esittämistäni yksittäisistä tulkinnoista eivät ole ennenkuulumattomia. Näkemykseni mukaan olen kuitenkin onnistunut tuomaan uutta teoksen

tulkintaan, sillä aiemmissa teoksesta kirjoitetuissa teksteissä ei ole huomioitu toimijuuden kerronnallista aspektia, joka tarkastelussani osoittautuu olennaiseksi Lavinian muutosprosessissa.

Valitsemani näkökulma, jossa kerronnallisen toimijuuden ja osallisen tekijän teoriat yhdistyvät, on tuore tulokulma myös kirjallisuustieteellisessä keskustelussa. Rothberg (2019, 19, 33) toteaa, että pelkkä osallisuuden ymmärtäminen ei ole riittävä ehto sen muuttamiseksi, vaikkakin se lienee välttämätön ehto. Tutkielmassani olen esittänyt, että osallisuuden muuttamiseksi myös kerronnallisen toimijuuden on muututtava, jotta voi kuvitella itsensä toimimassa toisin ja lopulta myös toimia toisin. Tutkielmani tarkastelee vain yhtä partikulaarista kertomusta, joten vaikka se osoittaa kytköksen kerronnallisen toimijuuden ja osallisen tekijyyden välillä, näkemykseni mukaan tutkielmani perusteella ei voi vielä esittää, että kerronnallisen toimijuuden muutos olisi osallisen tekijyyden muutoksen kannalta välttämätön ehto, vaan aihe tarvitsee jatkotutkimusta. Partikulaarisuudestaan huolimatta tutkielmani osoittaa, että kerronnallisen toimijuuden ja osallisuuden tekijyyden teoriat ovat yhdistettävissä ja että yhdistäminen on hedelmällistä sellaisessa kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksessa, jossa kiinnostuksen kohteena ovat toimijuutemme yhteiskunnalliset ehdot ja sitä määrittävät valtasuhteet. Teorioiden yhdistäminen voi myös avata uusia suuntia tutkimukselle, joka yhdistää kertomuksen tutkimusta ja Rothbergin edustaman kulttuurisen muistin tutkimusta.

Näkökulmani teokseen tuo myös esiin, että *Asuttu nainen*, vaikka se on kirjoitettu yli 30 vuotta sitten, toisella puolella maapalloa ja erilaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa kuin tämä tutkielma, esittää edelleen relevantteja ja ajankohtaisia kysymyksiä myös siinä yhteiskunnallisessa kontekstissa, jossa tutkielmaani olen kirjoittanut. *Asuttu nainen* haastaa lukijat, jotka jakavat jotakin Lavinian kanssa, tarkastelemaan omia etuoikeuksiaan ja välinpitämättömyyttään, joiden myötä on ”niin helppo unohtaa suuren enemmistön hätä ja toiveet” (AN, 149)²²⁷. Se saa pohtimaan, miten voimme ylittää erilaisia – konkreettisia ja abstrakteja – rajoja ja miten voimme toimia solidaarisesti, muttemme holhoavasti. Se kutsuu meidät tarkastelemaan omaa osallisuuttamme, joka Lavinian osallisuuden tavoin on kytkeytynyt intersektionaalisesti diktatuureihin, riistoon ja varallisuuseroihin, mutta myös ympäristö-, ilmasto- ja biodiversiteettikysymyksiin. Laajemman yleisön jäsenet, jotka eivät löydä Laviniasta samaistumispintaa, teos haastaa kysymään, mikä tai mitkä ovat ne kertomusjärjestelmät, joissa elämme. Miten ne meihin vaikuttavat? Millaisia mahdollisuuksia meillä on siirtyä niistä pois? Mitä muita malleja meillä on? Ja millaista potentiaalia meillä on kanssakirjoittaa omaa tarinaamme?

Meretoja (2018, 28) näkee kirjallisuuden toimivan ajattelun ja mielikuvituksen välineenä, joka tutkii eettisiä kysymyksiä niiden kaikessa monimutkaisuudessaan ja tarjoaa niihin uusia näkökulmia, mutta

²²⁷ “olvidar de las angustias y esperanzas de la mayoría” (LMH, 125).

harvoin lopullisia vastauksia. Vaikka *Asuttu nainen* kysyy paljon, se ei lopulta vastaa esittämiinsä kysymyksiin. Se ei eksplisiittisesti kerro, miten voimme osallisuuttamme muuttaa, mutta auttaa esittämään kysymyksen omasta osallisuudestamme ja hahmottamaan sitä, kuinka keskeisiä uudet erilaiset kertomukset meille ovat, jos mielimme muuttaa omaa osallisuuttamme. Vaikka *Asuttu nainen* ei kerro vastauksia, se osoittaa suunnan siirtämällä fokuksen identiteetistä kohti toimijuutta. Tulkintani mukaan teos ehdottaa, että keskustelun ei tulisi kiinnittyä ainoastaan siihen, mitä olemme tai voimme olla, vaan keskiöön tulisi nousta se, mitä ja miten teemme. Toisin sanoen vaikka *Asuttu nainen* vaatii identiteetikysymysten huomioimista ja identiteettiin perustuvan sorron lopettamista, se kieltää niiden riittävyyden poliittisen kamppailun päämääränä.

Yhteiskunnallinen tilanne, jossa *Asuttu nainen* tapahtuu, on lopulta varsin mustavalkoinen. Oma maailmamme ei välttämättä sisällä olennaisesti sen enempää harmaansävyjä, mutta meillä ei ole isolla alkukirjaimella kirjoitettua Liikettä, johon liittyä, jos haluamme muuttaa osallisuuttamme nykykapitalismissa. Teatteriohjaaja Esa Leskinen toteaa muutaman vuoden takaisessa haastattelussaan, että ”[n]ykyinen hegemonia on koukuttavampi ideologia kuin Jeesus, koska se ei kehota ihmistä muuttumaan paremmaksi, vaan esittää, että jopa itsekäs kuspäisyys koituu kaikkien parhaaksi” (Rantanen 9.4.2019). Jotta ”nykyinen hegemonia” ei häivyttä käsitystämme osallisuudestamme, tarvitsemme uusia kertomuksia: kertomuksia siitä, miten voimme toimia muuttuvassa ilmastossa ja kapitalismin kurittamassa todellisuudessa. Tarvitsemme vastuullisia, osallisuuden tunnistavia, solidaarisuuteen tähtääviä kertomusmalleja, joista valita, joita soveltaa ja joiden ehdollistamana kirjoittaa omia tarinoita, joissa ei kollaboroida riiston ja sorron kanssa.

Vaikka monet tätä tutkielmaa lukevat voivat Lavinian tavoin halutessaan elää – ainakin toistaiseksi – melko turvattua ja mukavaa elämää, mukavuutemme mahdollistavat erilaiset väkivaltaiset, sortavat ja riistävät rakenteet. Kun huomioimme mukavuutemme ehdot, se muuttuu kyseenalaiseksi. Jos päätämme olla välinpitämättömiä osallisuutemme suhteen tai jopa hyväksymme ja haluamme ylläpitää väkivaltaista riistävää rakennetta, kunhan oma asemamme säilyy, muutomme yhä enemmän osallisista vahingontekijöiksi.

Asuttu nainen on partikulaarinen tarina Lavinia Alarcónin kyvystä tunnistaa oma osallisuutensa ja muuttaa sitä, mikä kytkeytyy Lavinian merkityksenantoa määrittäviin kertomuksiin. Emme voi adaptoida Lavinian tarinaa sellaisenaan omaan elämäämme, mutta voimme reflektoida sen kanssa omaa osallisuuttamme ja kerronnallista toimijuuttamme. Emme voi poistaa osallisuuttamme maailmaan, mutta voimme muuttaa sitä vastuullisemmaksi ja solidaarisemmaksi.

Lähteet

Primäärilähteet:

Belli, Gioconda 2009 (1988): *La mujer habitada*. Txalaparta, Tafalla.

Belli, Gioconda 1990 (1988): *Asuttu nainen (La mujer habitada)*. Suom. Auli Leskinen). Kääntöpiiri, Helsinki.

Sekundäärilähteet:

Acemoglu, Daron; Robinson James A. & Verdier Thierry 2004: ”Kleptocracy and Divide-and-Rule: A Model of Personal Rule”. *Journal of the European Economic Association*, Huhtikouku 2(2–3). 162–192. <<https://economics.mit.edu/files/4462>> (tarkastettu 17.4.2021).

Alcocer, Rudyard 2010: ”The Ghost of La Malinche: Trees and Treason in Gioconda Belli's *La mujer habitada*”. *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*, 17(4). 735–753. <<https://academic.oup.com/isle/article/17/4/735/763752>> (tarkastettu 20.2.2020).

Alcoff, Linda 2006: *Visible Identities: Race, Gender, and the Self*. Oxford University Press, Oxford.

Anderson, Jon Lee 2004: *Che (Che Guevara, A Revolutionary life)*. Suom. Leena Nivala). Otava, Helsinki.

Anderson, Perry 2002: ”Internationalism: A Breviary”. *New Left Review* 14, Maalis-Huhtikuu. 5–25. <<https://newleftreview.org/issues/ii14/articles/perry-anderson-internationalism-a-breviary.pdf>> (tarkastettu 8.1.2022).

Andrews, Molly 2004: Opening to the original contributions. Counter-narratives and the power to oppose. Teoksessa *Considering counter-narratives: Narrating, resisting, making sense*. Toim. Bamberg, Michael & Andrews, Molly. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia. 1–6.

Arendt, Hannah 2003: *Responsibility and Judgement*. Toim. Jerome Kohn. Schocken Books, New York.

Arendt, Hannah 2017: *Vita activa – Ihmisenä olemisen ehdot (The Human Condition)*. Suom. Riitta Oittinen ja työryhmä). Vastapaino, Tampere.

Bahtin, Mihail 1981: *The Dialogic Imagination. Four Essays (Voprosy literatury i estetiki)*. Engl. Caryl Emerson & Michael Holquist, Toim. Michael Holquist). University of Texas Press, Austin.

Bahtin, Mihail 1991: *Dostojevskin poetiikan ongelmia (Problemy poetiki Dostojeskogo)*. Suom. Paula Nieminen ja Tapani Laine). Orient Express, Helsinki.

- Barbas-Rhoden, Laura 2003: *Writing Women in Central America: Gender and the Fictionalization of History*. Ohio UP, Ateena.
- Beltramo, María Luciana 2015: *Magical Realist Historical Fiction by Women Writers: Isabel Allende's The House of the Spirits and Gioconda Belli's The Inhabited Woman*. University of Guelph. Master of Arts in Latin American Studies.
<<https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/handle/10214/8688>> (tarkastettu 15.4.2020).
- Benjamin, Walter 2013: ”Tarinankertoja – Huomioita Nikolai Leskovin tuotannosta” (”*Der Erzähler. Betrachtungen zum Werk Nikolai Lesskows*”). Suom. Markku Lehtinen). *Nuori voima*, 4. 6–19.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas 1994: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen (The Social Construction of Reality)*. Suom. & Toim. Vesa Raiskila). Gaudeamus, Helsinki.
- Brockmeier, Jens 2009: ”Reaching for Meaning: Human Agency and the Narrative Imagination”. *Theory & Psychology* 19(2). 213–233.
- Brockmeier, Jens 2015: *Beyond the Archive: Memory, Narrative, and the Autobiographical Process*. Oxford University Press, Oxford & New York.
- Butler, Judith 2008: *Hankala sukupuoli (Gender Trouble. Feminism, and the Subversion of Identity)*. Suom. Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi). Gaudeamus, Helsinki.
- Chinchilla, Norma Stoltz 1991: ”Marxism, Feminism, and the Struggle for Democracy in Latin America”. *Gender and Society*, Syyskuu, 5(3). 291–310.
<<https://www.jstor.org/stable/189842>> (tarkastettu 15.3.2021).
- Combahee River Collective 2014: ”A Black Feminist Statement”. *Women's Studies Quarterly*. 42(3). 271–280. <<https://www.proquest.com/scholarly-journals/black-feminist-statement/docview/1616153009/se-2?accountid=14774>> (tarkastettu 7.10.2021).
- Craft, Linda J. 1997: *Novels of Testimony and Resistance from Central America*. University Press of Florida, Gainesville.
- Crenshaw, Kimberlé 1989: ”Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics”. *University of Chicago Legal Forum*, 1(8). 139–167.
<<http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>> (tarkastettu 18.3.2021)
- de Fays, Hélène 2005: ”The revolutionary empowerment of nature in Gioconda Belli's *The Inhabited Woman*.” *Mosaic* (Winnipeg), Kesäkuu, 38(2). 95–110.
<https://search.proquest.com/docview/205372625?rfr_id=info%3Axri%2Fsid%3Aprimo> (tarkastettu 20.2.2020).

- de Inés Anton, Tamara 2017: *Translating Central American Life Writing for the Anglophone Market: A Socio-Narrative Study of Women's Agency and Political Radicalism in the Original and Translated Works of Claribel Alegria, Gioconda Belli and Rigoberta Menchú*. University of Manchester. Doctor of Philosophy in the Faculty of Humanities. <https://www.research.manchester.ac.uk/portal/files/57431166/FULL_TEXT.PDF> (tarkastettu 28.2.2020).
- Doub, Yolanda A. 2010: *Journeys of Formation. The Spanish American Bildungsroman*. Peter Lang Publishing, New York.
- Eakin, Marshall C. 2007: *The History of Latin America: Collision of Cultures*. St. Martin's Griffin, New York.
- Forti, Simona 2015: *New demons: Rethinking power and evil today*. Stanford University Press, ProQuest Ebook Central.
- Freeman, Mark 2012: "The Narrative Unconscious". *Contemporary Psychoanalysis*, 48(3), 344–366. <<https://doi.org/10.1080/00107530.2012.10746508>> (tarkastettu 17.12.2021).
- Gadamer, Hans-Georg 2004: *Hermeneutiikka – ymmärtämien tieteissä ja filosofiassa (Gesammelte Werke osat 2 ja 4*. Suom. & Toim. Ismo Nikander). Vastapaino, Tampere.
- Gadamer, Hans-Georg 2013: *Truth and Method (Wahrheit und Methode*. Engl. Joel Weinsheimer & Donald G. Marshall). Bloomsbury, Lontoo / New York.
- García Irlés, Mónica 2001: *Recuperación mítica y mestizaje cultural en la obra de Gioconda Belli*. Universidad de Alicante, Alicante.
- Gugelberger, Georg & Kearney, Michael 1991: "Voices for the Voiceless: Testimonial Literature in Latin America". *Latin American Perspectives*, kesä 18(3). 3–14. <<https://www.jstor.org/stable/2633736>> (tarkastettu 15.4.2020).
- Hartmann, Heidi I. 1979: "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union". *Capital & Class* 3(2), heinäkuu. 1–33. <<https://doi.org/10.1177/030981687900800102>> (tarkastettu 17.4.2021).
- Hesse, Herman 1952: *Arosusi (Der Steppenwolf*. Suom. Eeva-Liisa Manner). WSOY, Porvoo / Helsinki.
- Hood, Edward Waters 1997: Gioconda Belli 1948– Nicaraguan poet and novelist. Teoksessa *Encyclopedia of Latin American Literature*. Toim. Verity Smith. Fitzroy Dearborn, Lontoo/Chicago. 108–109.
- Hooker, Juliet 2005: "'Beloved Enemies': Race and Official Mestizo Nationalism in Nicaragua". *Latin American Research Review*, 40(3). 14–39. <<https://www.jstor.org/stable/3662820>> (tarkastettu 14.2.2022)

- hooks, bell 2000: *Feminist theory: from margin to center*. Pluto Press, Lontoo.
- Ilmonen, Kaisa 2017: ”Talking Back to the Bildungsroman: Caribbean Literature and the Dis/location of the Genre”. *Journal of West Indian Literature*, Huhtikuu 25(1). 60–76.
<<https://www.jstor.org/stable/10.2307/90005826>> (tarkastettu 14.3.2021)
- Kundera, Milan 1987: *Romaanin taide. (L'art du roman*. Suom. Jan Blomstedt ja Riikka Stewen). WSOY, Juva.
- Leskinen, Auli 2014: Latinalaisen Amerikan kirjallisuuden piirteitä. Teoksessa *Latinalainen Amerikka – ihmiset, kulttuuri, yhteiskunta*. Toim. Harri Kettunen ja Elina Vuola. Vastapaino, Tampere. 282–296.
- Levi, Primo 2009: *Hukkuneet ja pelastuneet. (Isomemersi e i salvati*. Suom. Riikka Kankkunen.) Artemisia edizioni, Helsinki.
- Levinas, Emmanuel 1996: *Etiikka ja äärettömyys – Keskusteluja Philippe Nemon kanssa. (Ethique et infini*. Suom. Antti Pönni.) Gaudeamus, Tampere.
- Lorente-Murphy, Silvia 2002: ”De las ideas a la práctica: la complejidad de las propuestas éticas en *La mujer habitada* de Gioconda Belli”. *Ciberletras: Revista de crítica literaria y de cultura*, 5. <<http://www.lehman.cuny.edu/ciberletras/v05/lorente.html>> (tarkastettu 20.02.2020).
- Lueg, Klarissa; Starbæk Bager, Ann & Wolff Lundholt, Marianne 2021: Introduction. What counter-narratives are: Dimensions and levels of a theory of middle range. Teoksessa *Routledge Handbook of Counter-Narratives*. Toim. Klarissa Lueg & Marianne Wolff Lundholt. Routledge, Abingdon/Oxon. 1–14.
- Lukács, Georg 2006: *The Theory of the Novel (Die Theorie des Romans*. Engl. Anna Bostock). Merlin Press, Lontoo.
- MacIntyre, Alasdair 2004: *Hyveiden jäljillä. (After Virtue: A Study in Moral Theory*. Suom. Niko Nojonen). Gaudeamus, Helsinki.
- MacKenzie, Catriona 2008: Introduction: Practical identity and narrative agency. Teoksessa *Practical identity and narrative agency*. Toim. Kim Atkins & Catriona MacKenzie. Taylor & Francis Group, ProQuest Ebook Central. 1–28.
- Manner, Maria 17.5.2020: ”Levoton ajattelija”, *Helsingin sanomat*.
<<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006509061.html>> (tarkastettu 18.10.2020).
- March, Kathleen 1993: Engendering the Political Novel: Gioconda Belli’s *La mujer habitada*. Teoksessa *Women Writers in Twentieth-century Spain and Spanish America*. Toim. Catherine Davies. The Edwin Mellen Press, Lewiston/Queenston/Lampeter. 143–156.

- Margaux, Hélédud 2018: *El compromiso en la novela femenina contemporánea: Almudena Grandes y Gioconda Belli*. Universidad Complutense Madrid. Doctorado en Literatura Hispanoamericana. <<https://eprints.ucm.es/49952/1/T40573.pdf>> (tarkastettu 17.3.2020).
- Martin, Gerald 1998a: Literature, music and the visual arts, 1870–1930. Teoksessa *A Cultural History of Latin America: Literature, Music and the Visual Arts in the 19th and 20th Centuries*. Toim. Leslie Bethell. Cambridge University Press, Cambridge. 47–130.
- Martin, Gerald 1998b: Narrative since c. 1920. Teoksessa *A Cultural History of Latin America: Literature, Music and the Visual Arts in the 19th and 20th Centuries*. Toim. Leslie Bethell. Cambridge University Press, USA. 133–225.
- McNay, Lois 2014: *The Misguided Search for the Political*. Polity Press, Cambridge/Malden.
- Menton, Seymor 2000: ”La novela postsandinista: *Un sol sobre Managua* y *La lotería de San Jorge*”. *Caribe: Revista de Cultura y Literatura*; Talvi, 3(2). 5–22.
<<https://www.proquest.com/scholarly-journals/la-novela-postsandinista-un-sol-sobre-managua-y/docview/235728316/se-2?accountid=14774>> (tarkastettu 28.1.2022).
- Meretoja, Hanna 2009: Inhimillisen todellisuuden narratiivisuus ontologisena ja epistemologisena kysymyksenä. Teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki ja Liisa Steinby. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 207–237.
- Meretoja, Hanna 2018: *The Ethics of Storytelling – Narrative Hermeneutics, History, and the Possible*. Oxford University Press, New York.
- Meretoja, Hanna 2019: ”Metanarratiivisuus ja kerronnallinen toimijuus”. *AVAIN – Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti*, 16(2), 58–77. <<https://doi.org/10.30665/av.80161>> (tarkastettu 18.4.2020).
- Meretoja, Hanna 2021: A dialogics of counter-narratives. Teoksessa *Routledge Handbook of Counter-Narratives*. Toim. Klarissa Lueg & Marianne Wolff Lundholt. Routledge, Abingdon/Oxon. 30–42.
- Meretoja, Hanna 2022: ”Implicit Narratives and Narrative Agency: Evaluating Pandemic Storytelling”. *Narrative Inquiry*, julkaistu 19.4.2022 (Online First).
<<https://doi.org/10.1075/ni.21076.mer>> (tarkastettu 20.4.2022).
- Muñoz, Alicia 2014: ”To Kill a General: The Fragmentation of Women's Political Violence in Fiction and Journalism”. *Chasqui*, 43(1). 158–171. <<https://www.proquest.com/scholarly-journals/kill-general-fragmentation-womens-political/docview/1553399558/se-2?accountid=14774>> (tarkastettu 26.11.2021).
- Navarro, Márcia Hoppe 2012: La mitología prehispánica en *La mujer habitada* de Gioconda Belli. *Bulletin of Hispanic Studies*, 89(5). 455–464.

<https://search.proquest.com/docview/1035234263?rfr_id=info%3Axri%2Fsid%3Aprimo>
(tarkastettu 20.2.2020).

- Norridge, Zoe 2016: *Magical/Realist Novels and The Politics of the Possible*: King's College London. Teoksessa *The Cambridge Companion to the Postcolonial Novel*. Toim. Ato Quayson. Cambridge University Press, Cambridge. 60–80.
- O'Connor, Mary 1991: Subject, Voice, and Women in Some Contemporary Black American Women's Writing. Teoksessa *Feminism, Bakhtin, and the Dialogic*. Toim. Dale M. Bauer ja Susan Jaret McKinstry. State University of New York Press, Albany. 199–217.
- Ovidius Naso, Publius 1997: *Muodonmuutoksia (Metamorphoseon libri I-XV)*. Suom. Alpo Rönty). WSOY, Juva.
- Rantanen, Tuomas 9.4.2019: ”Kohti jäävuorta”. *Voima*. <<https://voima.fi/artikkeli/2019/kohti-jaavuorta/>> (Tarkastettu 16.2.2022)
- Reid, Alana 2010: ”The Erotic Union of Marxist and Feminist Thought in Gioconda Belli's *La mujer habitada*”. *Letras Femeninas*, 36(2). 61–81. <<https://www.jstor.org/stable/23022102>> (tarkastettu 27.1.2022).
- Rothberg, Michael 2019: *The Implicated Subject. Beyond Victims and Perpetrators*. Stanford University Press, Stanford.
- Rowe, William 1997: Magical Realism. Teoksessa *Encyclopedia of Latin American Literature*. Toim. Verity Smith. Fitzroy Dearborn, Lontoo/Chicago. 506–507.
- Roy, Arundhati 2011: *Kuuntelen heinäsiirkkoja – merkintöjä demokratiasta (Listening to Grasshoppers – Field Notes on Democracy)*. Suom. Risto Tiittula). Like, Helsinki.
- Shaw, Donald L. 1997: Modernismo. Teoksessa *Encyclopedia of Latin American Literature*. Toim. Verity Smith. Fitzroy Dearborn, Lontoo/Chicago. 560–561.
- Smith, Kathryn M. 2010-2011: ”Female Voice and Feminist Text: Testimonios a Form of Resistance in Latin America”. *Florida Atlantic Comparative Studies Journal* 12. 21–37. <<http://home.fau.edu/peralta/web/FACS/testimonioresistance.pdf>> (tarkastettu 28.02.2020).
- Standish, Peter 1997: The Boom. Teoksessa *Encyclopedia of Latin American Literature*. Toim. Verity Smith. Fitzroy Dearborn, Lontoo/Chicago. 133–134.
- Steinby, Liisa 2009: Kertomuksen tiedollinen ulottuvuus. Teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki ja Liisa Steinby. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 238–280.
- Steinby, Liisa & Mäkikalli, Aino 2013: Kertomakirjallisuuden lajeja. Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Liisa Steinby ja Aino Mäkikalli. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 135–153.

- Stephens, Gregory 2011: "Gioconda Belli on Women in Love and War: Unfinished Revolutions in the Revolutionary Process". *Latin American Literary Review*, 39(77). 28–44.
<<https://www.jstor.org/stable/41478074>> (tarkastettu 20.2.2020).
- Suárez Velázquez, Mariana Libertad 2009: "Inusitada fiereza: Dicotomías, identidad y poder en *La mujer habitada*, de Gioconda Belli". *Revista de Artes y Humanidades UNICA*, 10(3). 124–142. <<https://www.redalyc.org/pdf/1701/170114929007.pdf>> (tarkastettu 10.4.2020).
- Suominen, Elina 1981: *Nicaragua vuonna kaksi*. WSOY, Juva.
- Tarasti, Eero 1994: *Myytti ja musiikki. Semioottinen tutkimus myytin estetiikasta*. Gaudeamus, Helsinki.
- Taylor, Charles 1989: *Sources of the Self – The Making of the Modern Identity*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Taylor, Charles 1995: *Autenttisuuden etiikka. (The Ethics of Authenticity)*. Suom. Juha Sihvola.) Gaudeamus, Helsinki.
- Valtonen, Pekka 2001: *Latinalaisen Amerikan historia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Walter, Roland 1999: "Pan-American (re)visions: magical realism and Amerindian cultures in Susan Power's 'The Grass Dancer,' Gioconda Belli's 'La mujer habitada,' Linda Hogan's 'Power,' and Mario Vargas Llosa's 'El hablador'". *American Studies International*, Lokakuu 37(3). 63–80.
<<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=ce3d7f18-ba51-4171-976a-512bf4ad0961%40sessionmgr4008>> (tarkastettu 18.4.2020).
- Williams, Raymond Leslie 2003: *The Twentieth-Century Spanish American Novel*. University of Texas Press, Austin.
- Williams, Raymond Leslie 2007: *The Columbia Guide to the Latin American Novel Since 1945*. Columbia University Press, New York.
- Young, Iris Marion 2011: *Responsibility for Justice*. Oxford University Press USA, OSO.
- Yudice, George 1991: "Testimonio and Postmodernism". *Latin American Perspectives*, kesä, 18(3). 15–31. <<http://www.jstor.com/stable/2633737>> (tarkastettu 26.1.2022).
- Zvarova, Miroslava 2012: *El héroe lleva tacones: sobre la aventura mítica en La mujer habitada de Gioconda Belli*. Universidad Autónoma de Barcelona, Facultad de Filosofía y Letras, Trabajo Fin de Máster. <<https://recercat.cat/handle/2072/203106>> (tarkastettu 20.2.2020).